

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

Министерство на външните работи
на Република България

ЖИВИ АРХИВИ

1

Национален архив от спомени за процеса на
присъединяване на България към НАТО

ЖИВИ АРХИВИ

Национален архив от спомени
за процеса на присъединяване
на България към НАТО

Том 1

Всички текстове в изданието изразяват само и единствено позициите на своите автори. Дипломатическият институт към министъра на външните работи на Р България не се идентифицира с авторските мнения.

ЖИВИ АРХИВИ

Национален архив от спомени за процеса на присъединяване на България към НАТО Том 1

Изданието се реализира в рамките на Националната програма с инициативи за отбелязването през 2024 г. на 20-ата годишнина от членството на Република България в НАТО.

- © Никола Пейков – отговорен редактор
- © Силвана Цокова – редактор
- © Дипломатически институт към министъра на външните работи, София, 2025

Прегледна подготовка и печат: ИК „Св. Георги Победоносец“ ЕООД

ISBN 978-619-7200-40-9

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

Министерство на външните работи
на Република България

ЖИВИ АРХИВИ

Национален архив от спомени
за процеса на присъединяване
на България към НАТО

Том 1

НАТО:
ЗАЩОТО СМЕ
ПО-СИЛНИ ЗАЕДНО

Уважаеми читатели,

Две десетилетия след историческото присъединяване към НАТО членството на България в Алианса продължава да бъде крайъгълен камък на външната политика и националната сигурност на страната ни. Сред океана от динамични геополитически предизвикателства и несигурност както в регионален, така и в глобален план, Северноатлантическият алианс се явява гарант за суверенитета, териториалната цялост и независимостта на страната ни. НАТО предоставя на държавите членки не само механизъм за колективната отбрана, но и платформа за активното им участие в глобалните усилия за мир и стабилност – усилия, от които България вече двадесет години е част.

На 18 март 2004 г. XXXIX Народно събрание на Република България ратифицира Северноатлантическия договор, като с този акт страната окончателно затвърждава своя ангажимент към системата на колективна сигурност. Само дни по-късно, на 29 март 2004 г., на тържествена церемония в Съединените щати, премиерите на България и още шест страни от Централна и Източна Европа предават документите за ратификацията на договора, с което стават пълноправни членове на НАТО.

Присъединяването на България към Алианса обаче не е еднократно събитие, а дългогодишен процес, започнал значително по-рано. Началото му е поставено още на 23 юни 1990 г., когато г-р Соломон Паси в качеството си на народен представител произнася историческа реч във VII Велико народно събрание за необходимостта от членство на България в НАТО. По-малко от месец по-късно, на 13 юли 1990 г., страната предприема първи конкретни стъпки, установявайки дипломатически връзки с Алианса – недвусмислен сигнал за сериозните намерения на страната да се интегрира в евроатлантическото пространство.

Изданието е реализирано от Дипломатическия институт към министъра на външните работи в рамките на Националната програма с инициативи, посветени на 20-ата годишнина от членството на България в НАТО.

Първият том на изданието, който държите в ръцете си, съдържа разширените мемоари на г-р Соломон Паси, както и документи, свързани с историята на членството на България в НАТО. Вторият том помещава личните спомени на други ключови фигури, които са участвали активно в процеса на присъединяване на страната ни към Алианса. Сред тях са президенти, министър-председатели, министри, народни представители, български и чуждестранни дипломати. „Живите“ интервюта, поместени в изданието, следват сходни въпросници, които позволяват на участниците да споделят хронологията на своите усилия с принос към процеса на присъединяване – от първите дипломатически стъпки през политическите спогодби и обществения отзвук до ролята на НАТО в съвременната геополитическа обстановка. Редът на представянето им следва хронологията на участието на личностите в описаните събития.

Основен принос за реализирането на изданието имат Таня Михайлова, директор на Дипломатическия институт, и Никола Пейков, експерт в Института. Интервюта с българските респонденти води Любомир Денов, дългогодишен военен журналист, а журналистът Георги Милков интервюира чуждестранните участници през платформата Zoom. Българската телеграфна агенция изготви и любезно предостави на Дипломатическия институт хронологията, която ще намерите в края на изданието.

Националният архив от спомени за процеса на присъединяване на България към НАТО „Живи архиви“ не претендира за пълна изчерпателност, но хвърля светлина върху сложния процес, през който България преминава, за да стане част от *sui generis* системата за колективна сигурност на Алианса. Надяваме се, че проектът на Дипломатическия институт по повод 20 години България в НАТО ще допринесе за запазването на паметта за многопластовите дипломатически и политически усилия, довели до реализирането на един от най-значимите външнополитически приоритети на Република България.

Екипът на Дипломатическия институт

Българската Илиада с НАТО, Одисеята с ЕС и атлантическият обмен на Колумб

2008 – 2025, Добро vs. Зло: Краят на края на историята.

1990: Когато НАТО беше Ahead of the Future!

1492: Хоризонтите на въображението и завещанието на
Колумб

Д-р Соломон Паси

Д-р Соломон Паси

Президент и основател на Атлантическия клуб в България (1991 – днес)

Администратор на www.Hello-Space.eu (2021 – днес)

Министър на външните работи в правителството на цар Симеон II (2001 – 2005)

Подписва договорите за присъединяване на България към НАТО и ЕС (2004 и 2005 г.)

Председател на Съвета за сигурност на ООН (2002 – 2003)

Действащ председател на ОССЕ (2004)

Председател на парламентарните комисии по отбрана и външни работи и депутат (2005 – 2009 г., 2001 г., 1990 – 1991 г.)

Член на четири български антарктически експедиции (1993 – 2005)

Подписва демократичната Конституция на Република България (1991)

Докторска степен по математическа логика и компютърни науки / Активист в опозиционни движения за права и свободи (1981 – 1989 г.)

Съдържание

Посвещение	15
Пояснение за контекста: 1945-2025. Мемоари в бъдеще време.....	17
Пролог.....	19
Глава 1. Преди преговора (1). Игнорирай геополитиката!.....	21
<i>1990-1991: 3-те кита на Нова България. НАТО, ЕС, САЩ</i>	
<i>1991-1994: Нови хоризонти на Въображението</i>	
<i>Далай Лама, Антарктида, Папата, Космосът .... и Трабанта на мама (част 1, продължава в Глава 10)</i>	
Глава 2. Преди преговора (2). Геополитиката 1990.	
Ше се обедини ли Германия?!.....	26
<i>Първи и първични реакции</i>	
<i>Правилото „Айнщайн“: Не се страхувай от самотата си, ако си убеден в правотата си!</i>	
<i>Канада: Атенаторите срещу папата ли искат в НАТО?</i>	
Глава 3. Преговор: за научните основи на обединението.....	30
<i>За четирите „неволни“ греха на Запада:</i>	
<i>Неутралитет и пропаганда: фаталните заблуди на Добрите</i>	
<i>Русия: преобладаване и надценяване</i>	
<i>Китай: подценяване</i>	
<i>Индия: игнориране</i>	
Глава 4. 1989-2008: Мегеният месец на Изтока и Запада,	
на Злото и Доброто.....	34
<i>Три геополитически епохи: Буш-баща, Клинтън, Буш-син</i>	
<i>Защо не можеше да влезем в НАТО преди 2004: Отговорът на Маргарет Тачър</i>	
Глава 5. Първите три епохи от републиканската ни демокрация.....	36
<i>Д-р Желю Желев</i>	
<i>Петър Стоянов & Иван Костов</i>	
<i>Царят Премиер – Симеон II Сакскобургготски</i>	
Глава 6. 2001-2005: С какво наградихме наследството	
от епохите Желев–Стоянов–Костов?.....	42
<i>9/11 – The Game Changer</i>	
<i>Балкани и дебалканизация</i>	
<i>Ненаписаните домашни</i>	
<i>Визитата на Йоан Павел II – българският край на Студената Война</i>	

Глава 7. А можеше ли да изпагнем за членство след 2004, или да изпагнем изобщо?	46
<i>Краят на медения месец Изток–Запад, Добро–Зло Защо не можеше да стана ГенСек на НАТО?</i>	
Глава 8. 2008-2025: Нова епоха на зграча	48
<i>2008 (Грузия) – 2014 (Крим) – 2016 (Брекзит) – 2022 (Украйна) Обама (2008) –Тръмп (2016) – Байдън (2020) –Тръмп (2025) И решенията занаят: + i-Детосгасу – менажиране на популизма + DeBrainWashing – усмиряване на пропагандата + „Africa Now!“ – менажиране на миграцията + Health Shield Europe + ИИ, генетика, безсмъртие, телепортации и други фантастични технологии – докато пържим планетата Земя</i>	
Глава 9. А какво всъщност е НАТО?	52
<i>Отговор: Апогеят на Колумбовия обмен, започнал 450 години по-рано</i>	
Глава 10. Автопортрет на моя двойник (1990-2005)	54
<i>Атлантическия клуб: 1990-1991 – изпреварваме бъдещето С Манфред Вьорнер (1990-1996) и Трабанта на майка ми д-р Лили Паси, който Манфред направи знаменит (част II, продължение от Глава 1)</i>	
Глава 11. 1990-2025: Гъвкави ли са американците?	58
Глава 12. България, ние, аз в ЕС: От нашия ген #1, до вдигането на флага	60
<i>Малък увод. 2008-2026: България – майката на общото зарядно за GSM Историята ни с ЕС, каквато я знам и каквато сме я правили Глава „Енергетика“ или „цената“ за членството в ЕС А с колко можехме да се провалим за ЕС, ако се бяхме доверили на опонентите си? За двойния стандарт на контекста и други случки</i>	
Глава 13. 2004: Да си началник на Папата. Голямата лаборатория, наречена ОССЕ – с големия лост можеш повече	68
<i>Този и следващият параграф не са формално част от историята по преговорите ни с НАТО или ЕС, а много повече от това. Те илюстрират: 1. Силата, които тези членства ни дават и какво бихме постигнали, ако имаме само-чувствие, въображение и лидерство в нейното използване, и Че при наличие на някои от горните качества: 2. Ние щяхме отдавна да сме повторили мандатите си в СС ООН (след 2002-2003), председателството на ОССЕ (2004) и да сме се кандидатирали за членство в G-20 (Виж как в Глава 17); 3. Всеки български еврокомисар – най-мощният и овластен български чиновник – може да направи чудеса, исторически чудеса.</i>	

Глава 14. И парламентът е лост, ако пожелаеш!.....73

2007 – ПробиВът в Северна Корея: България на глобалната шахматна дъска

2008 – Ще влезе ли Куба в НАТО, а в ЕС и ОССЕ?

2008 – Иран: Сорос срещу аятоласите и аз между тях

**Глава 15. Президентът и аз, и Царят между нас –
демократия без опозиция не вирее (малко вътрешна политика).....77**

Глава 16. Делото – кауза за освобождаването на медиците ни в Либия.....79

Не мога да не го спомена тук. То многократно се преплиташе или противопоставяше с преговорите ни по НАТО и ЕС, позициите ни в ООН или СС ООН. Едновременно с това, моралната кауза зад това дело, която издигнахме в приоритет, усвояваше огромна част от ограничения физически, времеви и човешки ресурс, с които едно министерство – и още повече един министър – разполага. Фактът, че и то – заедно с ЕС и НАТО – се увенча с успех, е добрият малшанс, за който трябва да благодарим на съдбата.

Глава 17. За България на въображението: BG.NGO..... 80

Мишените на Щастието и пропагандата срещу тях

(Brainstorming с нашите наследници!)

В Глава 8 маркирахме няколко проблема, които бъдещето ще ни стовари като приоритети, освен ако те не са доминирани и засенчени от други, които не мога да предвидя днес. Една от тези, непредвидими от мен днес хипотези, е възможен военен съюз Тръмп – Путин, гарниран с трети мандат на Тръмп: тази ситуация днес е по-далеч от невъзможното, отколкото когато и да било преди. Бих се върнал към нея и подобни, ако и когато му дойде времето.

Глава 18. Политика и човек: оръжието на скършения протокол.....82

Глава 19. За ятаците и грузи спомоществуватели..... 84

Глава 20. Благодарности (1, Лични):

Моят живот в политиката или политиката в моя живот.....85

Глава 21. Благодарности (2, Професионални):

Лаконични, но безгранични 86

Документи

Атлантическа харта. Декларация от президента на САЩ Франклин Д. Рузвелт и премиера на Великобритания Уинстън Чърчил. 14 август 1941 г..... 89

ВНС (1990 а). Стенограма от 16-то заседание. София, 8 август 1990 г..... 90

ВНС (1990 б). Стенограма от 25-то заседание. София, 23 август 1990 г..... 98

ВНС (1990 с). Проекторешение за изпращане на български сили в Персийския залив. 5 септември 1990 г..... 107

<i>ВНС (1990 д.). Стенограма от 37-мо заседание. София, 26 септември 1990 г. Соломон Паси за българското участие в освобождаването на Кувейт.....</i>	114
<i>ВНС (1990 е.). Проекторешение за пълноправно членство на България в Европейските общности (днес Европейски съюз). 9 октомври 1990 г.....</i>	118
<i>ВНС (1990 ф.). Проекторешение № XV-Г-8 за Влизане на Република България в НАТО. 14 ноември 1990 г.....</i>	127
<i>Паметна записка относно посещение на български парламентаристи в НАТО. Протоколирана на 22 ноември 1990 г.....</i>	134
<i>ВНС (1991). Решение за изграждане на система за сигурност на Балканите, за присъединяване на Република България към Западноевропейския съюз и към Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО). София, 8 март 1991 г.....</i>	140
<i>Congressional Record: Proceedings and Debates of the 108th Congress, 1st Session. "Ratification of Big Bang Enlargement". Washington, D.C., May 8, 2003.....</i>	143
Библиография.....	144

ПОСВЕЩЕНИЕ

На майка ми – за обичта ѝ, за моето любопитство към света и откривателството;

На баща ми – за мъдростта, играта ни на шах, за географската карта и Библията у дома;

На Гергана – за вдъхновяващата любов, за всичко, което правим заедно, и за всичко което тя прави, за да мога аз да правя каквото и да било;

На децата ни Исаак, Кати, Михаела, Давид, Борислав – за всичко, което не успях да им дам;

На Софийския университет, Факултета по математика и информатика, Катедра по математическа логика – за далекогледството на познанието, въпреки че то носи и печал;

На предшествениците ми – за порива да поправяме света.

„По-важно от знанието, което ограничава, е Въображението, което обхваща целия свят“.

Алберт Айнщайн

Пояснение за контекста: 1945–2025. Мемоари в бъдеще време.

Заченах този мемоар по покана на Таня Михайлова, директор на Дипломатическия институт, през есента на 2024 г., за да допринеса към нейното огромно усилие да сглоби картината, контекста и геополитиката около присъединяването ни към НАТО (между август 1990 г. и април 2004 г.), вървяло ръка за ръка със съединяването ни с ЕС (между октомври 1990 г. и януари 2007 г.). Започнах с уж по-сухата, чисто мемоарна материя, която има повече стойност за историци и изследователи. Пишех с подразбирането за относителна устойчивост в юдео-християнския и гръко-римския свят на понятията Добро – Зло, естествено – неестествено, нормално – ненормално, кодифицирани в Новият световен ред, заложен в Атлантическата харта от 1941 г. и глобално приет след Втората световна война, но вкоренен още и в Десетте Божи заповеди.

Мандатът на Тръмп–Ванс (и Елън Мъск!) в Белия дом, започнал през януари 2025 г., обаче, ме разколебаха в универсалността на разбирането ни за етика и морал, дори само в рамките на Запада. И тъй като тези регове ще бъдат четени след 2025 г., съобрази, че трябва да окомплектовам сухата мемоаристика със сюжетните линии, очертаващи морала, в чийто контекст и от чието име действахме през всичките 44 години на моята политическа дейност, след 1981 г. Без този контекст, действията ни биха били или неразбираеми, или разбрани превратно за много читатели.

Заради което написаното тук – на пръв поглед! – е като мозайка от спомени и размишления, които опитвам да пренеса в днешен контекст, където всяка от плочките на мозайката може да е по-полезна от обикновения мемоар. Паралелно с това, се опитвам да връщам лентата на историята назад, за да спекулирам кое и как ние, Западът, можехме да направим по-добре.

Между 1949 г. и 2025 г. протекцията от НАТО беше донякъде равностилна на протекция от САЩ+НАТО. Днешната вълна на изолационизъм разколебава ангажимента на САЩ към НАТО и нейните членки, но членовете на НАТО продължават да имат загърба си Алианса, макар и без ентузиазма на САЩ.

Не-членовете на НАТО, обаче (като Косово или Украйна), в момента могат да разчитат много по-малко на НАТО, отколкото преди. Тоест, да не си член на НАТО днес поражда много по-голям риск, отколкото до вчера. Кое-то показва през 2025 г. по един неочакван начин, че с членството си в НАТО от 2004 г. ние сме спечелили много повече и по-дълготрайна сигурност, отколкото сме подозирали през всичките 35 години от 1990 г. до днес.

В този мемоар споделям опита си и отговарям от първо лице на пет въпроса:

- Защо съединението прави силата?
- С кого да се съединяваме?
- Как да го направим?
- Как да използваме съединението на макс, след като го постигнем?
- Какво бих направил, ако зависеше от мен?

Но преди всичко споделям кой е лакмусът, разграничаващ Добро от Зло, за да се съединим с първото, а не с второто. Защото нови съединения те първа предстоят...

*„С годините расте разочарованието ми не само от българските, но и от редица европейски и американски политици. Растат съмненията ми в техните ценности и в техните мотиви за приемането ни в НАТО. Затова си мисля, че може би истинската заслуга за това членство все пак е на Соломон Паси, защото той разходи с трабанта си генералния секретар на Алианса Манфред Вьорнер в София и с това спечели **доверието** на всички наши бъдещи съюзници“.*

Иван Костов,

„Свидетелства за прехода, 2000–2009“, Сиела, 2024

Пролог

До 1989 г. (а и дълго след това) бях убеден, че демократичният Запад е еманация на Доброто, а комунистическият Изток – на триумфа на Злото. Това и логическият анализ на процесите през Студената война родиха през 80-те години на ХХ век нашия символ веру: *„Бъдещето на Изтока е Западът!“*

Голямата битка на България след 1989 г. беше именно за **доверието** на демократичния Запад и репутацията ни пред света, които при падането на Берлинската стена бяха в дефицит. Усилието за НАТО и ЕС беше преди всичко борба за доверие. В политиката доверието е много, а понякога и всичко – от интеграцията ни със Запада до преговорите за освобождаване на заложници, като нашите медуци в Либия.

Студената война ни беше брандирала пред света не с великите творци, учени или азбука, които сме създали, а с няколко позорящи етикета, част от които бяха и неверни: убийството на Георги Марков в Лондон и превърналия се в наша анти-емблема „български чадър“, ембаргова търговия с оръжия, пиратско производство и кражба на технологии, атаката срещу Папата (в която бяхме невинно натопени), производство на оръжия за масово унищожение, ОМУ (което също не беше вярно). Пословичната вяроност на НРБ към СССР, липсата у нас на бунтове като в Унгария, Чехословакия и Полша допълваха през 1989 г. картината, която само чудотворци можеха да преобърнат (но едва ли само за едно десетилетие!). Сред моите наследници–предшественици в периода 1990–2001 г. и съвременници след 2001 г., обаче, имаше и такива.

Към НАТО се придвижихвахме 164 месеца – от август 1990 г. до април 2004 г. Към ЕС – 194 месеца, от октомври 1990 г. (с парламентарната петиция, гласувана като Решение на ВНС на 22 декември) до 31 декември 2006 г. Ако механично съберем двете усилия, стават общо 31 години преговори.

Като човек, който е бил професионално ангажиран с тези два процеса от тяхното А до тяхното Я, аз съм последният, подходящ да оценява обективно или подрежда по важност участниците в тях. Но аз имах шанса да стъпя върху раменете на национални великани съвременници, от където се вижда по-далеч. Подходът на „приемственост с надграждане“, който

опитвахме да налагаме от 1990 г., беше упорито заменян през 2000-2010 г. с друг – „историята започва сега, и с мен“.

Политиката е най-отборната игра, в която провалът може да се реализира индивидуално, но успехът е 100% колективен – точно както в баснята за гядото, ряпата и мишлето: за успеха необходим е всеки, а дори и най-силният играч е безполезен, ако отборът е непълен или недостатъчен.

Глава 1. Преди преговора (1): Игнорирай геополитиката!

1990–1991: 3-те кита на Нова България. НАТО, ЕС, САЩ

1991–1994: Нови хоризонти на въображението

Далай Лама, Антарктида, Папата, Космосът .... и Трабанта на мама (част 1, продължение в Глава 10)

1990–1991: 3-те кита на Нова България. НАТО, ЕС, САЩ.

„Да бъде разпуснат Варшавският договор и НАТО да се разшири на изток!“ Този (или подобен) призив за пръв път в Европа (тоест и в света) беше официално произнесен от трибуната на българското Велико Народно Събрание през август 1990 г., едва 9 месеца след пагането на Берлинската стена. Бях провокиран да го изрека за пръв път на 8 август като спонтанна реакция,¹ а на 23 август – вече като внимателно подготвена реч [Паси 1990], като под „разширение на изток“ съвсем наивно имах предвид разширение единствено с България. Тогава не знаех, че такова изолирано разширение е невъзможно. А ако съм знаел и съм допуснал, че и груг знае това, вероятно щях доста по-бързо да редактирам речта си.

Всъщност, това предложение беше само един от **Трите външнополитически кита**, родени във ВНС, между август и декември 1990 г., **редом с Атлантическият клуб** като спойка помежду им. А те са:

Кит 1: членство в НАТО, проект, увенчан с решение, гласувано от Комисията по национална сигурност на 14 март 1991 г., като към членството в НАТО се добавят ЗЕС и създаването на Балканска архитектура за сигурност.

Кит 2: Двустранен военен съюз със САЩ. Петицията за наше участие в коалицията на Буш-баща за освобождение на Кувейт беше именно това. Този първи двустранен военен съюз със САЩ надградихме (вече през министерските ми години 2001–2003) с военните споразумения със САЩ за временните ВВС бази в Сарафово по операциите в Афганистан и Ирак и с постоянните бази, които предложих на Колин Пауъл през 2003 г. и договоряхме до 2006 г. Първият призив за изграждане на българо-американски бази (при това ядрени, което днес е още по-актуално) Атлантическият клуб публикува през ноември 1999 г., в навечерието на визитата на Бил Клинтън у нас.

---

1 През 1990 г. България имаше по инструкция от Кремъл около 120 000 наборни военнослужещи, отбиващи задължителна 2-3 годишна повинност, с обичайни военни разходи около 8% от БВП, стигащи понякога и 13% (по сведения от ген. Атанас Запрянов). На 8 август в парламентарния дебат пледирах за намаляване на този срок, като стъпка към пълното премахване на наборната армия и заместването и с професионална. За което бях репликиран от място от Станко Тодоров (БСП, експремиер и експредседател на парламента) с фразата: „Нали някой трябва да пази тази държава!“ [ВНС 1990. а]. Воден не толкова от конкретни познания, а от общата геополитическа философия, която изповядвахме – „Бъдещето на Изтока е Западът“ – аз, без да имам време да се замислям, директно от трибуната отговорих на мастития ни държавник, че ще ни пази НАТО. И тази теза развих политически на 23 август 1990 г. в парламентарно питане към министъра на външните работи Бойко Димитров (1941–2025), син на комунистическата икона Георги Димитров, пред чиято мумия месец преди това все още се кланяха в мавзолея (впоследствие взривен) срещу царския дворец.

Кум 3: Членство в ЕС, проекторешение, внесено през октомври 1990 г. и прието от ВНС на 22 декември 1990 г.

Трите ключови петиции – за НАТО, Кувейт и ЕС, бяха внесени от бъдещите основатели на Атлантическия клуб, като инициатор на тази за НАТО бях аз, а на другите две – г-р Любомир Иванов (СДС, Зелена партия). Сред вносителите на всички тях бяха неизменно и Иван Пушкаров, и Иван Костов, на когото от 1997 г. нататък щеше да се падне да провежда и надгражда тези политики.²

Тези три кита основоположиха и Атлантическия клуб, но голямата философия на Клуба беше все пак въображението, чиито темели прогъл-

---

2 Ето хронологията на ключовите събития, с които ВНС (1990-1991) завеща стратегии, актуални и до днес, разбира се, с адаптация към турбуленциите на съвременieto.

1) 8 август 1990, ВНС: С. Паси – анонс за членство в НАТО.

2) 23 август 1990, ВНС: реч / питане на С. Паси към министъра на външните работи за членство в НАТО и разпускане на ОВД. Говорителят на СДС дистанцира Съюза от тезата на С. Паси.

3) 5 септември 1990, ВНС: петиция за участие в коалицията на Буш-баща за освобождаване на Кувейт, инициатор Л. Иванов. Плегоария на С. Паси по темата: 26 септември 1990.

4) Президентът Желев във Вашингтон споделя идеята с Лорънс Изгълбъргър (25 септември, конфиденциално) и с президента Буш (28 септември, публично).

5) 3 октомври 1990: обединение на Германия.

6) 9 октомври 1990, ВНС: петиция за членство в ЕС, инициатор Л. Иванов. Гласувано решение от ВНС на 22 декември 1990.

7) 26 октомври 1990: ВНС взима политическо решение между парламентарните групи, в пленарната зала на НС (но не като на формално заседание), за участие в освобождаването на Кувейт. Контактната група от проф. Ал. Янков и г-р Л. Иванов е подготвила консенсусен текст.

8) 14 ноември 1990: петиция, проекторешение за членство в НАТО, инициатор С. Паси. Задържаеме до тази дата документа, за да е по-актуален за предстоящата ни среща с Вьорнер.

9) 19-20 ноември 1990: депутатска визита в НАТО, първа среща с Вьорнер. Анонсираме създаването на Атлантическия клуб. Председателят на ВНС се дистанцира от нашата визита.

10) 22 януари 1991: Инициативна група за учредяване на Атлантическия клуб заседава в Дома на съветската наука и култура.

11) 14 март 1991, ВНС, Комисия по национална сигурност: гласува Решението по петицията за НАТО, като към членството в НАТО се добавят ЗЕС и създаването на Балканска архитектура за сигурност.

12) 4 април 1991: Учредяване на Атлантическия клуб, на рождения ден на НАТО, за да е съвсем ясно!

13) 10 май 1991: Х. Д. Геншер и Дж. Бейкър в обща прокламация призовават за изграждане на Атлантически НПО в Източна Европа.

14) 13 юни 1991: Визита на Вьорнер у нас, по покана на министъра на външните работи Виктор Вълков, и нашият тур за овации с Трабанта.

15) 1 юли 1991: Варшавският договор престава да съществува, с подписа пог това на президента г-р Желев.

16) Октомври 1991: визита на Далай Лама по покана на Атлантическия клуб и Тибетското дружество. Раздяла с още комунистически сантименти.

17) 26 декември 1991: разпуска се СССР, което българските атлантици са прогнозирали още през 1990 г.

Всъщност, българската връзка с НАТО има и по-стари, макар и непокълнати корени – българската рота в НАТО през 50-те години на ХХ век, съставена от емигранти опозиционери (голяма част тях са николапетковисти), която е алокирана в ГФР, Западна Германия.

жихме да полагаме, без да се колебаем. Нашата идея беше да инжектираме това въображение и в държавната машина, което ни се отдаваше само понякога – основно когато бяхме вътре в нея. А от днес, от 2025 г. нататък, подобно въображение ще ни е далеч по-нужно, отколкото го вчера. Заради което съм длъжен да маркирам следните, възприемани тогава като „съвсем нови хоризонти“.

1991-1994: Нови хоризонти на въображението.

Далай Лама, Антарктида, Папата, Космосът .... и Трabanта на мама (част 1, продължение в Глава 10).

14-ия Далай Лама на Тибет, нобелист за мир за 1989 г., (с цялото си правителство) пристигна у нас през октомври 1991 г., по покана на Атлантическия клуб и Тибетското дружество на Георги Свечников. Лекцията на живия бог на будистите в Аулата на Софийския университет събра публика колкото не бяхме виждали преди това, дори и стълбищата бяха претърпани. Срещата на президента Желев с Далай Лама показа за пореден път на света, че България е тръгнала по нов път, а благословията на Далай Лама за Клуба го изведе в нова орбита на национално и международно влияние. Визитата стана възможна до голяма степен и заради изтичащия мандат на правителството, пред което китайската страна да протестира, а външният министър Виктор Вълков – много мъдър човек – беше принципно благосклонен към инициативите на Клуба, на чийто почетен Борд той беше член. БНТ окастри отразяването на визитата заради предстоящите парламентарни избори и моето участие в тях, но ние знаехме, че правим история. Финансирането на визитата дойде от Фондация „Отворено общество“. аз още не знаех, че ще продължим този цикъл „религиозни водачи“ с Вселенския патриарх Вартоломей и с Йоан Павел и ред други, но знаех, че това е километричен камък, жалониращ път към хоризонта. А днес бих бил зарадвано учуден да видя следваща визита на автентичния тибетски Далай Лама у нас. Много от нещата, които опровергахме като „невъзможни“, днес изглеждат истински невъзможни у нас!

Антарктида. От математиката знам, че някои задачи се решават по-лесно, ако ги обобщим и направим привидно по-трудни. Същото е и с мечтите. Една мечта понякога става постижима, само ако я замениш с по-голяма. И така, носталгичният възглас от XIX и XX век *„България на 3 морета!“* прерасна в главите ни в: *„България на 3 океана!“*, който порив реализирахме с присъствието си на о. Ливингстън, Антарктида.

За важността на Ледения континент и Антарктическият в голямата геополитика бях отдавна образован от моя колега от Математическия факултет на СУ, д-р Любомир Иванов. Но вероятно щях да си остана само с образованието, ако един пролетен ден на 1993 г. в офиса на Атлантическия клуб в София Прес не ме беше посетил моят съученик от Шесто училище –

професор (тогава може би доцент или асистент от Геолого-географския факултет на СУ) Христо Пимпирев. *Хайде* – казва той – *да ходим на Антарктида!* Едва ли съм мислил повече от една секунда, преди да кажа с благодарност „Да!“ Аз се заех с по-лесната част – намиране на финансиране (така или иначе трябваше ежедневно да се грижа за финансиране на дейността на Клуба), а Христо и колегите му поеха с професионализъм всичко останало. И така, аз станах участник в 4 национални антарктически експедиции – три, започнали и завършили между 1993-1996 г., и четвъртия път през януари 2005 г., вече като министър. През 1993 г. регистрирахме Антарктическият институт, и го днес умело ръководен от Христо. А престижното членство на България в Антарктическият договор, което реализирахме през 1998 г., показва каква е силата на лидерството, в случая демонстрирано от Пимпирев. То беше „силова“ тренировка за влизане в следващите ключови структури, към които се бяхме устремили.

Наименуваните връх Паси и хребет Атлантически клуб на о. Ливингстън, Антарктика, обаче, не могат да излекуват хроничната ми носталгия по тази бяла пустош.

Студената война приключи за България с визита на папа Йоан Павел II. Ватикана е глобален субект, с глобално влияние, може би несравнимо с друго подобно. Нещо повече, за разлика от Далай Лама, с когото България нямаше предистория, с папата поляк (кардинал Войтила), който допринесе за сриването на комунизма, България имаше създадена карма, и то отрицателна: клеветническото обвинение, че България е организираща атентата от 1981 г. Най-правдоподобната хипотеза, до която съм стигнал, е, че атентатът е дело на КГБ, на Кремъл, а те вкарват в това пъклено дело името на България, която „българският чадър“ прави удобен заподозрян.

През 1994 г. Атлантическият клуб предприе акция за оневиняването на България, успешно приключила 8 години по-късно, през май 2002 г., когато бях министър и лично ръководех процеса. Да, Папата оневини България, а на мен предстоеше дълга история с него (описана в Глава 6 и Глава 13).

Космосът. Като дете – съвременник на излитането на Юрий Гагарин в космоса (1961) и стъпването на Нийл Армстронг на Луната (1969), както и на построяването през 70-те години на XX век на смолянския планетариум и Обсерваторията на Рожен, съм станал вероятно жертва на изреча „The Sky Is the Limit!“

По-активни космически усилия започнахме да полагаме с Атлантическият клуб през 1993 г., с основаването на Българската аеро-космическа агенция на ген. проф. Борис Бонев (1938–2025). Петнайсетина години след това изработихме проект за национален космически закон и издадохме сборник със съществуващите подобни закони по света.

Голямото възраждане на идеята ни за изпращане на трети български астронавт в космоса, но вече със САЩ, дойде през 2021 г. със станалия впоследствие ежегоден фестивал „Ало, Космос! Говори България!“,

www.Hello-Space.eu. Тогава, с помощта на НАСА, осъществихме жива видео връзка на български деца с Международната космическа станция, предавана на живо по NASA TV.

Междувременно, нашите призови за обща европейска политика по космоса не бяха чути в Европейския парламент, но все още вярвам, че времето ще ги наложи. НАТО припозна Космоса като легитимна област за защита, но Китай вече беше развил огромна космическа програма, която Западът ще трябва да догонва – ако успеем и, ако разбира се, понятията Запад и НАТО запазят семантиката си след 2025 г.

България – или поне „България на въображението“ – има неотложна необходимост от пълноценно влизане в Европейската космическа агенция и създаване на национален хомолог на НАСА. Но аз отдавна не знам доколко България е „България на въображението“ все още, а и доколко светът е останал „свят на въображението“. А това, което обединява Антарктида, НАТО, ЕС и Космоса, е международното право, което е първата жертва на всяко международно злодеяние.

Безспорно влизането през 2025 г. на Елън Мъск в Белия дом и бъдещите размествания в НАСА ще дадат нови посоки на световните (или поне западните) космически тенденции и политики – но още е рано да прогнозираме какви.

Трабантът на мама, г-р Лили Паси. Това картонено возило, производство от 1984 г., стана фамозно през репортажа на Ралица Василева от CNN на 13 юни 1991 г. заради първия си топ-пасажер – Манфред Вьорнер, ГенСек на НАТО, който според протоколите на службите за сигурност се квалифицира като „отвлечен от Паси“. Защото това е вероятно първият и последният половин час в живота на някой генерален секретар на НАТО, в който локацията на строго охранявания VIP е неизвестна на неговите охранители – в случая от НАТО, от Secret Service и от българската НСО.

Част от историите и перипетиите на майчиния ми НАТО-Трабант, от 1989 г. та чак до експонирането му в Шаб-квартирата на НАТО в Брюксел през (2019) и националния Военноисторически музей (2015), са описани в Глава 10 по-долу. Но споменавам Траби тук, само като илюстрация, че за полет на въображението и най-скромните артефакти могат да свършат прилична работа.

Глава 2. Преди преговора (2).

Геополитика 1990. Ще се обедини ли Германия?!

Първи и първични реакции.

Правилото „Айнщайн“: Не се страхувай от самотата си, ако си убеден в правотата си!

Канада: Атендаторите срещу папата ли искат в НАТО?

След ВСВ символът на разделението Изток–Запад, Комунизъм–Свобода, Диктатура–Демокрация (а оттам и Зло–Добро) беше Германия, която беше разделена на три геополитически субекта: ГФР или Западна Германия (столица Бон) – в НАТО, ГДР или Източна Германия (столица Берлин – Източен) – във Варшавския договор, и Западен Берлин, който обединяваше трите окупационни зони – на САЩ, Великобритания и Франция. Берлинската стена, издигната през 1961 г. от комунистическия блок около Западен Берлин, беше символът на символите на разделена Европа. А обединението на Германия беше първа точка в дневния ред на мечтите за по-доброто бъдеще на Европа. Стената падна през 1989 г., но само стената...

В по-широкия геополитически контекст, от август 1990 г. имахме функциониращ Варшавски договор (командван на ръчно управление от Кремъл), за който не ни беше известно някой сериозен фактор някъде да е поискал едностранното му разпускане. Това, което се обсъждаше и в Европа, и у нас, беше едновременното разпускане на НАТО и ОВД, но моята Зелена партия беше за едновременното им запазване.

Самите САЩ настояваха за запазването на ОВД като монолитен субект, с който НАТО и САЩ да договарят балансите в Европа. Имахме – според тогавашното пропагандно клише за една срутваща се империя – „могъщия“ Съветски съюз, СССР – единствената държава в историята на ООН, разполагаща с цели три гласа в ОС ООН и обединяваща 15 независими днес държави, както и Югославия, обединяваща 7 независими днес държави. И в добавка към това, Сагдам Хюсеин беше нападнал преди броени часове Кувейт, с което създаваше нова международна среда, напълно неподходяща за резки геополитически маневри. Кувейт трябваше да бъде освободен в съществуващата тогава международен ред и с търсената от Буш-баща широка подкрепа в ООН.

По същите причини, както за ОВД, САЩ бяха впоследствие и против разпадането и на СССР, и на Югославия. А ние, създателите на бъдещия Атлантически клуб – в хладнокръвни анализи на процесите, в които участвахме още от 80-те години на XX век – прогнозирахме в наши статии и интервюта очаквания и неизбежен разпад на ОВД, на СССР и на съседна нам Югославия.³ Именно затова съвсем неправилно бяха ония наши опоненти, които ни обвиняваха, че сме провеждали политиката на Вашингтон у нас. Не, ние бяхме изпреварили в мисленето си и Вашингтон, и Запада като цяло, при това с повече от петилетка.

³ В края на 90-те години на XX век ние вече бяхме прогнозирали в наши статии и разпадане на Югославия на Милошевич, като с голяма точност предвидихме и привидно парадоксалния факт, че Черна Гора ще се отдели още преди Косово [Паси 1998]. Убеден в заключенията ни, след като станах министър, побързах да открия дипломатически бюра в Подгорица и Прищина.

Това, което днес малцина помнят, а новите поколения трудно ще повярват е, че дори след пагането на Стената пред обединението на Германия имаше сериозни обструкции, при това не от кого да е, а персонално от Маргарет Тачър, легендарната съюзничка на президента Рейгън в спечелването на Студената война. Тачър беше скептична към обединението на Германия, заради огромните си опасения от възраждане на националсоциализма и агресията и към света. Но кой ли през 1989 г. би подозирал, че 36 години по-късно, през 2025 г., основният рекламист на AfD, Алтернатива за Германия, Елън Мъск, ще е подслонен в Белия дом. (За личната ми среща с баронеса Тачър през 1994 г. вж. Глава 4.)

Егва Споразумението 2+4 (ГФР, ГДР + САЩ, СССР, ОК, Франция), подписано през септември 1990 г., свали резервите на Тачър към обединението на Германия. Неизпълнимите идеи ГДР да остане по някакъв начин извън НАТО, разбира се, се изпариха от самосебе си.

За пълната абсурдност през август 1990 г. – дори преди обединението на Германия – на идеята „България в НАТО“ свидетелстват и спомените на Род Муур – тогава младши американски дипломат в София, а по-късно и посланик. По повод моята парламентарна реч, Род се обръщал съвестно и последователно до всичките си висшестоящи от всички американски служби в София с един въпрос: „Каква е нашата позиция по възможното членство на България в НАТО?“ Отговорът бил неизменно един и същ: „Не знам, да питаме по-нагоре!“ Така накрая въпросът бил отнесен до най-горе, до Вашингтон, откъдето отговорът бил още по-кратък: „Не знаем“.⁴

Идеята за членството ни в НАТО беше – по всеобщо мнение на съвременници (с малки изключения) – в терена на политическия сюрреализъм. Аз също робувах на авторитети и табута, произтичащи от тях. Може би най-голямото ми колебание се подклаждаше от най-големия за мен прогностичен авторитет – Збигнев Бжежински. Той никъде не беше предвидил разширението на НАТО на изток. *И* – питах се аз – *как това ще стане, след като Бжежински не го е пророкувал!?*

Манфред Вьорнер веднъж сподели, че моята реч от август 1990 г. е била докладвана в НАС, Северноатлантическия съвет на НАТО, и била дискутирана с бурен смях от 16-те посланика. Но самият Вьорнер, изстрадал лъкатушешката съдба на Германия, е бил измежду малцината, които са се замислили, вместо да се засмеят.... Не бях очаквал, че в НАТО ще ме вземат толкова насериозно, че да обсъждат заочно речта ми, но този факт безспорно ме окуражи, че сме на прав път. А много от тези 16 посланика впоследствие изнасяха речи пред Атлантическия клуб.

Кандидатурата на Атлантическия клуб за членство в АТА през 1991 г. криеше и друг неподозрян от мен заряд. Години по-късно колега от канадската атлантическа асоциация ми призна, че техният първи страх през 1991 г.

⁴ Род Муур иницира нашата визита в НАТО и ШЕЙП, през ноември 1990 г. – първата депутатска делегация от Варшавския договор, престъпила прага на НАТО. Там оформихме решението си за основаване на Атлантическия клуб, благословено от Вьорнер и посланик Уилям Тафт IV. А така Род Муур се превърна в негов кръстник.

е бил да не би ние, българите – агентите на Кремъл в атендата срещу папата – сега да искаме да използваме АТА, за да проникнем като диверсанти в НАТО, което Кремъл беше опитал 36 години по-рано, като кандигат за член на НАТО. И се обърнали към канадското разузнаване да ни проучи.

Социологическо изследване показваше през август 1990 г., че общественото мнение е напълно враждебно към членството в НАТО, с приблизително 85% „против“ и 15% „за“. Но по-абсурдно звучащата кауза е по-малко банална, тоест и по-мотивираща за реализация, ако човек е убеден в нейната рационалност. Следвах правило, което бях нарекъл за себе си „Айнщайн“: *Не се страхувай от самотата си, ако си убеден в правотата си!* Бях го извлякъл от математиката, но то е приложимо и в живота. А ролята на държавника е не сяпко да следва общественото мнение, а да го формира, възпитава и култивира. И логично, когато на 2 април 2004 г. вдигах българския флаг над ШК на НАТО в Брюксел, обществената подкрепа у нас за НАТО беше точно обратната на онази от 1990 г.

Да, идеята ни беше извън или поне изпреварила времето си, но за България това беше по-доброто, отколкото да се окаже, че в чакане на „точния“ момент ние сме го изтървали. (А ние не бяхме Полша, на която Западът би се молел да влезе в НАТО или другаде, тоест нашето членство изискваше по-дълга подготовка.)

Затова днес не бих съдил онези, които – поради идеологическа скованост или липса на въображение (което Факултетът по математика и информатика култивираше в нашия екип още от 70-те години на XX век) – тогава се опълчиха спонтанно срещу нашата визия, а нерядко и персонално срещу нас.

Реакциите във ВНС са запечатани в няколко документални филма и разбира се – в стенограмите на НС, но си струва да припомним част от тях.

Това, че от БСП бяха взривени, възмутени или че се заливаха в смях, беше очаквано. Именно затова малобройните изключения от общия хор на БСП, като проф. Драгомир Драганов и Елена Поптодорова (тя вече 35 години е устойчив проводник на западната демокрация у нас), бяха особено ценно свидетелство, че бъдещият Атлантически клуб е многопартийна формация, която ще хвърля мостове и ще ражда консенсус. Към щриха БСП–НАТО, помня изказване на стратега на БСП Александър Лилов, който няколко години по-късно в дух на партийна самокритика беше казал, че случаят НАТО показва, че и към най-необичайните идеи трябва да се подхожда с разум, а не с емоция. А най-окуражаващия сигнал от средите на БСП получих от Тодор Живков, когато посетихме през 1992 г. в домашния му арест с Максим Минчев, Иван Гранитски и Ахмед Доган. Живков беше ентузиазирано „ЗА, 100% ЗА“ членството ни в НАТО – епизод, описан в моя Увод към „Сказки по логика“ [Горанко и Паси 2017] и в книгите на Максим Минчев „Извън протокола“ [Минчев 2017] и „Атлантически пасианси“ [Минчев 2004].

В СДС, обаче, красивият ум г-р Желю Желев, току-що избран за президент, беше завещал парламентарната група на г-р Петър Дертлиев – авторитетен и обаятелен, дълго преследван от комунистите наш лидер (когото съм описал в мемоара си за г-р Желев). Най-вероятно по негова ин-

струкция дисциплинираният адвокат Петър Корнажев мигновено след моята реч дистанцира СДС от моя патос по НАТО. Вярно е, че не бях обсъждал в СДС тази идея, но както впоследствие отбеляза Петър Берон: „Ако ти беше я споделил, тя щеше да бъде убита в зародиш!“

Няма да забравя, обаче, първия човек, който ме подкрепи: депутатът Иван Пушкарков от СДС, който прекоси цялата пленарна зала, за да ми стисне ръката и да каже „Точно НАТО ми се губеше в картината за реформа на България!“. Непокколебимата взаимна подкрепа с депутата Любомир Иванов като че ли я имахме по подразбиране – с него общо бяхме изработвали философията си „Бъдещето на Изтока е Западът!“, а за неговата ключова роля в развитието на България отделен очерк трябва да се напише. Първата партия, която припозна НАТО като кауза, беше Зелената партия, а първата измежду активните и днес беше ДПС – вижте имената в погниската за НАТО, която внесохме във ВНС [ВНС 1990 f.]

За скандалната битова неприемливост на членството ни в НАТО свидетелства от първо лице и майка ми, която е била на опашка в кварталната хлебарница, когато по радиоточката започнало предаване на моята реч, част от парламентарния контрол. Според майка ми – собственичка на Трабанта, който след 10 месеца щеше да бъде прославен – купувачите от опашката възмутено, гневно, войнствено и единодушно настръхнали, а тя благодарила на Бога, че не са я разпознали като моя майка, за да не си го изкарат на нея. (След пакостите ми в училище, това е вероятно единственият случай, в който тя не се е идентифицирала като моя майка.) Впоследствие, към семейната пощенска кутия заваля порой от заплашителни (вероятно повечето безопасни) анонимни писма, което предизвика укрепването на входната врата у дома.

В този момент аз бях 33-годишен, по професия и по призвание математик, посветен на логиката, машините на Тюринг (днешният изкуствен интелект, ИИ), необходимите истини, възможните светове и границите на човешкото познание. Не подозирах, че тази моя реч ще преобърне живота ми на 180 градуса и ще ме превърне – десетилетие по-късно – във външния министър на страната, натоварен от Царя да ръководи преговорите ни за членство в НАТО и ЕС, който ще издигне през 2004 г. българския флаг над ШК на НАТО и ще подпише Договора за членство с ЕС през 2005 г.

Не знаех също, че след броени седмици ще се видя с Манфред Вьорнер в Брюксел, ще създадем Атлантическия клуб – първи подобен извън НАТО, нито, че този Клуб ще ражда в следващите 35 години още десетки идеи и инициативи, изпреварващи не само времето си, а и бъдещето. (Част от тях са маркирани в Глава 8, Глава 10 и Глава 17 по-долу.)

Днес – 35 години след началото на този неочакван и непредсказван в Европа и в Америка процес на разширението на НАТО – е време да подредя мислите и спомените съобразно онова, което е важно, но не толкова според миналото, колкото според днешното бъдеще, което е още по-неочаквано от онова през 1990 г.

Глава 3. Преговор: за научните основи на обединението.

За четирите „неволни“ греха на Запада:

Неутралитет и пропаганда: фаталните заблуди на Добрите

Русия: преобладаване и надценяване

Китай: подценяване

Индия: игнориране

Битката на Злото срещу Доброто започва с направата на човека в 6-ия ген от Сътворението, с прегрешението срещу Бог (Доброто), което Змията (Злото) внушава на човека. Тази битка продължава и до днес, с намаляващи изгледи за скорошен щастлив край. Десетте Божии заповеди дават кратък и относително добър – макар и неизчерпателен – ориентир за това кое е добро и кое е зло. Класическият афоризъм резюмира този морал така: „Не прави гругиму онова, което не искаш на тебе да направят!“ Това в частност означава и „Не отнемай свободата гругиму!“ Да, свободата е благодетел, която Доброто брани.

Днешните обществено-политически проекции на Добро и Зло са (с известно приближение!) Демокрация и Диктатура (Автокрация). Перфектна демокрация може и да няма. Но и най-негодяланата демокрация е по-добра от най-гримираната диктатура. В добавка, за разлика от диктатурите, които са по-склонни (ако бъдат оставени!) да стават все по-непоносими, демокрацията има потенциал за самоусъвършенстване. Оттук идва и ръководният морален порив за евреите – автори на Библията и Десетте Божии заповеди: „Да поправим света!“, или „Тукун олам“, на иврит. Тоест, да го правим този свят ежедневно (поне малко) по-добър.

Първите си 33 години ги живях в комунизъм – специфична подгисническа диктатура, която за Източна Европа се командваше от Москва, от Кремъл. Семейно-университетската среда и поколението, в които вирех, имаха пориви за свобода, за която най-близкият модел бяха западните демокрации. Затова и нашият романтичен про-демократичен оптимизъм роди нашия девиз, мотото или лозунг: „*Бъдещето на Изтока е Западът!*“. Този принцип вдъхновяваше политическата ми битност от началото на 80-те години на XX век до 2016, когато Брекзит и първият избор на Доналд Тръмп показаха възкръсващите от първата половина на XX век плашещи световни тенденции. Днес битката между Добро и Зло не е вече между държави, а вътре в държавите, които до вчера бяха от страната на Доброто. И битката не е с комунизма, а с популизма, проникнал в демократичните общества много по-устойчиво, отколкото комунизма успяваше в това. Комунизмът се провали в битката си с Демокрацията, но популизмът се оказва доста по-успешен в това.

Мемоарната част от настоящия текст е съсредоточена в 17-те години между 1990 г. (когато иницирахме) и 2007 г., когато финализирахме сливането на нашия Изток със станалия впоследствие наш Запад. Извън този период споделям не толкова спомени, а забелязани тенденции.

Неутралитет и пропаганда: фаталните заблуди на Добрите

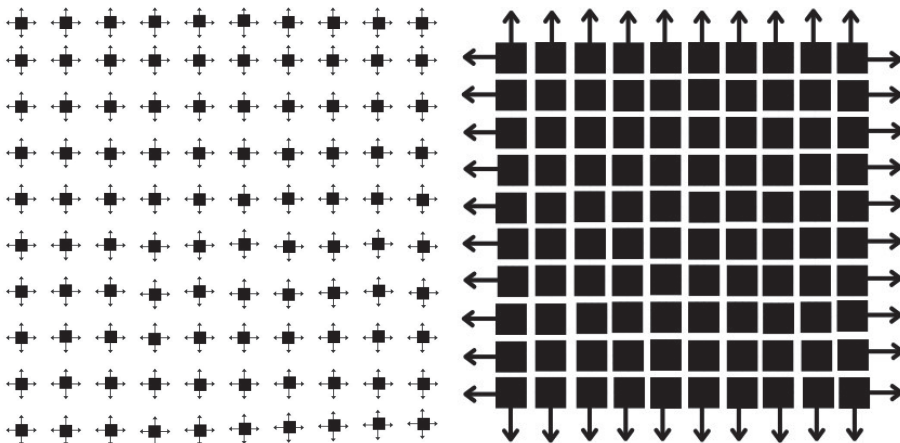
Един факт, останал неизменен през хилядолетията, е, че Съединението мултиплицира силата на съединилите се, което – уви – лошите разбират по-добре от добрите!

Това е логиката на Член 5 от Северноатлантическия договор (нападението срещу един е нападение срещу всички). Това е и мускетарският принцип: „Един за всички, всички за един!“ А, отпреди НАТО и Дюма, това е заветът на хан Кубрат, илюстриран с легендата за снопа пръчки, доказал, че „Съединението прави силата!“ – наш национален девиз и до днес.

Законът за мултипликационния ефект от обединението се доказва и от физиката, и от математиката. Именно заради този причудлив физически ефект на колона от войници е забранено да маршируват по мост – резонансът от крачките им ще го срути.

А аритметически: ако 100 отделни гържави (представете си ги като еднакви разпийани квадратчета) трябва да защитят всяка от своите 4 граници, ще имаме общо 400 граници за защита. Но ако тези 100 гържави се скупчат – като на шахматна дъска – в общ компактен блок 10x10, ще трябва да защитят само 40-те си външни граници. Тоест, 10 пъти по-евтино, по-малко, по-изгодно, по-лесно, по-ефективно, отколкото сумираните поединични усилия.

Диаграма:

Правилото за резонанса на обединението важи и за други сдружения, като ЕС, Шенген, еврозоната и пр. А неговата универсалност илюстрирам в Глава 12 с Общоевропейското зарядно GSM устройство, ОЗУ. За него съм чувал, че било най-яркият (засега!) български принос едновременно към: удобството на потребителя, борбата за климата и европейските политики, вкл. по стандартизация и екодизайн. Подобен тип пробииви, от една страна, сама гържава много трудно (ако изобщо!) би могла да постигне, а да се правят *ad hoc* коалиции по всеки подобен случай е огромно пилеене на ресурс. Но от друга страна, ОЗУ илюстрира какъв мощен лост може да е ЕС в ръцете на всеки европеец.

Защо неутралитетът вреди само на Доброто? Защото, преди всичко, лошите по правило НЕ СА неутрални, а и инстинктивно се съюзават. А после, забележете, че ефективността на обединението върху тази шахматна дъска (на добрите) спада с всяко нейно квадранче, което е извадено, тоест неутрализирано, което неслучайно се рогее словесно с „неутрално“! Това правило е добре известно на нашите противници, тоест на „Злото“, откъдето идва неговият призив към неутралитет.

Коего Айнщайн оценява така: *„Светът няма да бъде унищожен от зло-вредните, а от наблюдаващите ги безучастно“.*

И така, ние искахме да станем добри, поне като Запада, и силни в сплотяването си с него.

Има множество и големи геополитически пропуски на Запада, но ако трябва да маркирам само четири най-важни от тях, това са склонността към неутралитет и отказ от борбата с пропагандата (пиша за нея в Глава 8), самоподчиняването ни към и надценяването на Русия и игнорирането (по различен начин) на Китай и Индия.

Русия: преговеряване и надценяване

Китай: подценяване

Индия: игнориране

В този текст логиката на анализа нееднократно ни води към паралел между международния шантаж и пропаганда, които Хитлер и Путин прилагат, макар и с дистанция от близо век. Доверяването и надценяването, което Западът показва в тези два случая, води до успешно приложение на похвата на сплашването и шантажа. **Русия** разчита на това. Клишета като „непобедимата Червена армия“ или „великият СССР“, „могъща Русия“ продължават да работят, въпреки че са многократно опровергавани от историята, вкл. в Афганистан, Финландия, Украйна (където войната трябваше да свърши за 3 дни).

Китай – който беше системно изключван от ядрените и прочие споразумения между Запада и Варшавския договор – явно не беше разглеждан като стратегическа заплаха. Възходът на Китай, ако беше предвиден и посрещнат с адекватна Западна реакция (вкл. възпиране на милитаризацията му), можеше днес да не представлява такава потенциално унищожителна глобална заплаха – военна, технологическа, космическа. Колкото са по-големи възможностите на една диктатура, толкова са по-големи апетитите ѝ и това няма как да не тревожи всички нас. Планираното окупиране на Тайван ще бъде последният бушон, преди открития поход на Китай към останалата незаета от него част от глобуса. Големият китайски шурм, вече в ход, по различен начин в Африка, Азия и Латинска Америка. Очакваното „поглъщане“ на Русия от Китай би превърнало света в толкова еднopolюсен, че миграцията към Космоса би била единствената морална опция за мнозина. Рано е още да преценим, но една от причините за симпатиите на Тръмп към Путин е може би именно тази: да намести САЩ вместо Китай в Русия.

Още от средата на 90-те години на ХХ век Атлантическият клуб

публикува периодично дългосрочни визии (очевидно, изпреварили времето си) за отношенията НАТО–Китай и Запада–Тайван. С Китай все повече ще ни трябват механизми за опознаване и взаимен контрол. Те знаят почти всичко за нас, ние – почти нищо за тях. Освен едно: Китай е единствената нация, способна да построи днес път, по който да мине за пръв път след 100 години. От това трябва да се поучим...

Индия би била най-мощният хипотетичен съюзник на демократичния Запад, ако той беше разбрал и поработил с нея върху герба на нейното знаме: чекръка на Махатма Ганди, който символизира (в огрубени щрихи), че човек може (и трябва!) да си прави и грехите, и всичко друго сам. Тази самостоятелност, изолираност или нагон към неутралност на Индия я прави основен стълб на Движението на необвързаните, NAM, формирано между 1955 и 1961 г. През Студената война NAM е по същество петата колона на СССР в ООН. Днес Движението е практически иззубило ролята си и е де факто заменено от БРИКС, а донякъде от Шанхайската организация за сигурност, ШОС. Членството в БРИКС и ШОС на Индия показва, че тя не е толкова изолирана, колкото се смяташе, както и че Западът не е приоритизирал нужните усилия, за да я привлече.

Възпирането на китайската глобална експанзия и отбранителна кохезия с Индия са стратегически решения, които – поне до 2025 г. – бяха възможното за Запада и НАТО решение в защита на Доброто.

Неприложени новаторски решения или разнообразни пропуснати ползи за Запада имаме и в **Африка и Латинска Америка**, но те надхвърлят въображението на западния чиновник и дори държавник. Част от тях – актуални през 2014 г. са описани в статията *NATO Out-of-the-Box vs. the BRICS-SCO System: The Rising World Order* [Паси 2014]. Ако днес трябва да правя такъв преглед, бих започнал от Изкуствения интелект, Космоса, биохакинга, без да пропускам пропагандата, която е лява и ясна ръка на Злото.

Глава 4. 1989-2008: Меденият месец на Изтока и Запада, на Злото и Доброто.

Три геополитически епохи: Буш-баща, Клинтън, Буш-син.

Защо не можеше да влезем в НАТО преди 2004: Отговорът на Маргарет Тачър.

През 1990 г. Европа беше подвластна на големата френска ревност към САЩ (стигаща до антиамериканизъм), откъдето и към НАТО. Франция беше извън военната организация на НАТО (между 1966 и 2008 г.), а Испания още не беше влязла. Франция подклаждаше илюзиите, че Западноевропейският съюз, ЗЕС, в голяма степен или напълно ще замени НАТО.⁵ Един ключов депутат и вицепремиер от БСП сподели с мен, че не подписал моята петиция за НАТО, защото тогавашният френски посланик го убедил, че ЗЕС е решението за европейската сигурност, а не НАТО. ЗЕС беше логично разпуснат, но чак през 2011 г. През 1990 г. ние не знаехме това и, разбира се, внесохме в парламента и ънгрейднатото проекторешение, вече от 8 март 1991 г., за влизане освен в НАТО, така и в ЗЕС, както и за аранжиране на Балканска регионална рамка за сигурност [ВНС 1991].

Реализацията на балканското направление фактически започна със SEEBRIG, която иницирахме през 1994 г. при визитата на Вили Клас, вж. Глава 6.

Ние, обаче, не противопоставяхме Европа на САЩ – тази грешка, внушавана от популизма, се заплаща скъпо. Ние разглеждахме НАТО като гарант – пазител на ЕС. Затова за емблема на Атлантическия клуб предложих обединението между компасната роза на НАТО и 12-те европейски звезди – лого, което предизвика възхищението на Вилем ван Еекелен, генерален секретар на ЗЕС, при лекцията му в Атлантическия клуб, а впоследствие беше възприето и от нововъзникващи атлантически организации в Нова Европа. НАТО и ЕС продължават да са две от страните на една монета, но монетата вече е станала зарче, с повече от две страни и два бряга на един океан.

Но да се върнем към геополитическия контекст на 1990 г.

Тогавашното мислене на НАТО за нейната еволюция се базира на стремежа за самозащита на европейските демокрации, допълнена от няколко принципа, сред които:

- Всеки от членовете на НАТО може да блокира един кандидат;

- Само САЩ – депозитарят на Договора, могат да поканят нов член (ако не е блокиран от друг). В редица разговори с Франция, Обединеното кралство или Германия около влизането ни в НАТО получавахме сигнала: „Само се разберете с американците!“;

- Логиката на НАТО беше ориентирана, както и днес, към региони, а не към извадки от тях, тоест през 1990 г. приемането само на България е било немислимо, дори само по тази причина;

⁵ През 90-те години на XX век имаше поне 3 стратегически причини, поради които това не беше възможно. Само САЩ разполагаха с транспортно командване, способно да пренася големи съединения на дълги разстояния за кратко време, както и монопол върху сателитно-комуникационни и разузнавателни възможности. И беше напълно нерационално Европа да финансира дублирането на тези възможности. Днес, през 2025 г., неочаквано за мнозина (да не кажа, за всички!), тази опция може да се сложи на масата.

- Петгодишен цикъл за реформи, валиден в първите 20 години след пагането през 1989 г. на Берлинската стена:

1989 – начало на обединението на Германия и вливането на ГДР в НАТО;

1994 – Партньорство за мир;

1999 – първо разширение на изток (Полша, Чехия, Унгария);

2004 – Big Bang, второ разширение (България и още шест страни);

2009 – трето разширение.

Не знам доколко е бил фетишизиран този 5-годишен цикъл – твърде муген за динамиката от 20-те години на XXI век – но и Атлантическата асоциация, АТА, се учредява пет години след НАТО, през 1954 г. А и първоначалните идеи на Маргарет Тачър за обединението на Германия след 1989 г. предвиждаха 5-годишен транзитен период.

А защо не можехме да влезем преди 2004 г. – и в съответствие с тези принципи – ми обясни с едно изречение Маргарет Тачър при срещата ни през 1994 г. в дома на сенатора Джон МакКейн, във Финикс, Аризона. Тя, която знаеше моите страстни аспирации за членство в НАТО, ги охладя така: „Млади момко, забравете за членство на България в НАТО. През 1939 г. ние оставихме Полша на Хитлер и все още сме длъжници на поляците. Първо те ще влезат в НАТО“. Тоест, следващото разширение за 1999 г. е било вече запазено за Полша (и съседите)...⁶

Казаното от Тачър отразяваше и американското мислене по въпроса. Еволюцията на присъединяването ни към НАТО, между август 1990 и април 2004 г., протече в трите геополитически епохи, маркирани от трима американски президенти:

- Джордж Буш-баща (1989–1993), републиканец, чийто приоритет беше освобождаването на Кувейт от окупацията на Садам Хюсеин;

- Бил Клинтън (1993–2001), демократ, чийто ключов приоритет беше умиротворяването на Балканите (Дейтънското споразумение и Косовската криза);

- Джордж Буш-син (2001–2009), републиканец, чиито приоритети бяха глобални – борбата с международния тероризъм, избухнал с нова сила на 9/11 2001, Афганистан и Ирак – и довършване на работата, започната от баща му, като освободи иракчаните от вътрешния терор на Садам Хюсеин. Изключителната приоритетност на 9/11 за Буш се доказва и от първото в историята на НАТО активиране на Член 5 от Договора, и то за защита на САЩ, а не в изпълнение на рождения замисъл на НАТО – САЩ да защитават Европа. За да убеди Буш в това трудно за Америка решение, лорд Робертсън летя до Вашингтон. Всичко, включително и разширението на НАТО, Буш-син беше посветил на последиците от 9/11.

6 Друго шокиращо откровение, което баронеса Тачър сподели с мен тогава, беше, че Хелмут Кол – обединителят на Германия, обединителят на Европа – бил най-големият комунист, защото налагал най-високите данъци върху заработеното от хората. Още за Тачър вж. в Глава 2. Извън протокола, естествеността на баронеса Тачър повлия върху мои виждания за етикет. Джон МакКейн ни предложи кетъринг на крак, който ме подтикна да си подиря клечки за зъби, каквито не открих. Тачър ми даде и малък практичен урок по етикет: маникюрът ѝ замести липсващите клечки, с което тя разби още едно от табутата, вменени ми от училище.

Тези три глобални епохи се синхронизираха с

Глава 5. Първите три епохи от републиканската ни демокрация:

Д-р Желю Желев

Петър Стоянов & Иван Костов

Царят Премиер – Симеон II Сакскобургготски.

Епоха д-р Желю Желев (1982–1990–1997).

Желю Желев, Лех Валенса и Вацлав Хавел имат в Източна Европа сходни роли, пропорционални на мащабите на трите държави. Но независимо от тези мащаби, и тримата лидери се радваха на доверието на Запада, което прехвърляха към своите страни. Желев, след като публикува „Фашизмът“, през 1982 г., успя да обедини през 80-те години на ХХ век фрагментираните „неформални“, опозиционни, екологични или дисидентски организации у нас в Съюза на демократичните сили, СДС, и успешно да го ръководи до избирането си за президент на 1 август 1990 г. На този пост той остана до януари 1997 г. СДС израсна на Кръглата маса, която беше преходът към Великото Народно Събрание, ВНС, което роди и **трите кита на външната ни политика**, описани по-горе. Желев – член основател на Атлантическия клуб – обобщи политиката зад тези три кита в крилатия си девиз, актуален и до днес: „България – член на всички европейски структури!“ – естествено продължение на „Съединението прави силата“, с уточнението с кого трябва да се съединяваме.

Желев основателно се гордееше, че подписа разпускането на Варшавския договор – първа необходима стъпка към членството ни в НАТО. Той беше призовал визионерски, изпреварвайки времето, НАТО да се намеси, за да спре геноцида на Милошевич в Босна, деградира до клането в Сребреница през 1995 г. НАТО не беше узряла за това, което съвсем логично щеше да направи 4 години по-късно в Косово, за да възпре същия диктатор и международен престъпник. А участието ни през 1990–1991 г. в коалицията със САЩ, освободила Кувейт (инициатива на д-р Любомир Иванов и президента Желев) беше увенчано с участие на България в парада на победата в САЩ през 1991 г. – вероятно първият глобален знак, че не сме най-верният съветски сателит.

Специална тема, градила международното доверие към България, беше Македония. През 1992 г. правителството на Филип Димитров – а по-точно, лично Филип Димитров, въпреки правителството си – първо в света призна Македония. А Желев, който страстно защитаваше македонската кауза, убеди Турция и Русия да направят същото.

Правителството на Филип (влязъл в СДС също през Зелената партия) започна и успешно приключи преговорите за асоцииране на България към ЕС. Движеща сила на този процес бе Илко Ескенази, който състави и първия преговорен екип с ЕС, воден от Станислав Даскалов, комуто ще съм вечно благодарен, че прие поканата ми през 2001 г. да стане наш посланик (постоянен представител) към ЕС. На Илко поставих портрета в МВНР, като първопроходец на преговорите с ЕС. А Филип ни завеща крилатата си фраза

„Нека България стане нормална държава!“, което днес бих обобщил до: „Нека Европа остане нормален континент!“.

Бих се радвал да мога да връщам лентата на историята назад и да пророкувам каква ли би била България, ако първото правителство на СДС не беше паднало така бързо...

В есето си „Възрожденецът на Нова Европа от Веселиново. Апология за размаха на Желю“ [Паси 2016] давам подробности и скицирам железия външнополитически реформаторски мащаб, как и защо беше важно, че той стана президент, както и част от общата ни работа с него, и защо с благодарност отклоних поканата му да стана посланик в НАТО. Мемоарите ми от Великото Народно Събрание са описани в SolomonPassy.com.

До 2025 г. трите кита, описани в Глава 1, бяха гръбнакът на националния ни суверенитет и просперитет. А занаят – тепърва ще се раждат новите китове на новата епоха. Част от тях са описани в Глава 8 по-долу и Глава 3 по-горе, но бързам да се застраховам, че (поне за мен) светът през 1990 г. беше далеч по-предвидим (средносрочно), отколкото през 2025 г., а днес все още не съм срещал хора, които да прогнозираят убедително днешния свят.

Епоха Петър Стоянов (1997–2002) и Иван Костов (1997–2001), за които веднага трябва да отбележим, че е сред бащите-родители на трите кита, описани по-горе.

В тази епоха доверието към България продължи да се гради в изпълнение на обещанията, дадени от СДС в изборите през 1996 и 1997 г., и сервирания от геополитиката дневен рег.

Между Стоянов и Костов имаше разделение на труда, при което в голямата външна политика Стоянов имаше много голяма тежест. Тази епоха, започнала и с избора на Стоянов през 1996 г. и последващата среща на върха на НАТО в Магрид, беше всичко друго, но не и спокойна, което даде шанс на страната ни отново да се докаже като предвидим и дори решителен партньор.

Светкавичното подаване на молбата за членство в НАТО от служебното правителство на Стефан Софиянски, назначено от Петър Стоянов, даде нов тласък на мисленето в НАТО. Експедитивното и недвусмислено включване (с телефонен разговор Стоянов–Солана) на страната ни като *ad hoc* съюзник на НАТО в защитата на Косово през 1999 г., недопускането на руските военни самолети над наша територия, както и последвалите визити на премиера Тони Блеър и президента Клинтън у нас бяха *game changer*.

Наблюденията си върху решаващата роля на Стоянов във външната ни политика споделих по повод неговата 70-годишнина [Паси 2022], а крилата му фраза, определяща про-западно-демократичната ни ориентация като „цивилизационен избор“ ще остане национален пътепоказател, поне докато ние, Западът, имаме общо разбиране за цивилизация.

Един любопитен епизод от 1997 г. Броени часове след решението на кабинета „Софиянски“, да се кандидатираме за НАТО имах визита в НАТО за заседание на АТА и среща с ГенСек Хавиер Солана, в която му връчих факса с решението, което Софиянски ми беше пратил. Това би бил странен дипломатически ход, ако идваше от стандартно НПО, но Атлантическият клуб

си бе извоювал правото на необичайни ходове. А и много гържахме (повече, отколкото на дипломатическия протокол!) да сме в зеницата на това вогоразделно събитие в историята на България – подаване на молба за членство в НАТО.

Между 1997 г. и 2001 г. правителството на Иван Костов направи фундаментални реформи и постигна парламентарен консенсус за НАТО, върху който всички ние после стъпвахме. Един от най-впечатляващите за времето си пробиви (сравним с влизането ни в Шенген на 1 януари 2005 г.) беше пагането на визите за ЕС от април 2001 г. – завоевание, с което ние и до днес се гордеем с моята предшественичка Надежда Нейнски!

През 1999 г. – благодарение на мащабната си дейност и на последователните, неконформистки, ясни и морални позиции по отбрана на демократията, широко отразявани от националните медии – Атлантическият клуб вече се беше превърнал в нещо много повече от НПО, think-tank или фондация. Той беше станал авторитетна институция за прогнози и решения, формираща обществено и гържавно мнение, включително и извън страната ни (десетки чуждестанни лидери говореха редовно пред наши форуми). През 1999 г. Клубът беше вероятно най-гласовитият публичен поддръжник на ангажмента на България към хуманитарната акция на НАТО за спасяване на Косово от геноцида на Милошевич. Всичко това отреди неочаквана роля на Клуба в развитието около Косово.

В началото на март ми звънна заместник-посланикът на САЩ Крис Дел, впечатляващ американски дипломат, с визия и лидерство. Срегнахме се, както обикновено, *at our second office*, сладкарница „България“. Крис ми откри една строго пазена до този момент военна и всякаква тайна: В изпълнение на Резолюция 1244 на СС ООН, операцията „Благородна наковалня“ срещу Милошевич ще започне на 24 март, сряда, като самолетите на НАТО ще излетят от базата Инджерлик в Турция и ще прелетят над България, преди да бомбардират Югославия. Не повярвах на ушите си, че аз – „цивилната неправителствена гарга“ – съм посветен в това тайнство, за което ние от госта време пророкувахме. И в порива си да бъда полезен на общото дело, наивно го попитах: „Мога ли да кажа това публично?“, на което Крис отговори: „Нищо не съм ти казал. Прави каквото прецениш“. И аз веднага звъннах на Мико Петров, водещият на „Неделя 150“ по БНР, който с отворени обятия ме покани в предаването си (отбелязал съм го в дневника си – на 7 март, неделя), където разказах чувото. Очевидно, от НАТО са искали както да дадат чрез моя глас последен шанс Милошевич да се озанти, така и да подготвят по-широкото обществено мнение в Европа за предстоящите развития, ако той продължи да упорства.

Косовската криза разкри и смелостта на порягъчни хора, стоящи прилично далеч от политиката. През пролетта на 1999 г., в апогея на кризата с Белград, Атлантическият клуб организира концерт в Зала „България“, посветен на 50-годишнината на НАТО, в края на който пуснахме да излетят 50 бели гълъба, символизиращи стремежа ни към мир, но и готовността ни да го защитаваме. Концертът беше дирижиран от неповторимия маестро

Емил Табаков, който в същото време беше и Главен диригент на Белградската филхармония, приет там с всичките атрибути на уважението. Маестроото прие поканата ни, без за миг да се поколебае, въпреки че с това рискуваше комфорта си в Белград. И наистина, той беше скоростно уволнен от там. Вярвам, че неговата постъпка даде кураж на мнозина също да станат куражливи. Благодарим ти, маестро!

Визитите през 1999 г. в София на Тони Блеър и Бил Клинтън – и двете като благодарност за участието ни в защитата на Косово – сложиха по нов начин България на световния радар. А впечатляващите публични събития, които Атлантическият клуб организира с тях, бяха инвестиция в надграждане на мащаба ни. Като произнесена в зала, а не на площад, речта на Тони Блеър беше много въздействаща. Което Крис Дел коментира така: „Речта на Блеър засенчи тази на Клинтън, защото на „Даунинг Стрийт“ слушат посолството си в София повече, отколкото в Белия дом“. Тази фраза беше ценен урок за министерстването ми, неочаквано започнало броени месеци по-късно – след нея щях внимателно да слушам дипломатите, преди да взема решенията си като министър.

Епоха на Царя Премиер – Симеон II Сакскобургготски (2001–2009), която почти напълно съвпадна с мандата Буш-син в Белия дом.

Царят, благодарение на личната си, почти приказна биография, възпитание, глобално образование, многоезичие и половинвековна дипломатическа дейност, имаше извоюваното световно доверие и репутация, с каквито друг съвременен жив българин едва ли е влизал в политиката. В ЕС, по примера на Силвио Берлускони, масово наричаха Царя „мистър Европа“, която карта аз не трябваше да пропиявам.

Облегнах се на сентенцията, че дипломатът е честен човек, който не че лъже, но „интерпретира истината“ в името на доброто на страната си. И си самовъзложих задачата да внуша на света, че качествата на Царя не са ендемично-царски, а почти типични за средния българин, както и че царският авторитет е именно оня, който страната ни заслужава.

През 2001 г., обаче, 9/11 преобърна уж подредения след Студената война свят по неочаквани и всевъзможни начини, включително и на битово ниво – с мерки за сигурност по самолети и летища, където започнаха да ни събуват, което допреди 9/11 би било определено като нарушение на човешките права.

Но колкото по-големи са турбуленциите, толкова повече са възможностите. 9/11 катализира плановете на Буш да навлезе в Ирак, което направи системата на ООН приоритетно важна за САЩ, а това за наш късмет съвпадна с мандата ни в СС ООН. Докато ръководехме (основно със заместника ми Петко Драганов и посл. Стефан Тафров) състезанието ни за СС с Беларус, имах яснота, че тази позиция ще направи България по друг начин важна. Но пък чак толкова по-важна и по-търсена – не очаквах!

През септември 2002 г., на годишнината от 9/11 – месец, в който България председателстваше СС ООН, в речта си пред ОС ООН Буш очерта три-

умфалното завръщане на САЩ към системата на ООН. Опитът ми с тази републиканска администрация ме кара да мисля, че тогава вече в мисленето на Буш е било следващото Big Bang разширение на НАТО, с което да си осигури по-широка европейска подкрепа по Ирак. Поканата за членство в НАТО получих лично от посл. Джим Паргю няколко седмици след това, на 15 ноември 2002 г., точно седмица преди срещата на върха в Прага. Да, всеки член на НАТО можеше да спре някого за членство в НАТО, но само САЩ можеха да поканят...

Часове след 9/11 предложихме (със заместника ми, посланик Любомир Иванов) на Царя проект за негово писмо до президента Буш, в което България едностранно се обяви за де факто член на НАТО и съюзник на САЩ в борбата срещу международния тероризъм. Царят полира езика, изпратихме го и това писмо се превърна за следващите 4 години в мой ежедневен щит, надграждащ предизборната ни програма срещу редовни атаки от двете мощни опозиционни партии в парламента.

Най-оценената от САЩ наша подкрепа беше тази, дошла в резултат от горното писмо, както и общите ни гласувания в СС ООН през двете ключови години – 2002 и 2003. Аз не пропусках да напомням за нашата роля, макар не винаги да ми беше лесно да намеря добрия дипломатически език. Знаех, че САЩ внимателно следят кой в ООН гласува с тях, както и че съвпадението в гласуванията ни в СС е голямо. При поредната среща с Колин Пауъл, след известен размисъл как да му напомня това, за да му поускам нещо ново, казах: „Колин, благодаря ти, че САЩ така енергично подкрепя България в СС ООН!“. И това хвана дикиш. Искането ни за българо-американски военни бази у нас беше прието.

В периода на глобални изпитания – като 2002-2003 г., след 9/11 – да си в СС ООН, без да си Велика сила, беше нож с две остриета – и голяма възможност, но и голям риск (особено ако не го изчислиш навреме). Защото там често попадаш между чук и наковалня. Най-критичният избор, който трябваше да направим, беше дали да подкрепим Буш – Блеър за влизане в Ирак или Ширак – Шрьодер за благосклонност към Сагдам. При това в момент, в който от Франция и Германия зависеше членството ни в ЕС. Колко сериозни бяха разногласията между САЩ и Ширак си личи дори по битови показатели: пържените картопки смениха името си в САЩ от French fries на Freedom fries.

А Ширак каза, че Източна Европа е пропуснала златния си шанс да замълчи по Ирак. Царят – помолен да коментира думите на Ширак – изрече крилата си фраза: „Което няма да има значение след 5 години, няма значение и днес!“. Това трябва да бъде ръководен принцип на всеки, който се занимава с политика.

Тук трябва да разсеем една често тиражирана заблуда – че сме изтързували поканата си за НАТО срещу участието ни в Ирак. Вярно е, че позицията ни по Ирак, писмото на Царя до Буш след 9/11, предоставената военна база в Сарафово и позициите ни в СС ООН бяха решаващи за Буш, особено в контекста на Big Bang разширението, до което той плавно еволюираше. Вярно е и друго – че аз смятах отстраняването на Сагдам за необходимо (макар и не непременно възможно) още през 1990 г., далеч преди поканата ни от Прага през 2002 г. да е била актуална. Но абсолютните факти са, че поканата за

НАТО получих от посланик Паргю още на 15 ноември 2002 г., докато въпросът за участието ни в Ирак стана актуален 4 месеца по-късно, през март 2003 г.

По повод иракската дилема често бяхме критикувани от опозиция и президент, че рискуваме членството си в ЕС заради лоялността си към САЩ и НАТО. Но ние следвахме прагматичното правило „first things first“, което в края на краищата увенча с успех и двете ни кандидатури, и за НАТО, и за ЕС. А светът заживя с един диктатор по-малко – Саддам Хюсеин, за чието отстраняване ние пледирахме още от 1990 г., във ВНС (виж моя парламентарна реч от 26 септември 1990). Затова аз нямах никакви морални колебания по влизането ни в Ирак. Ние, Добрите, не можем да елиминираме нито всички, нито всеки диктатор. Но не трябва да пропускаме нито един възможен случай да го направим.

А ролята на България в СС ООН, която на моменти беше решаваща, беше надлежно забелязана и оценена от САЩ. През май 2003 г., по случай ратификацията от Сената на членството в НАТО на седемте нови държави, аз бях поканен от сенаторите Джо Байгън и Ричард Лугар да произнеса официалната реч от името на седмината външни министри. А Лугар (който вече беше в Борда на Атлантическия клуб) прие аргументите ми да удължи финансирането на Радио „Свободна Европа“ на български език. Днес можем да мечтаем за завръщането на подобни надеждни информационни източници като ваятели на обществено мнение.

Двете операции – Трайна свобода (в Афганистан, започнала на 7 октомври 2001) и Иракска свобода (започнала на 20 март 2003) – за които предложихме на САЩ военната база край Сарафово (в моя бургаски избирателен район) – бяха неочаквано създаден от 9/11 железен аргумент за пригодността ни за членството в НАТО.

Нещо повече: тези два прецедента ми дадоха достатъчно основание да поискам от Колин Пауъл през 2003 г. и да убедя у нас премиер, правителство и парламент, че е далеч по-рационално и политически убедително да изградим постоянни българо-американски бази у нас. Преговорите по тях приключихме през 2006 г. и ратифицирахме Договора в Комисията по външна политика, на която бях председател. Преговорите ни със САЩ бяха впечатляващо ръководени от моя доскорошен зам.-министър посланик Любомир Иванов. През 2003-2004 г. Путин все още не беше разкрил същността си и Русия изглеждаше като при Горбачов и Елцин. Затова и руският ми колега прие съвсем спокойно моя разказ за тези бази, които трябваше към оня момент да ни пазят приоритетно срещу заплахи, идващи от Иран.

Бих резюмирал трите национални епохи с крилатите фрази на техните титуляри:

Желев: България – член на всички европейски структури!

Филип Димитров: България – нормална държава!

Петър Стоянов: НАТО и ЕС – цивилизационният избор на България!

Царя: Да сменим чипа!

Всяка от тези сентенции продължава да е актуална и до днес.

Глава 6. 2001-2005: С какво наградихме наследството от епохите Желев–Стоянов–Костов?

9/11 – The Game Changer

Балкани и дебалканизация

Ненаписаните домашни

Визитата на Йоан Павел II – българският край на Студената война

Започнах този мемоар с една констатация, която тук ще поясня. Големата битка на България след 1989 г. беше именно за доверието на демократичния Запад и репутацията ни пред света, които при падането на Берлинската стена бяха в дефицит. Усилията за НАТО и ЕС бяха преди всичко борба за доверие. В дипломацията – от интеграцията със Запада до преговорите за освобождаване на заложници, като нашите медици в Либия – доверието е много, а понякога и всичко.

Студената война беше оформила нашия международен имидж не с великите ни творци, учени или азбука, които сме гали на света. Да, ние вътрешно се гордеехме с Джон Атанасов, Гяуров, Гюзелев, Кабаиванска, Майстора или Кристо, но винаги се питах – кой ли използва прагматично тези имена, като лост за напредъка на цялата нация? А гали и най-великите творци на някоя нация ще вдъхнат уважение към нейните ръководители, ако те не го заслужават? Например, с какво Бетовен и Менделеев ще ме накарат да заобичам Хитлер и Путин?

Нашият международен имидж през 1989 г. се крепеше върху няколко позорящи етикета, част от които бяха неверни: убийството на Георги Марков в Лондон и превърналият се в наша анти-емблема „български чадър“, ембаргова търговия с оръжия, пиратско производство и кражба на технологии, атаката срещу Папата (в който бяхме невинно натовпени), производство на оръжия за масово унищожение, ОМУ (което също не беше вярно). Пословичната вярност на НРБ към СССР, липсата у нас на бунтове като в Унгария, Чехословакия и Полша сглобяваха през 1989 г. картина, която само чудодейци можеха да преобърнат, но едва ли само за едно десетилетие.

Моите наследници след 1991 г., превърнали се през 2001 г. в мои предшественици, бяха направили много, върху което успяхме да стъпим и наградим, съобразно новите условия в новата епоха – след 9/11. Клеветите трябваше да опровергаем, а черните етикети да покрием с галеч по-ярки и по-светли бъдещи спомени...

9/11 – The Game Changer

9/11, 2001 ме завари в Брюксел, където бях, освен за преговори по НАТО и ЕС, най-вече за среща със зам.-директора на Мi-6, сър Марк Алън, с когото разработвахме стратегията по освобождаването на нашите медици в Либия, станали заложници на полк. Кадафи. Марк беше измежду топ западните арабисти, дълбинен експерт по антитероризъм. Докато гледахме по CNN как падат кулите близнаци в Ню Йорк, Марк ми каза, че той няма представа

какво се случва, което означавало, че и Ми-6 не знае, а следователно и ЦРУ и никой на Запад нищо не знае.

Описал съм по-подробно този епизод и последващата подкрепа, която получавах от сър Марк в спасяването на нашите медици, в две публикации: „9/11 с 007: Незаспиващи спомени“ [Паси 2011] и „Екзодус Либия: Квартет „Ягрено кадифе“ [Паси 2025].

Марк взе ръчната си чанта и се отправи към влака за Лондон, за да продължим срещата си в по-добър ден. Но аз току-що бях разбрал, че нашият свят не е същият като вчера и че промяната е такава, каквато моето поколение не помни. 9/11 беше геополитическо цунами, върху което трябва да сърфираме. Но остана нещо константно – добрите продължаваха борбата си с лошите, което вече не е вярно от 2025 г. нататък.

В Глава 4 маркирах епохата Буш-син и как 9/11 доминираше в нея. В Глава 5 описвам епохата на Царя и как ние действахме според новите предизвикателства, които превърнахме в неочаквани възможности – за нова репутация и ново доверие към страната, за нов имидж.

Но имаше и домашна работа, която да свършим, както и прокарани от Атлантическия клуб стратегически писти, по които гържах да стигнем до край. Най-видимата от тях беше замислената още през 1994 г. във Ватикана визита на папа Йоан Павел II у нас (описана по-долу в тази глава).

Балкани и дебалканизация

Вероятно първото нововъведение беше тандемът България – Румъния (за членство в НАТО и ЕС), който създадохме през август 2001 г., едва 3 седмици след като поехме управлението. Решението ни съвсем не беше аплодирано от опозицията. Тогава битуваше както разбирането, че се конкурираме с Румъния (което не беше формално вярно), така и че сме по-напред от тях (което беше ту вярно, ту невярно), така и нездравият балкански дух на безсмислената надпревара и мерене на несъизмеримото!

Космополитният Цар, узраснал в Европа и по света, беше чужд на гребното балканско его и веднага предпочете кооперацията пред съперничество. Години по-късно румънският премиер Калин Попеску Таричану щеше да възкликне публично в София: „Царят *Вкара* и Румъния в ЕС!“. А през януари 2025 г. Царят беше декориран заради тази си роля с най-високо отличие от президента на Румъния Клаус Йоханис.

Историята, поне от 1944 г. насетне, гържи България в естествен тандем с Румъния, който е по-логично да подсилваме, отколкото да рушим: едновременно сме влизали и излизали досега в ООН, ОВД, СИВ, ОССЕ, ЕС, НАТО, Шенген. (За потенциала на разрастването на този тандем с други Балкански държави от ЕС пишем във „Вишеград на Балканите, или защо ни трябва група Б5“ [Кючуков и Паси 2014])

Впоследствие, по наша идея, от София, надградихме този тандем с Гърция и Турция, до формата „2+2“, тоест, като квартет, лобиращ за членството ни в НАТО. Той разшири инициативата на Атлантическия клуб от 1994 г. за създаване на смесени българо-гръцки и българо-турски батальони,

която белгийският външен министър Вили Клаас беше благословил при визитата си в София. (Тази идея прерасна впоследствие в SEEBRIG, the South East European Brigade.). Междусъседското сътрудничество е пробен камък за съюзническата лоялност, а формата „2+2“ манифестираше именно това.

Ключов момент за преговорите със САЩ и Турция беше негвусмислената ни готовност да се отървем от ракетите СС-23. Бяха ме информирали, че това са „забравени“ от Варшавския договор нападателни оръжия, планирани и годни единствено за удар върху Истанбул. Ние добре знаехме, че за да влезеш в един Клуб, първо трябва да приемеш правилата му, както и че апликантът няма преговорни инструменти да налага своята воля върху приемащите страни. Предложението да се освободим от СС-23, с което военният министър Николай Свиначков и аз влязохме при Царя, беше прието от него с облекчение. Утилизацията и експедирането на ракетите зад граница бяха съпроводени с масови шествия из страната, организирани от носталгици по Кремъл и Варшавския договор.

Ненаписаните домашни

Първата домашна работа, която трябваше да започнем да пишем, още с влизането ми в министерството, касаше тревогите на посл. Джим Пардю, който сподели с мене немалък списък от висящи въпроси (често ирелевантни към членството ни, като напр. реституция на еврейски имоти у нас). Но Джим беше военен човек и с него бързо се разбрахме: подредихме въпросите по важност, определихме календар, срокове и отговорници, както и периодични срещи между екипите ни за *progress report*. А юркането на админтрацията ни си оставаше мое нерадостно бреме. Но всичко това свърши работа!

Визитата на Йоан Павел II – българският край на Студената война

Атенатът срещу Папата от 1981 г. беше едно от малкото големи черни петна върху имиджа на България, което можехме да изтрием – поне докато Папата беше жив. Атлантическият клуб се беше самонатоварил още през 1994 г. с тази мисия, изпълнявана последователно цели 8 години и увенчана с успех през май 2002 г., когато визитата на Папата преобърна световната представа за България.

Делото беше иницирано от г-р Тони Рагков през 1994 г., осъществено от широк обществен комитет, организиран от Атлантическия клуб, с водещата роля на легендарния прес директор на Атлантическия клуб Максим Минчев, Венелина Гочева от в-к „24 часа“ и Иван Гарелов, оглавил Комитета.

Историята, която бегло маркирах в началото на този текст, е следната. След като поканихме Далай Лама през 1991 г. и съдействахме на Ватикана да реституира нунциатурата си у нас и знаейки (от достоверни източници), че България е несправедливо обвинена за атентата срещу папата, Атлантическият клуб натрупа самочувствието да поправи тази неправда. След всички проучвания и анализи на казуса бяхме стигнали до най-правдоподобната хипотеза, че атенатът е организиран от КГБ, кой-

то натопява България – изключително удобна мишена, станала ноторно известна с убийството в Лондон на Георги Марков и брандинга на „българският чадър“.

В гадена ни от Папата Аугуенция за ноември 1994 г. ние се надявахме той да ни каже „България е невинна“, което да е пореден горд повод за прослава на организацията ни. Кардиналт – секретар на папата, обаче, ме покани минути преди Аугуенцията в малък кабинет и ми каза: „Папата знае какво искате и е готов да го каже, но иска да го каже в България и да го каже там!“. След 8-годишни усилия – описани в „Memorandum. Relationship between the Holy See and the Atlantic Club of Bulgaria“, благодарение вече на министерските ми лостове и връзката на Царя със Светия синод, тази изглеждаша през 1994 г. невероятна визита се осъществи през месец май 2002 г. Аз посрещнах Папата на летището и го придружавах почти непрекъснато, до замиването му за Рим.

Папата спазва обещанието си от 1994 г. да оневини България за атенцията и това беше *game changer* за имиджа ни от Студената война. Нещо повече, като щедър негов жест след визитата му ние издействахме България да получи импозантната църква „Св.св. Викентий и Анастасий“ на площада Фонтани ди Треви, на пъпа на Рим. Можем само да съжаляваме, че тази изключителна придобивка беше впоследствие пропиляна...

Благословията на Папата за майчиния ми Трабант беше благословия за двата ни приоритета – НАТО и ЕС. Нека теолозите и PR експертите кажат как, но именно в годината на тази благословия получихме двете заветни покани – за членство в НАТО и гата за членство в ЕС. Като добавим и най-първата благословия на Папата към нас – от ноември 1994 г., след която Христо Стоичков получи Златната топка – получаваме три чудеса, колкото са необходими по католическия канон за канонизация на светец, какъвто днес е папа Йоан Павел II.

Но по папска линия все още България има недовършено домашно. При изпращането на Папата на самото летище, аз му връчих мое писмо с предложение да произведе един български кардинал (подразбираше се монсеньор Христо Пройков). Едва ли на мене ще се падне финализацията на тази задача – тя остава за други български лидери и други папи, други епохи.

Глава 7. А можеше ли да изпаднам за членство след 2004, или да изпаднам изобщо?

*Краят на мексиканския месец Изток–Запад, Добро–Зло
Защо не можеше да стана ГенСек на НАТО?*

Дали можеше да изпаднам от НАТО след 2004 г.? Краткият и откровен отговор е „Да, имахме и кризисни моменти“.

Един инфарктен момент беше експорт на стоки с двойна употреба към ембаргова дестинация, който наша търговска фирма си беше позволила да направи. Това носеше потенциала да изпаднам от поканените за НАТО страни в Прага през 2002 г. Посланик Джим Пардю дойде да ни информира – мен и моя зам.-министър Любомир Иванов, за този застрашаващ скандал. В последващите си мемоари той споделя, че моята реакция на изненада (до пребледняване) и дълбоко възмущение е била толкова неподправена и автентична, че той разбрал, че това е гаф, направен зад гърба ни и няма да позволим да се повтори.

А аз съм реагирал така, защото знаех колко са чувствителни американците към нелегална оръжейна търговия – още от посланик Бил Монтгомери, който през 90-те години на XX век беше споделил с мен, че тази тема е първият пробен камък за членството ни в НАТО и умишлени и укривани нарушения на нашето правителство през 1996 г. ни бяха сложили в черен списък, от който трудно и бавно се излиза. Влизането ни в Австралийската група за експортен контрол през 2001 г. и законодателството по експортен контрол, което започнахме да въвеждаме след 9/11 минимизираха възможностите за злоупотреби – поне докато тези правила бяха в сила и се спазваха.

За „скелетите в гардероба“, с които трябваше да се борим, разбрах при една от първите ми визити във Вашингтон, когато на публична конференция трябваше да опровергая Марк Бжежински, който разполагаше с информация (слава Богу, непроверена!), че България произвежда ОМУ. Марк стана впоследствие посланик в Полша, измежду първите уволнени от Тръмп през 2025 г.

Друг критичен момент беше витаещата идея за ключово назначение в правителството на човек, чиято лоялност към Кремъл не беше тайна за западните служби. Лорд Робертсън ми звънна у дома навръх Великден, за да ме предупреди за това. За успешното разрешение на този казус един канадски колега от NOS – NATO Office of Security, получи от Робертсън пожизнено назначение.

Имали сме по-дълги дискусии с премиера и по гласуванията ни в СС ООН, с които той беше лично ангажиран.

Във всеки от тези случаи нашият екип в Министерския съвет, вкл. Пламен Панайотов, Ради Найденов, Лидия Шулева, Станимир Илчев от НДСВ, както и в МВНР – посл. Стефан Тафров в Ню Йорк, посл. Елена Поптодорова във Вашингтон и всичките ми осем заместници, вкл. Любомир Иванов, Петко Драганов, Николай Милков (и вероятно пропускам мнозина!) и аз успяхме да постигнем консенсус с Царя, който много внимателно изслушваше нови аргументи и подхождаше логично и прагматично, независимо от изходната си позиция, която никога не е налагал силово.

Краят на мегения месец Запад–Изток дойде формално през 2008 г., с инвазията на Русия в Грузия. През същата година аз бях номиниран за Генерален секретар на НАТО от правителството на Сергей Станишев. През юни 2008 г. той ме покани в делегацията си за Вашингтон и ме представи на президента Буш като „нашия кандидат“ и поиска подкрепа от Буш, който каза: „Този въпрос ще го решава моят наследник“. Не знам дали последвалата руска инвазия в Грузия през август 2008 г. не промени нагласите му за края на мандата му. Но знам, че президентът Тръмп едва ли би делегирал така щедро функции към своя неизвестен наследник.

През „мегия месец“ имахме склонност да преувеличаваме разни, присъщи на демокрацията, казуси, които днес ни изглеждат пренебрежими. Помним разногласията между Буш-син и заместника му Дик Чейни, нетипични за тандем президент–вицепрезидент. При Обама и Джо Байдън тандемът беше далеч по-смазан. През 2009 г., когато около кандидатурата ми за ГенСек на НАТО администрацията на Обама ме прие в Белия дом, в Съвета за национална сигурност едно от ключовите послания, които споделиха с мен на четири очи, беше, че вицепрезидентът ще е вече просто „вице“, а не „втори“ президент. Днес, през 2025 г., на фона на битката Добро-Зло, пропала западните общества, подобни терзания на демокрацията не биха ни впечатлили.

Защо не можеше да стана ГенСек на НАТО? Абстрахирам се от личните си качества, които, може да са били в дефицит. Но въпреки това. Българското правителство ме номинира за тази позиция, едновременно с номинацията на Ирина Бокова за шеф на ЮНЕСКО. Последващият избор на Ирина беше измежду най-впечатляващите проби в историята на българската дипломация. Моят кандидат беше издигната по-скоро за вътрешно-коалиционен мир и баланс и по нея не прекалено много беше направено. Но каквото и да беше направено, шансовете ми срещу датския премиер Расмусен (а в състезанието участваше и полският външен министър Шикорски) бяха близки до нулата. Защото през 2009 г. в НАТО се беше случила трансформация, за която чак днес си даваме сметка. Набъбването на НАТО от 16 до 26 страни беше напомпало както конкуренцията за поста ГенСек, така и географския обхват на Алианса. И от 2009 г. вече всички избирани на този пост бяха действащи министър-председатели, а не экс-министри в своите страни. И нещо повече, дори до днес, през 2025 г., НАТО не удря за ГенСек измежду „новите“ членове, особено пък ако те са сред по-колебливите в своите ценностни възгледи.

Не мога да връщам лентата на историята назад, но като виждам днешната съдба на Грузия, Армения, Украйна и Молдова, Босна, Сърбия, както и Брекзит в Англия и руската намеса в изборите в Румъния, руско-сръбските спирачки върху македонското членство в ЕС, нищо не ме кара да вярвам, че ако не бяхме влезли в НАТО през 2004 г., това щеше изобщо някога да се случи. Обратните аргументи са по-силни: 2008 г. беше пропуснатият последен (за десетилетия напред) шанс на Грузия и Украйна за НАТО, след което те бяха разпарчетосани от Русия. Тази съдба ние успяхме да избегнем (или поне да отложим за дълго напред) през 2004 г.

Глава 8. 2008-2025: Нова епоха на здрача.

2008 (Грузия) – 2014 (Крим) – 2016 (Брекзит) – 2022 (Украйна).

Обама (2008) – Тръмп (2016) – Байдън (2020) – Тръмп (2025).

И решенията занаят:

+ *i-Demoscopy* – менажиране на популизма

+ *DeBrainWashing* – усмиряване на пропагандата

+ „Africa Now!“ – менажиране на миграцията

+ *Health Shield Europe*

+ *ИИ, генетика, безсмъртие, телепортации и други фантастични технологии – докато пържим планетата Земя.*

2008 (Грузия) – 2014 (Крим) – 2016 (Брекзит) – 2022 (Украйна)

Между 1989 г. и 2008 г. Западът живееше, като в сън, в илюзорен свят на непоклатим мир, в който Злото или е започнало да се превръща в Добро, или като че ли е приспано завинаги, капсулирано в добре известните си носители.

2008 г. беше изборна година в САЩ, в която американците избраха Барак Обама за наследник на Буш-син. В подобни изборни години Вашингтон по-скоро избягва резки движения, заради което Германия се наложи, подкрепена от Франция, и на срещата на върха в Букурещ (2-4 април, 2008 г.) Грузия и Украйна НЕ бяха поканени в НАТО.

Ангела Меркел държеше „да не гразни“ Путин, а идилично да си търгува с него, което беше правил и канцлерът Шрьоодер преди нея, заради което той отиде после да работи в „Газпром“. Нека историците едн ден кажат дали Меркел не разбираше, или предпочиташе да не разбира, че „Не ме гразнете!“ – наратив използван от Хитлер и Путин – е шантаж, който става безкраен, ако веднъж му се погадеш.

Същевременно, Путин не пропуска случай да подгразни, стресне или уплаши Запада. През 2007 г., именно за да демонстрира превъзходство, да стресне и унизи Меркел, Путин пусна на срещата си с нея своя лабрадор, отлично знаейки страха ѝ от кучета. Подобно доказателство за руската „дипломация чрез страх“ Велизар Шаламанов беше ми преразказал, като очевиден. Волфганг Ишингер, дългогодишен шеф на Мюнхенската конференция за сигурност, попитал руски зам.-министър: „Ние, германците, полагаме големи усилия, за да успокоим съседите си и вече да не се плашат от Германия след ВСВ. А вие, в Русия, как постигате това?“. Отговорът бил: „Нашата дипломация се базира на страха, който внушаваме“. На същата тактика – внушаване на страхове, шантажиращи сигнали за лудост и послания, че извоюваната от диктатора бъдеща отстъпка ще е последна – се базира и възходът на Хитлер през 30-те години на ХХ век. И Путин е усвоил много добре този урок, останал неразбран от Запада.

Тактиката на Путин проработи – той спря Грузия и Украйна по пътя към НАТО и само 4 месеца по-късно нападна Грузия, като окупира Южна Осетия и Абхазия. Западът не си взе поука и продължи да гържи безпринципно и безсрочно тези черноморски гържави в чакалнята на НАТО, което окуражи Путин за анексията на Крим през 2014 г. и пълномащабна инвазия в Украйна през 2022 г., продължаваща и до днес. Информационната, кибер или про-

пагандната война на Русия продължи с пълна сила срещу Грузия, Молдова и дори Румъния. А за България... у нас кога ли е спирала?

Като известна лична и професионална компенсация от срещата на върха в Букурещ за мен беше поканата (макар и условна!) към Македония, чието правителство бях съветвал по НАТО в годината преди срещата. След нея САЩ избраха Обама за президент.

Обама (2008) – Тръмп (2016) – Байдън (2020) – Тръмп (2024)

Президентът Обама (2009-2017) казваше всички правилни неща. Като един добър проповедник. Призиванието, обаче, на всеки американски президент е да спечели поне една война срещу Злото. Обама не го направи. А когато ти не печелиш война срещу Злото, значи то я е спечелило срещу Доброто. За своето на практика литературно творчество той получи Нобелова награда, но кой знае защо – за мир, а не за литература.

Другата огромна, продължаваща и загълбочаваща се трагична грешка на Запада е, че ние сме абдикирали от борбата срещу пропагандата. През Студената война ние, тогавашният Изток, имахме – макар и труген – все пак някакъв достъп до западния демократичен наратив – Радио „Свободна Европа“, Радио „Свобода“, „Гласът на Америка“, ББС, Дойче Веле, Радио „Франс Ентер“...

През 2009 г. Фейсбук беше станал Велика сила и социалните мрежи позволиха на про-активната пропаганда на световни диктатури да заеме един терен, който практически Западът не отбраняваше. Това е теренът на нашите мозъци и сърца, теренът на познанието и убежденията. Диктатурите спечелиха огромни позиции с това, което днес наричаме *Cognitive Wars*. Това си пролича най-ясно през 2016 г. – с Брексит и избора на Тръмп. През 2024 г. теренът пред популизма вече беше добре разчистен.

До 2016 г. борбата между Добро и Зло беше по-скоро борба между гържави: демокрации срещу диктатури (или автокрации). От 2016 г. битката между Зло и Добро показва, че неусетно се е преместила вътре в гържавите, при това вътре в „добрите“ гържави. И това беше голямата победа на Злото след пагането на Берлинската „стена на злото“ през 1989 г. Популизмът се беше превърнал лека-лека в доминираща религия в лагера на Доброто. Стратегическата цел на съветските комунисти, организирали революцията от 1917 г., беше да завладеят идеологически Америка и да я направят комунистическа. През Студената война комунизмът се провали и в Западна Европа, и в Америка. Но един век след 1917 г. тази мечта беше най-близо до своето сбъждане. Популизмът, заменил комунизма като идеология, се оказваше много по-успешен за пропагандни цели. Той разделяше обществата по много разрези, с което ги правеше лесни за манипулация. За разлика от комунизма, който искаше да ги обедини около монопола на една идея.

И решенията занаят:

- + i-Demoscopy – менажиране на популизма
- + DeBrainWashing – усмиряване на пропагандата
- + „Africa Now!“ – менажиране на миграцията
- + Health Shield Europe

Политиката трябва да работи не с фотографски снимки на действителността, а с видеозаписи, моделиращи и прогнозиращи бъдещето.

През ноември 2007 г., след просветление, което получих в пътуване до Тибет, и анализ на дефектите на демокрацията, които новите технологии бяха направили поправими, публикувах във в-к „24 часа“ стратегията „i-Демосгасу“, или информираната демокрация [Паси 2007].

Тя обяснява генезиса и предлага лечението на популизма, който съществува още от Сократ, но вече се беше превърнал в най-ефективното оръжие, с което Злото проникваше в територии, смятани дълго време преди това за крепости на Доброто.

Всъщност, първите ми идеи за формализиране на важни сфери от човешките отношения са инспирирани от Машините на Тюринг през 80-те години на ХХ век, когато с юриста (бъдещ вицепремиер) Илко Ескенази обсъждах алгоритмичен подход към наказателното право.

През 2017 г. развихме с екипа ни в Атлантическия клуб тази визия, която представих като TedX Talk [Паси 2016] в Университета Суанс По в Дижон, Франция. Космическият възход на изкуствения интелект от 2007 г. и 2017 г. насам направи през 2025 г. предложения подход много по-лесно приложим. И дано добрите настизнат лошите в приложението на този неизбежен подход.

През 2022 г. агресията на Кремъл срещу Украйна започна да пробужда Запада, но... съвсем постепенно. Днес не можем да прогнозираме следващите геополитически десетилетия с точността, която имахме през 80-те и 90-те на ХХ век.

През 2024 г. слепотата на Запада към пропагандата сякаш се беше затвърдила като хронична и необратима. Решението, което с Атлантическия клуб и български лидери (сред които министрите Атанас Запрянов и Даниел Митов) предложихме на срещата на върха на НАТО във Вашингтон през 2024 г., е просто, но НАТО не беше узряла за подобно *out-of-the-box* решение, наречено от нас DeBrainWashing. То е следното:

1. За противодействие на пропагандата, НАТО да изработи унифициран и усъвършенстващ се алгоритъм, скелета на който бяхме подготвили в Атлантическия клуб. Той е обозрим за формулиране, но изисква ресурс за приложението си.

2. По отношение на пропагандата НАТО да активира перманентно Член 5 от Договора и да го прилага 24/7 в страните от Алианса, но и глобално, като създаде за това нарочно звено или командване.

Невероятно нарасналите възможности на популизма и Злото да печелят когнитивни територии идват (това не е новина!) от интернет, социалните мрежи и изкуствения интелект, ИИ, които много по-бързо бяха припознати като оръжие от диктатурите, а не от демократичния Запад. Епохалната промяна в съвременето, обаче – в сравнение с изобретяването на писмеността, печатната машина на Гутенберг, фотографията, радиото и телевизията – е тази, че интернет за пръв път измени съотношението между броя на източниците и броя на получателите на информация в колосална полза на първите. Източниците на всевъзможна информация

вече са несметни и стръмно множащи се, което прави получателите трудно защитима жертва.

Необходимостта от научно обоснована и финансово-технически обезпечена защита на населението от информационната отрова е вече въпрос на оцеляване на Доброто. (Както през XX век се готвехме за противоядрена защита.) Защото да проповядваш, че Земята е плоска, не е свобода на словото, а почти сигурно престъпление.

Миграцията, и в частност тази от Африка, има застрашителен за Европа потенциал: в следващите 20-25 години към застаряващото европейско население от 0.5 милиарда е реалистично да се добави свежата кръв на 3 пъти по толкова африканци, 1.5 милиарда, които със своята виталност на практика ще колонизират Европа, ще я превърнат в свой образ и подобие. Решението (поне частично) на проблема е в изграждането на европейски индустриален щит в субсахарска Африка, който да промени облика на Африка, вместо тя да промени нашия. Темата е описана по-подробно в „Африка Веднага: Щитът за Европа“ [Паси 2024], но отново опира до проява на две качества, толкова дефицитни днес в Европа: въображение и лидерство.

Health Shield Europe. Ковид-19 засега отшумя, но пандемииите – не. През 2020 г. Атлантическият клуб събра представителен паневропейски екип от учени и лидери, който изработи и предложи в ЕС и НАТО стратегията *Health Shield Europe* [Паси 2020], включваща серия от мерки, които минимизират шансовете за следващ „внос“ на зоонотични епидемии от държави с ниска хигиенна и хранителна култура. Много от идеите в доклада впоследствие бяха реализирани. Но основната предстои: позиционирането на държавите по света в отделни санитарно-хигиенни зони, движението между които да бъде регулирано. Подобен глобален „здравен“ Шенген, макар и да не е панacea, би имал и страничния положителен ефект да стимулира държавите да се изкачат в по-горните хигиенни зони.

ИИ, генетика, безсмъртие, телепортации и други фантастични технологии – докато пържим планетата Земя.

На всички тези технологии милиони страници вече са посветени и ако трябва да ги засегна, те ще засенчат другото от този все пак мемоарен текст. Допускам, че технологичното развитие ще опровергае всяка прогноза, която не го отчита като водеща и неподчиняема сила, а то ще срути тенденции и реалности, които днес ни изглеждат вечни.

От много време размишлявам по следното. Ако смисълът на Големия взрив преди 13+ милиарда години е бил да бъде сътворен Животът на Земята, а смисълът на този живот е бил в сътворението на Човека Homo Sapiens, дали смисълът от Човека не е в създаването на ИИ, който да надживее планетата, която Човека се оказва все по-неспособен да опази от себе си...

Глава 9. А какво всъщност е НАТО?

Отговор: Апогеят на Колумбовия обмен, започнал 450 години по-рано.

През 1492 г. генуезецът Христофор Колумб – спонсориран от испанския двор да търси Западния път към Индия – открива Америка за европейците. Това е еднократното човешко действие, отприщило най-мощния в историята на човечеството свободен обмен на хора, биологични видове, идеи, технологии, културни постижения, дори болести, и е наречено Колумбов обмен. Той изнася европейската цивилизация върху нови два континента и създава там САЩ – най-мощната републиканска демокрация от европейски тип.

Консолидирането на САЩ и продължаващото парцелиране на Европа, разкъсвана от вековни войни, правят през XX век САЩ най-ключов фактор за опазването на мира и демокрацията в Европа. Изводът и от двете световни войни е, че навременното (тоест най-ранното!) включване на Америка на страната на демокрациите е критично важно за победата на Доброто. Всяко забавяне на САЩ е скъпоструващо за всички, а най-вече – за САЩ.

Опитът на европейските страни да създадат Европейски съединени щати, кулминирал във Виенския конгрес и учредяването на ПанЕвропа през 1926 г., не успява в това, нито успява да възпре идването на Хитлер, нито пък съюзяването му с Кремъл за подялба на Европа.

През август 1941 г., още преди японската интервенция срещу Пърл Харбър (която въвлича САЩ във ВСВ), Чърчил и Рузвелт подписват Атлантическата харта – документ от 1 страница и 8 точки, който очертава новия световен ред след очаквания край на Втората световна война (която приключва чак през 1945 г.). Този световен ред заявява и в документите на бъдещите Обединени нации.

През 1948 г., решени да възстановят след Войната и консолидират европейските демокрации срещу комунистическата инвазия, САЩ отпускат помощта по Плана „Маршал“, която катализира създаването на днешния Европейски съюз. За времето си, а може би и до днес, това е най-мощната безкористна инвестиция в Доброто, правена от държава. ЕС, базиран на 4-те свободи на движение – на хора, стоки, капитали и услуги – е европейска еманация на Колумбовия обмен, който същата Европа ражда през 1492 г.

През 1947-1948 г., с комунистическа инвазия на Кремъл в Европа – превратите в Полша и Чехословакия и съветската блокада на Западен Берлин – прелива чашата на западното търпение и през декември 1948 г. започват преговорите за създаване на НАТО между САЩ, Канада и страните от Брюкселския договор (Великобритания, Франция и Бенелюкс). Поканени впоследствие са Норвегия, Дания, Исландия, Италия и Португалия, които 12 държави учредяват НАТО на 4 април 1949 г.

Почтителен е случаят с Португалия, която през 1949 г. е единствената диктатура, поканена за учредител на този бранещ демокрацията Алианс. Но през 1949 г. американските самолети, на път към Европа, са имали

необходимост от междинно кацане за зареждане, за което най-удобни са били Азорските острови и така Португалия се оказва стратегически необходима. Ако президентът Тръмп управляваше САЩ през 1949 г., вероятно би подброял към Азорските острови, както днес към Гренландия и би поускал да ги присъедини към САЩ.

Португалският пример беше в главата ми, докато преговаряхме за членството си в НАТО и ЕС. През 1990–2005 г. често чувах у дома твърдения, че ние сме по-необходими на Запада, отколкото той на нас, заради което Западът трябва да приеме нашите условия в преговорите, а не обратното. Не пропусках в подобен случай да попитам: „А кои са нашите Азорски острови? Вижте Испания, лидер на Европа и света, получи покана за НАТО, чак през 1982 г., след като покори демократичните критерии – като последен през Студената война член на Алианса“.

Гърция и Турция се присъединяват към НАТО още през 1952 г.

През 1954 г. СССР, под ръководството на Хрушчов, се кандидатира за член на НАТО с цел да блокира дейността на организацията, както блокира, когато пожелае, и СС ООН, но получава естествено отказ.

ФРГ се присъединява на 9 май 1955 г. (Денят на Европа). Агенауер е отказал предлаганото му от СССР обединение на Германия срещу военен неутралитет на ФРГ. За сравнение, през 1955 г. Австрия срещу декларирания си неутралитет и отказ от членство в НАТО е освободена от съветска окупация и възвръща суверенитета си, доколкото обещанията дрезиму неутралитет е съвместим със суверенитета.

И така, 16 членки на НАТО посрещат пагането на Берлинската стена и именно с тях започнахме (ние, които искаме членството!) да разговаряме, а после и преговаряме, още от август 1990 г.

Днес в НАТО членуват 32 суверенни държави, с различни (понякога и влошаващи се) стандарти за демокрация. Колкото и невероятно да изглеждаше през 1990 г. членството на България в НАТО, то звучеше исторически сравнимо по абсурдност само с въображаемо членство в НАТО на Швеция и Финландия, което беше отключено от поредната Кремълска агресия срещу Украйна през 2022 г.

Днешният обмен на хора, технологии и конкурентни идеи надгражда Колумбовия, отвъд бреговете на Атлантика, като премества Земята и планетите в Космоса. Мисията на НАТО е да го защити от силите на Злото, започнали нова война с потенциала да стане световна.

Има сведения, че викингите са открили Америка за Европа много преди Колумб. Но който и когато да го е направил преди това, не е отприщил никакъв процес, сравним или дори приличащ на Колумбовия обмен, който е глобалният социален резултат от откриването на Америка и раждането на трансатлантическата връзка.

Глава 10. Автопортрет на моя двойник (1990-2005)

Атлантическия клуб: 1990-1991 – изпреварваме бъдещето

С Манфред Вьорнер (1990-1996) и Трабанта на майка ми, г-р Лили Паси, който Манфред направи знаменит (част 2, продължение от Глава 1)

Когато пише мемоари от първо лице, човек – особено ако се е лишил от чувството си за хумор – опитва инстинктивно да се героизира, при това в някакъв възможно по-широк контекст. Моят първи публичен политически акт беше през есента на 1981 г., с посещението ми на конгреса на „Солидарност“ в Гданск. След това имах няколко незабравими срещи с Лех Валенса, най-скорошната през 2023 г., пак в Гданск. Във Факултета по математика и информатика, в Софийския университет, в „Екогласност“ или самостоятелно участвах или ръководех няколко опозиционни акции и организации през 80-те години на XX век. След като не съм попаднал заради тях в затвора или не съм бил санкциониран до 1989 г., те не са били обективно много смели, дори и да са били такива в моите тогавашни очи. Този период съм описал в Увода си към „Сказки по логика“ [Горанко и Паси 2017].

До идването на Царя у нас през 2001 г., гържавникът, който повлия най-мощно на мисленето, развитието и на образа ми пред света, беше Манфред Вьорнер. При първата ни среща в Брюксел (аз бях с гипсиран крак, след игра на футбол) през ноември 1990 г. получихме от него най-окуражаващия сигнал, че членството ни в НАТО не е химера.

През юни 1991 г., с качването си в Трабанта (на майка ми, г-р Лили Паси!) и нашия „тур за овации“ по жълтите павета – а за Secret Service това си беше отвлечане, макар и излъчвано по CNN – той създаде бранда „НАТО-Трабант“, към който бях присъединен и аз, като негов водач. В колата брифирах Вьорнер за програмата на Зелената партия и той ми каза: „Ако ти беше в Германия, щеше да си в моята партия, ХДС“. А на журналистическия въпрос към него: „Как двуметров човек като Вас се чувстваше в маломерния Трабант?“, той находчиво отвърна: „Че как, та това е германска кола, госпожа!“⁷

В няколкото други наши срещи (Лондон, Копенхаген, Анталая...) Вьорнер неизменно откликваше на молбата ми да даде едно публично рамо на България за членство в НАТО. През 1992 г. по негово лично внушение Атлантическият клуб преодоля резистентността на Атлантическата асоциация, АТА, и стана първата организация извън НАТО, приета в АТА, като с това създадохме две нови исторически писти. Едната, на разширението на АТА на изток, а другата – България да стане пионер на исторически процес.

През 1994 г. министър Станислав Даскалов ме покани в самолета си до Брюксел, за участие в мемориалната церемония за кончината на Вьорнер (първият ГенСек на НАТО, споминал се на поста си). Там за пръв път видях хора, които прославят отминалия нечий земен път, вместо да тъгуват по неговия край.

⁷ Американското посолство беше домакин на Вьорнер и за подготвяната разходка с Трабанта се бях консултирал единствено с Род Муур, кръстника на Атлантическия клуб. На въпроса ми, „Какво ще кажеш?“, той помисли малко и отвърна: „Всъщност, той не е американски гражданин, ти си решавай...!“

Паметникът на Вьорнер, който през 1996 г. открихме с Хавиер Солана в Южния парк, улицата „Манфред Вьорнер“ в София и дейността на Фондация „Манфред Вьорнер“ (под ръководството на г-р Любомир Иванов) са едно малко признание за големия принос на един много голям визионер. А Елфи Вьорнер, неговата съпруга, продължи да ни подкрепя, включително и за избора ми за депутат в Бургас през 2001 г.

Неочакван ефект от първата ми среща с Вьорнер беше и появата на първия ми син. Журналистката Бинка Пеева, съсобственик на първия частен вестник у нас, „Репортер 7“, ми поиска интервю за визитата ми в НАТО – и така с нея продължихме заедно още близо 15 години, професионално и семейно. Именно фотографът на в-к „Репортер 7“ успя да направи единствената снимка на Вьорнер в Трабанта, макар тази тема да беше водещата новина в цялата ни преса за дни наред.

И така от 13 юни 1991 г. Трабантът на майка ми – благодарение на Вьорнер и Ралица Василева от CNN – заживя собствен живот, като возило на национални или международни авторитети, посещаващи България. Животът на Траби беше угължен като експонат в Националния военноисторически музей в София от 2015 г., а после, през 2019 г. беше и репликиран в новата Шаб-квартира на НАТО в Брюксел, като символът на Big Bang разширението на НАТО от 2004 г. със 7 нови държави. С това Атлантическият клуб остана верен на традицията, родена през август 1990 г. във Великото Народно Събрание, да прави България пионер на международния терен на Доброто. Тази съдба на Траби беше донякъде предопределена от благословията на папа Йоан Павел II през май 2002 г., при посещението му у нас.

Първата ми (от общо три) парламентарна епоха, тази с ВНС, приключи с визитата на Далай Лама в София по наша покана. Въпреки невероятния PR ефект от тази визита, моята партия СДС–либерали загуби изборите и не влезе в следващия парламент. Междувременно бях публикувал докторската си дисертация не къде да е, а в *Information and Computation* през август 1991 г., с което увенчах и математическия период в живота си. Тези два сравнително успешни завършека ми отвориха нов хоризонт – да се посветя професионално на Атлантическия клуб и членството ни в НАТО.

Атлантическият Клуб – бъдещ първи⁸ извън НАТО член на Атлантическата асоциация, АТА – беше интелектуално продължение и стратегическо надграждане на своя прообраз – Комитета „Кувейт“, основан от Иван Гарелов и оглавен от акад. Благовест Сендов. Макар и да го формулирахме над 3+ десетилетия по-късно, мотото на Клуба винаги е било „Изпреварваме бъдещето!“ или „Ahead of the Future!“

Намерението за създаване на Клуба беше обявено през ноември 1990 г. в НАТО, пред Вьорнер и американския посланик в НАТО Уилям Тафт IV (който

8

1. Шест месеца след обявяването на нашата идея за учредяване на Атлантическия клуб в България, през май 1991 г., Държавният секретар Джеймс Бейкър и Ханс Дитрих Геншер призоваха в съвместна декларация за създаване на подобни атлантически НПО в Източна (Нова) Европа.

2. Бях чел в стари справочници на НАТО, че някога в Малта е имало подобна организация. Можем да предложим, че изчезването ѝ е свързано с обявения от Малта неутралитет.

впоследствие се присъедини към Борда ни), а формалното учредяване отлагаме за 4 април 1991 г. – рождения ден на НАТО, в зала „Люмиер“ на НДК, с основен спикер Хю Кеннет Хил, посланик на САЩ. (Днес оценявам това забавяне по-скоро като ненужно робуване на символиката.)

Но, за да не губим инерция и да съберем по-широка подкрепа, Инициативната група се събра през януари 1991 г. – при това не къде да е, а в Дома на съветската наука и култура, ДСНК. Това не беше стандартно решение и доколкото помня беше предложено от „поручика“ Красимир Узунов – той имаше вкус към PR-а, а аз презърнах тази идея.

Ето какво си спомня за този епизод учредителят на Атлантическия клуб и член на Борда от ген първи, Асен Азов – впоследствие генерален директор на БНТ, национален политик с неотклонно последователна философия в подкрепа на Доброто и председател на парламентарната комисия по външна политика на българската делегация в Парламентарната асамблея на НАТО. В интервюто си за втори том на това издание той казва:

„Аз със Соломон Паси съм съосновател на Атлантическия клуб в България... През 1990 г. парадоксалният ум на Соломон измисли да направим първата среща на родните атлантици именно в Руския културен център в София. Тогава беше съветски културен център. Атакувах го: „Ти луд ли си, бе Мони! Точно пък там да говорим за НАТО!“ А той отвърна: „Нарочно го правя там!“ Ето затова твърдя, че Паси беше първият автентичен поборник за членството на България в НАТО. ... Течеше вече предизборната кампания [2001], когато Соломон ми съобщи, че е приел да оглави листа на НДСВ. Бях много изненадан и в знак на протест напуснах Атлантическия клуб. По този повод Паси ми каза следното: „Аз ще се преборя за членството в НАТО“... Явно го бях подценил, защото Соломон се пребори за членството в НАТО, при това в една недотам добра среда“.

Разбрахме, че заради акцията ни през януари 1991 г. в ДСНК директорът (най-вероятно висш офицер от КГБ) е бил уволнен. Ние не искахме да укриваме намеренията си от Кремъл – обратното би било признак на страх, който не би ни бил от помощ. Именно затова продължихме да каним висши представители на Кремъл: през 1995 г. маршал Виктор Куликов, последният главнокомандващ на Варшавския договор, както и установихме контакт с руския патриарх Алексий и неговия наследник Кирил (също висши кадри на КГБ).

Атлантическият клуб се превърна в лаборатория на въображението за политически иновации и експерименти, както и звучен глас на интеграцията ни с демократичния Запад. Предприемахме, разбира се, и всевъзможни обичайни за неправителствена организация с нашия профил инициативи.

Но истинската стихия на Клуба са проектите, надскачащи обичайното въображение, заради което ги маркирам още в Глава 1.

В тях попадаха Антарктида (немислим проект за НПО), немислимата и за държавата през 1994 г. визита на папа Йоан Павел II (оневинил в резултат от нея България за атентата срещу него), немислимата и днес също визита на тибетския Далай Лама, немислимата през 2008 г. стандартизация на зарядните устройства за GSM, или Космоса, където още не е ясно дали и кога ще пратим трети българин.

В Клубната лаборатория се родиха и множество проекти, като i-Demosgasy, DeBrainWashing, Africa Now!, Балканския Бенелюкс, произвеждане на български кардинал, членството ни в ОИСП (нереализирано и до днес), обща европейска политика по защита на почвите... – част от които са скицирани в този текст.

Атлантическият клуб създаде история и *във*, и *за* АТА. С първия вице-президент извън НАТО (аз, избран през 1996 г.), със стипендията „Манфред Вьорнер“ (за глобалната роля на НАТО през XXI век), с първата извън НАТО (и най-впечатляваща в Европа) генерална асамблея (1997, София), с първия получател на отличието на президента на АТА (2024), с присъствието на Траби в два музея (София и Брюксел). И вярвам, че тези примери могат да вдъхнат кураж и самочувствие на българските правителства да поведат страната по подобен път.

Използвахме форумите на АТА за изграждане на националния консенсус по НАТО. Генералната асамблея в Лисабон през 1998 г. ни даде шанс да организираме с Максим Бехар вечеря с Царя за 100-членната ни делегация. Не сме знаели, че той ще става премиер само 3 години след това, но знаехме, че България не разполага с много авторитети от подобен ранг и присъствието му сред нас в Лисабон ще изпрати мощно атлантическо послание към България.

С мащаба, който Клубът системно култивира, аз лично бях заразен от г-р Любомир Иванов, още през 80-те години на XX век. (Тогавашната негова дейност съм описал в Увода към „Сказки по Логика“ [Горанко и Паси 2017]. А неправителственият свят, непогвластен на началници и догми, позволи да го разгърнем на макс. Този мащаб впоследствие имах възможността да инвестирам в работата си като външен министър.

Едно от разнообразните му приложения беше в председателството ни на ОССЕ през 2004 г., маркирано в Глава 13 по-долу. Благодаря ти, Атлантически клуб!

Глава 11. 1990-2025: Гъвкави ли са американците?

От Вашингтон през 1991 г. научих два постулата, които ми помагат и в Европа, и във възпитанието на децата ни. Първо: бъди кратък, Вашингтон не чете повече от една страница. Второ: не им губи времето – веднага им кажи какво искаш от тях. Ако не им искаш нещо, защо да им губиш времето!

Чувал съм, че американците не били гъвкави в международните си отношения. Не съм чел научни статии по този въпрос, но моят опит показва и обратното. Когато поисках от тях изграждането на военни бази у нас и отпадане на визите (и двете през 2003 г.), изпращане на наблюдатели от ОССЕ за изборите през 2004 г. (което бе табу дотрети това) или логичните реформи в ОССЕ (стигащи до членство на Монголия), намирах у тях интерес, плавно прерастващ в подкрепа. А след трагичния инцидент с обезглавените двама наши заложници в Ирак, предложих на Колин Пауъл общ за коалицията на желаещите Кодекс на поведение, който беше консенсусно приет.

Но колкото и да са протоколни или обявени за негъвкави американците, когато като министър поисках среща с вицепрезидента Чейни, я получих, въпреки много по-високото му от моето ниво. Със САЩ е много важно да им поискаш нещо, за да разберат, че си знаеш интереса. От Дик Чейни и Пауъл редовно исках подкрепа за участието ни във възстановяването на Ирак – нещо, което днес опитвам да внуша по отношение на Украйна. Когато един (и само един!) български бизнесмен поиска от мен и аз на свой ред поисках от Пауъл разрешение той да изгради склад за търговия на едро в Ирак, получихме разрешението без бавене. Впоследствие идеята (неизвестно на мен защо) се провали, може би е било за добро...

Имали сме и различни мнения с Вашингтон. През май 2002 г., в софийската среща на Парламентарната асамблея на НАТО, против волята на САЩ, прокарахме решение, подкрепящо поканата ни за НАТО от предстоящата среща на върха в Прага. Но нашият и техният интерес тогава се разминаваха.

Ако си имате доверие с американците, можеш да се окажеш и много добре информиран: ген. Джим Джоунс в конфиденциален порядък ме беше информирал за предстоящото залавяне на Саддам, което пък ни помогна в изграждането на кампанията по Ирак.

Първи мой спомен от министерските ми години ме връща към вътрешна дискусия с екипа ми. От американското посолство се беше получил поменник с искания по някакъв въпрос, което според дипломатите ни не било учтиво от американска страна. „А ние нашите не по-малък брой искания предадохме ли им?“, попитах аз. Отговор: „Не, защото не би било учтиво“. Предложението ми да зарежем учтивостите и да си разменим пълните списъци с искания беше прието без ентузиазъм, но пък свърши много добра работа! И така продължихме до края на мандата ми.

Първите ми опознавателни срещи с американските институции бяха през 1991 г., в два големи *study tours*, организирани от Атлантическия съвет

на Съединените щати, ACUS, и Държавния департамент. Тогава за пръв път срещнах ген. Колин Пауъл, герой от войната за освобождаването на Кувейт. Нямах как да знам, че 10 години по-късно ще работим заедно като външни министри на своите страни. И му зададох сравнително банален въпрос, на който получих отговор, който оформи моето мениджърско поведение занаят. Попитах генерала: „На какво се дължеше твоят успех?“. Той отговори кратко и ясно: „Първо казвам всичко, което искам от моя екип. А после ги питам какво им трябва. И им давам всичко“.

Споменавам тук многократно моя кумир като политически оракул – Збиг Бжежински. Кулминацията в общуването ни беше срещата ни във Вашингтон, след визитата ми през 2007 г. в Северна Корея. Споделих с него и той – неочаквано веднага – одобри идеята ми за „Хелзинкски процес“ за КНДР, който да я демократизира по примера на Източна Европа от 70-те години на XX век. Но в ЕС, уви, нямаше лидери с въображение, които да я припознаят!

Джордж Сорос. Помогнах да освободим неговия арестуван екип в Иран, като за благодарност той отговори на молбата ми и даде на Американския университет в Благоевград стипендии за студенти от Северна Корея и Туркменистан. (Тази и горната тема описвам в Глава 14.)

Хенри Кисинджър. Имаше супер чувство за хумор. През февруари 2004 г. ме прие в офиса си в Ню Йорк. В края на разговора ни го попитах дали е възможно Америка да промени конституцията си и да позволи на Арнолд Шварценегер (роген извън САЩ) да се кандидатира за президент. Краткият отговор на Хенри беше: „*30 years too late!*“ Да, 30 години преди това, този дебат беше стартирал именно по повод неговата възможна президентска кандидатура. Днес, през 2025 г., не бих отхвърлил хипотезата, че Тръмп би посегнал към промяна в Конституцията, за да се осигури трети мандат.

Колкото повече искахме от американците, толкова повече кредит набирахме, за да поискаме и още. Посланикът на САЩ в ООН, Джон Негропonte, при посещението на президента Буш-син в София през 2007 г., ми каза: „Отношенията между страните ни никога не са били по-динамични и задълбочени, както в периода на Царя Ви“.

Глава 12. България, ние, аз в ЕС: От нашия ген #1 до вдигането на флаг.

Малък увод. 2008-2026: България – майката на общото зарядно за GSM

Историята ни с ЕС, каквато я знам и каквато сме я правили

Глава „Енергетика„ или „цената“ за членството в ЕС

А с колко можехме да се провалим за ЕС, ако се бяхме доверили на опоненти си?

За двойния стандарт на контекста и други случки

Малък увод

Всяка държава от ЕС привнася собствената си култура в Съюза, с което тя много се гордее. За останалите членки това често е неудобство, което те преглъщат, както в името на общите ни ценности и девиза „In varietate concordia“, или „Единни в многообразието“, „United in diversity“, така и за да внесат собствената си култура. Същото важи и за България. Азбуката е наша гордост и наше удобство (и за македонците след нас), но тя причини известни главоболия и разходи на ЕС за смяна на компютърните клавиатури. Мисля си, реципрочно, ако с присъединяването на Грузия или Армения към ЕС, вкараме техните азбуки в ЕС, ще има ли друг, различен от тях самите да се радва от този факт...

Но неоспорим е фактът, че ние (още със затваряне на финансовата преговорна глава през пролетта на 2002 г.) наложихме българската азбука върху вероятно най-тиражното книжно издание в Европа – €-банкнотите, които можем да наречем „евролевки“ заради седемте наши букви върху тях.

Интересното идва след членството. Коя страна каква нова политика, ново решение или ново удобство изобретява или самостоятелно инициира за гражданите на Съюза след членството си – при това, нещо за обща практическа полза, различно от индивидуални спортни постижения, домакинстване на европейска агенция, отличия за артисти или научни колективи или частен успех, който всички аплодираме. И в частност, какво ново след 1 януари 2007 г. България роди в общеевропейска полза?

Добронамереното ми търсене (попускам, разбира се, че търсачките ми са несвършени) извежда пред скоби като един ярък, оригинално и бесспорно български, универсален за ЕС, но и далеч извън него пример: Общото зарядно устройство за GSM – ОЗУ, което през 2008 г. един малък български екип, ръководен от нас двамата с Гергана (бел.рег. Грънчарова), лансира със статия във в-к „24 часа“ и с писмо до Гюнтер Ферхойген в ЕК. С неговата водеща роля и след многогодишни битки с мощни производители, вкл. Епъл, ОЗУ беше (почти!) финализирано през 2024 г. То поднесе на европейския потребител огромен комфорт и спести на света милиони тонове въглеродни емисии и електронни отпадъци. Британски министър, посетил София по време на тяхната дискусия за Брекзит, възкликна: „Е, това ОЗУ е единственият аргумент, за да останем в ЕС!“

А бащата на израелската старт-ъп общност Йоси Варди, при срещата ни в Мюнхен (януари 2024 г.) заяви на всеослушание: „България успешно се ребрандира, като смени българския чадър с българското зарядно!“. Това дребно наглед европейско удобство показва на всеки европейски гражданин

огромната мощ на Съюза, както и това, че не са малко регулациите, които правят живота ни много по-добър, а планетата ни – много по-чиста. Ако държавниците ни имаха таланта да грабват случая, за да печелят траен национален престиж, ОЗУ даде уникален шанс не само за национален брандинг, но и за позициониране в ключовите политики на ЕС за стандартизация и екодизайн.

Без обединения ЕС и неговите синхронизирани институции, обаче, пробивът с ОЗУ, а и какви ли не още, биха били немислими. В Глава 3 по-горе доказваме, че колективната отбрана, или усилие, на компактен Алианс от 100 държави (или, да кажем 49) е 10 пъти (съответно, 7 пъти) по-ефективна и по-евтина от сумираната поединична отбрана или усилие на тези страни. Това важи и за ЕС, но в много повече и по-разнообразни области, отколкото за НАТО, в която сигурността е доминираща.

Историята ни с ЕС, каквато я знам и каквато сме я правили

Формалните преговори на България за членство в ЕС – между 15 февруари 2000 г. и подписването на Договора за присъединяване на 25 април 2005 г. и ратификацията му у нас на 11 май 2005 г. – продължават 63 месеца, от които 46 месеца попадат в моя мандат и 17 – в мандата на правителството на Иван Костов, с външен министър Надежда Нейнски. Но преговорите за членство в ЕС бяха много повече от отваряне и затваряне на преговорни глави. Те бяха битка за национално позициониране, в което конкурентите са повече, отколкото съюзниците.

Нещо повече. В критичните години на петото разширение на ЕС, включващо 12 нови държави от Нова Европа, поканата ни за НАТО беше основен пробен камък за успеха и по пистата на ЕС. Макар и да няма формална връзка между двете, психологията в политиката е по-силна от логиката. И беше ноторно известно, че ако се провалим за НАТО, се брандираме като *лужъри* (загубеняци!) и провалът ни за ЕС ставаше много, много вероятен.

Европейският съюз е учреден през 1951 г., две години след НАТО, като умиротворяващ Европа военно-политически проект между 6 държави (ФРГ, Франция, Италия и Бенелюкс) под името Европейска общност за въглища и стомана. Добивът на въглища и произвежданата с тях стомана тогава са били ключов показател за напреварата във въоръжаването. Взаимният контрол (най-вече между Германия и Франция) върху производството на въглища и стомана е сериозна мярка за укрепване на доверието вътре в Европа. Впоследствие, със задълбочаване на интеграцията и разширяването на тази общност тя последователно се преименува в: Европейска икономическа общност, Европейски общности и Европейски съюз. Този забележителен пробив в реализацията на идеята за Европейски съединени щати, лансирана от ПанЕвропа на Виенския конгрес през 1926 г., става възможен до голяма степен заради плана „Маршал“ от 1948 г., който укрепва икономиките и сближава държавите, които решават да се възползват от него в Западна Европа.

Пътят на България към ЕС започва, обаче, през октомври 1990 г. във

Великото Народно Събрание, ВНС, с проекторешението за членство, гласувано на 22 декември 1990 г. (приех го като подарък за рождения ми ден). Документът беше инициатива на г-р Любомир Иванов (Зелена партия, СДС), включваща водещи имена от основателите на Атлантическия клуб.

За професионалното оформяне на този (и ред други) документ(и) разчитахме на дипломата Марио Милушев, който днес съвсем логично израстна до директор в Европейската комисия. (Но, ако той беше жена, а не мъж, имаше и по-високи перспективи в ЕК.).

За разлика от НАТО, по която консенсусът беше постигнат чак след избирането на Стоянов за президент и Костов за премиер, ВНС нямаше колебания по отношение на ЕС. Единодушната подкрепа по ЕС се дължеше отчасти на погрешното у нас противопоставяне на тези два западни клуба, НАТО и ЕС. За БСП, която искаше да демонстрира модерност, беше много по-лесно да се брандира с ЕС като прозападна, без да ни подкрепя за НАТО. А съм чувал и обяснението от Любо, че членството в ЕС било толкова отвлечено и галечно през 1990 г., че депутатите го гласували като мечтата да достигнеш груга галактика след няколко живота. И наистина, защо ли да не гласуваш за такава фантазия!

Не ми е известен, обаче, груг парламент в Нова Европа, който да е приемал подобен акт за влизане в ЕС, преди българското ВНС. Споразумение за асоцииране с ЕС имаме от 1993 г., а първият ни преговорен екип е съставен през 1992 г. от правителството на Филип Димитров под ръководството на вицепремиера Илко Ескенази. Молбата за членство беше подадена през 1995 г., от правителството на Жан Виденов, с външен министър Георги Пирински и зам.-министър Ирина Бокова.

През 1999 г., по време на Косовската криза и преди старта на Петото разширение, имаше различни сценарии за графика, по който 12-те кандидати ще започнат преговорите. Обсъждаха се „порции“, като 6+6, 10+2 или всичките 12 наведнъж, което беше единственото добро за България решение.

През месец май 1999 г. британският премиер Тони Блеър посети София, за да ни благодари за съюзническата солидарност по Косовската криза. Обединеното Кралство тогава членуваше в ЕС, но то подкрепяше не задълбочаване на интеграцията с ЕС, а по-скоро разфокусирането на Съюза, за което допринася всяко разширение. Това е своеобразен британски изолационизъм, който през 2016 г. еволюира до Брекзит – вероятно най-тъжното развитие в следвоенната история на Обединеното кралство. Британската позиция през 1999 г., обаче, беше съвсем благоприятна за разширяването на ЕС и най-благоприятна за нас, като кандидат с най-малки шансове.

Първият елемент от посещението на Тони Блеър беше лекция пред Атлантическия клуб (като съюзници по Косово си бяхме извоювали и това право), изнесена в Аулата на СУ. В тази лекция Блеър каза, че Обединеното кралство няма да подкрепи започване на преговорите за членство с нови държави, ако България не е сред тях. И така, ролята ни по Косово беше чудесният повод, по който британците хем да ни се отблагодарят, хем да

се придържат към виждането си за ЕС. Години по-късно, при посещението си в София за награждаването на Петър Стоянов с приза „проф. Иван Шишманов“ на ПанЕвропа, Гюнтер Ферхойген сподели груга версия за началото на преговорите по Петото разширение, но ще оставя на историците да сравняват мемоарите на тези двама велики мъже – Тони и Гюнтер.

В преговорите с ЕС имаше редица видими препятствия или подводни камъни по всевъзможните преговорни глави. Но имаше и няколко принципа, които облекчаваха работата ми. Първият от тях е, че ние кандидатстваме да ни приемат (и се конкурираме с груги кандидати за същия европейски бюджет), а не ЕС се е кандидатирал (заедно с груги елитни клубове) ние да благоволим да станем негов член. Това правило, което малцина у нас осъзнаваха, означава, че можем да преговаряме само по някаква тънка нагстройка, но не и по фундаментите, крепящи този клуб. Затова трябваше да се борим с разбирането, че ние сме по-важни за ЕС, отколкото той за нас. (Днес, 10 години след началото на Брекзит, виждаме, че дори за ядрена Великобритания ЕС е по-важен, отколкото тя за него.)

Още в първата година от мандата си разбрах, че ще ми предстоят множество дискусии и спорове по нужните реформи дори с колеги министри, с които сме стратегически съмишленици. Но инстинктите да угодим на късогледото обществено мнение за сметка на дългосрочния обществен интерес винаги и навсякъде си пробиват път. Именно затова, за да не оставам в хронична изолация в Министерския съвет и час по час да апелирам към Царя за арбитър, през пролетта на 2002 г. аз му предложих и той прие да изберем моята заместничка Меглена Кунева за първия в историята ни европейски министър. Меги е 100% европейски човек – да, и българин, и европеист – който остана на тази позиция до 1 януари 2007 г., когато стана нашият първи еврокомисар и продължи с впечатляваща национална и европейска кариера. С нейния избор за министър най-категоричните европейски гласове в Министерския съвет станаха с 1 повече.

Когато през пролетта на 2002 г. предложих на Царя разкриването на позицията „европейски министър“, не можех, разбира се, да предположа, че следващият титуляр на този пост през 2007 г. ще бъде Гергана Грънчарова, а и през ум не ми минаваше, че през 2009 г. тя ще е вече Гергана Паси, майка в последствие на още двама Паси.

Друг важен принцип в преговорите с ЕС – как да четеш езика на Брюксел – ми беше разкрит от моя предшественик Станислав Даскалов. Той ме предупреди, че писмата, които ще получавам от Европейската комисия, ще започват с параграф с похвали, които въобще да не чета. След което идва думата „however“ – „обаче“, след която трябва да извадя цветните маркери и внимателно да подчертавам всичко. И понеже прецених, че като министър няма да имам време да уча нови езици, поканих Станчо за наш посланик в ЕС, което задължение той пое и изпълни с абсолютен професионализъм. Водещи колеги по ЕС в МВНР бяха посланиците Бойко Мирчев и Бисерка Бенишева – те и техните компетентни екипи не само че никога не ме погведоха, но и ме предпазваха от грешки, които бих направил от незнание.

В парламентарната ни група и коалицията имах пълна подкрепа. Пламен Панайотов (първо като председател на групата, а после като ресорен вице-премиер) и Станимир Илчев (първо мой наследник като председател на Комисията по външна политика, отбрана и сигурност, а после председател на групата) ми бяха безценна ежедневна опора. В дипломацията ми с депутатите (240 на брой, не винаги леки характери) моят парламентарен секретар Таня Михайлова беше виртуоз – тя и до днес остава трайна диря в МВНР, включително и като инициатор на настоящия сборник.

Глава „Енергетика,, или „цената“ за членството в ЕС. Едва ли имаше по-парещ въпрос в преговорите с ЕС от затварянето на глава „Енергетика“, тоест да приемем и да затворим 3 и 4 блок на АЕЦ Козлодуй до 31 декември 2006 г. Ако има еднократен акт, който мога да нарека цена на членството ни в ЕС, това беше този по затварянето на глава „Енергетика“.

Защото атомната енергетика беше превърната от комунистическата ни пропаганда до 1989 г. в незаличим елемент от националната ни гордост. И запазването на блоковете – независимо от всички рационални аргументи – беше национална obsesия, с която трябваше да воюваме или хладнокръвно да игнорираме.

Според историята, която стигна до мене, един вицепремиер от началото на 90-те години на ХХ век (същият, който не ме подкрепи за НАТО) се бил оплакал в Международната агенция за ядрена енергия във Виена, че тези блокове са супер опасни и ни трябват пари, за да ги санираме. Парите са ни били гадени, но под въздействие на пресния спомен от Чернобил, случаят бил докладван в Г-7, където фиксирали срока за затваряне на блоковете, а позициите на Г-7 лесно или автоматично се трансформират в необратими позиции на ЕС.

Макар и без шумна публична разгласа, правителството на Иван Костов е било напълно наясно, че преговори по затварянето не може да има и го е подготвяло – в парламентарен дебат аз докладвах техен документ в този смисъл. През 1999 г. България и ЕК подписват меморандум по темата, който е необходим месец след това на Европейския съвет, който на 10 декември 1999 г. в Хелзинки решава да започне преговорите за членство с шест държави, вкл. България.

Но общественото мнение си искаше своето и не един и двамина го яхваха, за да направят политически капитал от това. Дори и след 2007 г. имаше хора, които с абсурдното обещание да възродят двата блока влязоха в парламента. От всичките ни опоненти, най-тежка беше опозицията на президента Георги Първанов, с когото в Берлин от топ-лидерите на Германия чухме, че тя няма да отстъпи и на сантиметър от позицията на ЕС, а дори и напротив. Австрия ни казваше същото, ама съвсем същото!

И така през есента на 2002 г., по време на датското председателство на ЕС, бяхме узрели за отстъпката, срещу обещанието на премиера Расмусен да получим дата (тоест година) за членство. Часове преди заседанието на Министерския съвет, в което централна точка беше решението за затва-

ряне на глава „Енергетика“, съответно и на двата блока, Царят ми звънна по телефона: „Паси – казва той – Ферхойген ми се обади и каза да не затваряме глава „Енергетика“. Какво ще кажете?“ Отговарям начаса с фраза, с която ме беше заредил посл. Бойко Мирчев: „Ще кажа, Ваше Величество, че Ферхойген има бюджет само за 10 нови членки и ако станем 12, ще му усложним живота. Нека си следваме плана, а бюджет в ЕК все ще се намери“. Царят: „Паси, отговаряте ли с главата си?“. Аз: „Разбира се, Ваше Величество, че с какво друго да отговарям!“. Оставката ми си седеше дежурно в джоба...

В този момент бях в хипотезата на Васил Левски: „Ако печеля, печели цял народ, ако загубя, губя само мене си!“. И цял народ спечели!

Расмусен, разбира се, утвържда гумата си и в Копенхаген получихме заветната година 2007 (по подразбиране от юли 2007!) за нашето членство, но оставката не ми се беше разминала още. Решение на парламента беше постулирало, че преди членството ни в ЕС няма да затваряме двата блока, което пък трябва да стане на 31 декември 2006 г., тоест единствената дата от 2007 г., удовлетворяваща и парламента ни, и ЕС беше 1 януари 2007 г. Няколкомесечни мои совалки (включително по министерските срещи на ОССЕ) свършиха работа: колегите ми от ЕС ми влязоха в положението и кандисаха за 1 януари, за да ми спасят главата.

Намирах позицията на президента Първанов за нелогично и неприемливо упорство и за това смятах, че не би било справедливо той да бъде канен да подпише Договора в Люксембург. (Дори цитирах пред Царя баснята за Косето-Босето и гроздобера.). Но в политиката „справедливо“ и „правилно“ не винаги (ако изобщо някога!) съвпадат. И Царят взе правилното решение: поканихме Първанов, с което го превърнахме в най-горещ защитник на този Договор, чието постигане той беше препятствал, но пък после го нарече „най-добрият договор, който българските държавници са подписвали“, разбирай – в 1324-годишната ни история.

А функцията „обединител на нацията“ в преговорите с ЕС беше успешно изпълнена от Царя. Днешният ми прочит на различията с президента Първанов описвам в Глава 15 по-долу.

А с колко можехме да се провалим за ЕС, ако се бяхме доверили на опонентите си?

Ето мнението на посл. Бисерка Бенишева, един от най-ключовите ни експерти, водили преговорите под мое ръководство:

„Референдумите, които отхвърлиха Конституцията за Европа, се проведоха в един и същи ден, на 1 юни 2005 г., във Франция и Холандия. Това прекрати ратификацията на Конституцията в другите страни членки, а ЕС изпадна в конституционна криза – до новите преговори за промяна на Договорите за ЕС, тоест Лисабонския договор.

Ако не бяхме затворили глава „Енергетика“, освен датата и отлагане на членството за неопределен период от време (конституционна криза в ЕС), можеше да получим и нови, по-тежки условия за членство, различни от тези за 10-те стра-

ни (дотогава Всички преговаряхме по единна преговорна рамка - single negotiating framework, това в превод от брюкселски е мандатът за преговори на ЕС)“.

Или иначе казано, само 3 седмици след нашата ратификация на 11 май 2005 г., провалът на референдумите ни вкарваше в хопотезата „Я камила-та, я камиляря!“ и ако бяхме отложили подписването на Договора заради безплодно упорство по Глава „Енергетика,,“, щяхме със сигурност да сме се провалили задълго напред. Следващият член на ЕС беше Хърватия, която се присъедини чак през юли 2013 г. (Това не ѝ попречи да ни изпревари и за Шенген, и за еврозоната.) Нямам засега оракул, който да пророкува: гали ако България и Румъния се бяхме провалили през 2005 г. за ЕС, то ние трите с Хърватия нямаше да останем и за след 2013 г. Защото през 2008-2009 г. светът вече беше станал друг.

С подписването на Договора на 25 април 2005 г. в Люксембург – и тук трябва да благодарим специално на люксембургския премиер Жан-Клод Юнкер – България хвана последния вагон от последния за това десетилетие влак за членство в ЕС, а голямата добавена стойност от нашия напредък беше и членството на Румъния (описвам румънските оценки в Глава 6 по-горе).

Нашата история с ЕС за пореден път доказва, че има исторически времена и държави в тях, за които важи правилото, забелязано от Станислав Даскалов – „Бързината в преговорите понякога дава качество“. Коемо други колеги от страни кандидатки формулираха афористично така: „Преговорите се свеждат до това кога ще приемеш условията на Комисията. И разбира се, кога ще ги изпълниш“.

А провалената Европейска конституция, която Царят и аз, от името на България, бяхме подписали през 2003 г. в Рим, възкръсна като Лисабонски договор, според който ЕС се управлява и до днес.

За двойния стандарт на контекста и други случки.

Една от шокиращите ме метаморфози на колегите ми – външни министри на страни от ЕС, беше тази между появата ни в двата различни формата – ЕС и НАТО. Докато във формат НАТО те се надпреварваха кой да е по-голям приятел на американците, във формат ЕС – обратно, кой е по-голям антиамериканец или еврошовинист. Трябваше – без да има никакъв смисъл да се противопоставям – да преглътна тази реалност, като част от обучението ми в едновременните преговори с НАТО и ЕС.

Но пък и не участвах в тези състезания, а предпочитях да предлагам прагматични решения, според тренинга ми в Атлантическия клуб – *Ahead of the future!* В спор около Европейската конституция относно това с какви мнозинства и тегла да се изчислява резултатът от едно гласуване предложих формула, която даваше необходимия ни усреден резултат. Но тя беше отхвърлена не защото е неточна, а защото била сложна за разбиране от избирателя. Коемо за мен беше поредното доказателство, че и за избиратели, и за избираеми трябва да има ценз – виждане, което впоследствие развих в *i-Democracy* (описана в Глава 8). [Пасу 2007, 2016]

Друго прагматично решение, на което още не му е дошло (или вече му е минало) времето, е за битката между страните от ЕС за ротирането в СС ООН. Предложих нещо в общ интерес на всички ни: да определим помежду си ред и календар, по който всяка държава да си знае за години напред кога ѝ се пада да бъде в СС ООН. Показах им аритметиката с шахматната дъска от Глава 3, но ирационалното усещане на колеги, че така някой ще „се мине“, не даде път на този най-естествен подход. Сега, между 2025–2029 г., когато единството на Европа е по-жизненоважно от всякога, а още повече за не-водещите страни, бих съживил тази идея в програмата на нашето правителство.

В преговорите имахме и перипетии, произтичащи от колосалния обем въпроси, с които се занимавахме – не винаги и не всичко един простосмъртен министър можеше да обхване. Незабравима е случката с френския ми колега Мишел Барние (впоследствие и еврокомисар, главен преговарящ на ЕК по Брексит и премиер на Франция), от когото исках подкрепа по затварянето на трудна преговорна глава. В камерна среща между нас и екипите ни аз му подадох папка с писмото – молба за подкрепа. Екипът ми, разбира се, беше по-компетентен от мен във формулировките и брюкселския жаргон, заради което аз не бях погледнал и осмислял wording-а на писмото. Мишел пое папката, открихна я, мерна я с крайчеца на окоето си и ме изгледа строго, много строго. Изстинах! „Соломон, как така искаш помощ от мен с писмо, написано на английски!“ Изглеждаше, че нямах разумно полезен ход. И предприех неразумен: „Мишел, дълбоко съжалявам за това мое неоглеждане! За компенсация ти обещавам следващото ми писмо до британския ни колега Джек Стро да го подготвя на френски!“ Барние се усмихна добродушно и даде знак за подкрепа. Макар и неразумен, ходът беше полезен...

Глава 13. 2004: Да си началник на папата.

Голямата лаборатория, наречена ОССЕ – с големия лост можеш повече.

Този и следващият параграф не са формално част от историята по преговорите ни с НАТО или ЕС, а много повече от това. Те илюстрират:

1. Силата, която тези членства ни дават, и какво бихме постигнали, ако имаме самочувствие, въображение и лидерство в нейното използване, и че при наличие на някои от горните качества:

2. Ние щяхме отдавна да сме повторили мандатите си в СС ООН (след 2002-2003), председателството на ОССЕ (2004) и да сме се кандидатирали за членство в G-20 (виж как в Глава 17);

3. Всеки български еврокомисар – най-мощният и овластен български чиновник – може да направи чудеса, исторически чудеса.

Да си началник на папата?

Това, разбира се, е звучно светотатство в ушите на всеки католик. Но дипломатията има по-цивилни правила. Председателят на ОССЕ, макар и външен министър, имаше през 2004 г. ранг на гържавен глава, председателстващ останалите гържави членки на ОССЕ, сред които е и Светия престол. Е, значи интерпретацията ми като началник на папата през 2004 г. не е била голямо преувеличение. И така, за 14 години аз извървах своя път от заподозрян съратник на атенаторите срещу папата (1991), през негов гост (1994), негов домакин (2002) и кръстник на софийския площад, носещ неговото име, та чак до негов началник през 2004 г.

Работата ми в СС ООН беше наръчник за това как да сърфураш (сравнително успешно) – докато гържиш националния интерес като чупливо яйце в ръцете си! – между враждуващи членове на твоео семейство – Велики сили, от които пряко зависиш в този момент.

Работата ми в ОССЕ беше точно обратното – да оформиш консенсус между всички 55 страни членки, вкл. тези същите Велики сили, за да постигнеш нещо или да премахнеш някое табу, за което никой не се е бил сетил или не е посмял преди това. Ако Атлантическият клуб беше пилотната регионална неправителствена лаборатория, в която оперирам вече 35 години, то ОССЕ беше глобална лаборатория, в която се потопих между 2002 и 2005 г. и която управлявах през 2004 г., при това в голяма степен едностранно, каквито бяха правомощията на председателя – външен министър, с ранг в ОССЕ на гържавен глава. Но най-важното: бях забелязал, че ОССЕ е „приватизирана“ от бюрокрацията във Виена, която – по правило – взимаше за заложник министърът председател, който винаги имаше по-важни дела у дома си. Аз констатирах и реших да променя това, макар и не за винаги, а само за една година, в която България направи история в ОССЕ.

Още от студентските ми години ОССЕ беше за мен магическа организация, към която подхождах с респект и пиетет от ранни юношески години. Тя е наследник на Хелзинкския процес, Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа, прераснало в ОССЕ. От ранни ученически години през 60-те

и 70-те години на XX век слушахме с много усилия забранените у нас и заглушавани радиостанции като „Свободна Европа“, „Свобода“, „Гласът на Америка“, BBC, които в резултат на Хелзинкия процес успяха да бъдат частично допускани до жадните за по-истинска информация наши поколения.

През 1989 г. ние, Екогласност, използвахме есенно заседание на ОССЕ в София, в НДК, за да направим демонстрация срещу комунизма, която да бъде забелязана от света. Получи се добре и ние си получихме своето – и международно внимание, и малко бой от милицията. Но и той си струваше като инвестиция в реализацията на по-големите ни планове.

По всички тези причини през 2004 г. аз възприемах ОССЕ като магическото кралство от политическото (а и биологическото ми) гетство.

Нещо повече, успехът ни с НАТО между 1990 г. и 2004 г. и успешният (но на ръба на бръснача!) мандат в СС ООН (2002-2003) криеха голяма опасност за мен: да си повярвам, че всяко голямо WOW, което ми хрумне, е правилно и добро, или, според поговорката, че „всичко, което хвърчи, се яде“. Много се пазех от тази „звездна болест“, излъчваща арогантност.

Но същевременно гържах да инвестирам натрупания опит в следващи поправки на света. Въпреки горните колебания аз знаех, че гържа веднъж в живота си в ръце големия лост ОССЕ, който съм длъжен да използвам за поправки на света.⁹ Тайната на успеха е в лидерството, умението (идващо заедно с екипа ти) и лостовете, с които да го упражняваш.

Поех щафетата на ОССЕ от моя изключителен холандски колега Яап де Хооп Схефер, който в този момент стана ГенСек на НАТО и с когото щяхме да вдигаме през април българския флаг над НАТО.

През 2004 г. от ОССЕ все още имаше смисъл, който започна да се изпарява или поне да се трансформира след руските агресии срещу Грузия и Украйна.

С екипите ми в София и Виена (моите заместници, посланиците Иван Петков, Иван Найденов, Иво Петров, Светлан Стоев) постигнахме или започнахме реформи, към каквито никой преди нас не беше посягал. Ръководехме се от новата философия, до която бяхме достигнали. При започването на Хелзинкия процес, прераснал в ОССЕ, водогелът на гържавите в Европа минаваше през Виена. През 2004 г., с разширенията на НАТО и ЕС, ние вече не се деляхме на гържави „на изток“ и „на запад“ от Виена. Вече бяхме „на изток“ и „на запад“ от Черно море. И това беше личната ми философия за развитието на ОССЕ. Но, ако Хелзинкия процес успя да хвърли мирен мост на разведряването над Виена, то от 2008 г. нататък кръвожадният Путин и мекушавият Запад не позволиха изграждането на подобен мост над Черно море.

В съответствие с тази философия, инициирах изместването на дейности на ОССЕ от Централна и Източна Европа към Кавказ и Централна Азия, където организацията беше много по-релевантна, отколкото в Полша или Чехия. Бюрократите ми опонираха: „Защо ще ни пращаш в Киргизстан или Таджикистан – та там няма 5-звездни хотели!“.

⁹ Заради часовата разлика между Виена и Ню Йорк, имаше едни 6 часа, в които бях едновременно председател и на СС ООН, и на ОССЕ! Дали пък това не бяха 6-те най-спокойни часа в политическата ми практика...?

В страните, които посещавах, опитвах да предлагам нови необсъж- гани допреди това решения, в добавка към традиционния дневен ред. Ето част от тях:

Азербайджан. Моят колега, председател на азерската атлантическа организация, беше политзатворник, сред общо 129 такива, които новият президент Илхам Алиев беше наследил от покойния си баща Гейдар. Исках да узмъкна приятеля си и Илхам със сигурност би ми направил тази услуга. Но ми се стори съвсем безпринципно да искам лична услуга от Илхам Алиев и да му остана дължник. Затова му предложих услуга за услуга. Казах му следното: „Г-н Президент, като човек, живял 33 години в комунизъм, аз знам две неща. Че политзатворниците в затвора не ти помагат с нищо, но пречат на имиджа ти. А ако са на свобода, няма да ти попречат с нищо“. И му предложих сделка: той да пусне всичките 129, срещу което аз да разтърбявам това благородно дело, когато и където мога по света. Сделката беше приета и коректно изпълнена от двете страни.

Таджикистан. По аналогичен с горния подход убедих президента Рахмон да наложи мораториум върху смъртното наказание, срещу което се борех у нас от 80-те години на XX век. В Таджикистан нямаме посолство, но за късмет служител там на ООН беше посл. Владимир Сотиров, който имаше топъл и полезен контакт с Рахмон.

Грузия. По молба на президента Михаил Саакашвили проведох успешна дипломатическа акция със сепаратиста Аслан Абашидзе, който беше окупирал Абхазия, с тенденция да я анексира – както Южна Осетия и Абхазия бяха анексирани през 2008 г. Абашидзе се оттегли от Абхазия, а това се превърна в първия разрешен от замразените конфликти в ОССЕ. (Не съм проучвал дали има втори такъв.) И така, ако днес Абхазия е интегрална част от Грузия, то е заради президента Саакашвили и българското председателство на ОССЕ. И той заслужава паметник там, а не затвор! (Макар че тенденцията в Грузия днес сочи към паметници на Путин.)

Първата ми, също паметна, среща с Миша беше през януари 2004 г., за неговата иногурация в Тбилиси, където бях най-високопоставеният международен гост, като шеф на ОССЕ. Заради което бях и първият приет от него в новия му кабинет. Попитах го: „Къде да седна?“, а той: „Ами не знам, аз за пръв път влизам в този кабинет и още не знам кой е моят стол, ти избирай!“. След мен за среща в кабинета влезе Колин Пауъл – е, понякога и американците са втори, след българите.

Афганистан получи партньорски статус в ОССЕ през 2003 г., когато България вече беше в Тройката на ОССЕ. Използвах срещата си с президента Хамид Карзай през 2004 г. в Кабул, за да му предложи пилотен проект за заместване на маковите насаждения с българска маслогайна роза. Седем години по-късно, през 2011 г., на фестивала „Зелена седмица“ в Берлин беше

гемонстрирана първата канка българско розово масло, *Made in Afghanistan*. Е, розовото масло не е доходно като хероина, но това беше българската лепта за афганистанското земеделие.

Беларус (Лукашенко) и Туркменистан (Туркменбаши). И двамата диктатори искаха да извиват ръцете на ОССЕ, а дори плашеха, че ще напуснат организацията. Проработи в диалога ми с тях сантиментът на общото ни комунистическо минало, каквото предшественикът ми в ОССЕ, Яаан де Хооп Схефер, нямаше как да е имал. Знаех, че е безсмислено да им чета лекции по демокрация (или още по-малко, да ги хокам), а вместо това предпочетох да се договорим върху най-малкия възможен общ знаменател. И проблемите бяха отстранени.

Друго общо между Лукашенко и Туркменбаши беше, че и двамата много ми се жалваха от Путин и го ругаеха пред мен, вероятно е било преговорен трик!

С Лукашенко имах забавен епизод в неговия кабинет. По средата на срещата ни тет-а-тет вазата с цветя, върху ниската масичка помежду ни, започна да бръмчи – подслушвател, записвачка или друго. Познавах тези устройства и практики от кабинета на Тодор Живков в парламента, който бях обитавал за кратко през 2001 г. Лукашенко се смути и започна да рити масичката. Казах му: „Не се притеснявайте, аз съм Президент, и аз идвам от комунистическа държава“. Това госта го успокои и отприщи малко доверие помежду ни...

Тази толкова представителна история за времето, в което сме живели, беше оценена от журналиста, наследствен интелектуалец и културен експериментатор Дими Стоянович и той ме покани да я изиграя от първо лице в неговия игрален филм „ПЛЪТ“. Така, след шаха, математиката, дипломацията и политиката, пилотиране на Ф-16, изобретателството и Космоса, започнах да навлизам в ново амплуа, като актьор в игралното кино...

Монголия, обаче, беше най-големият геополитически пробив, който ОССЕ ми позволи да направя през 2004 г. Звучащата, през пролетта във Виена, като геополитически сюрреализъм идея за привличане на Монголия към ОССЕ беше реализирана през софийската министерска среща през декември. ОССЕ, освен че се превърна в третия съсед на Монголия, павира и пътя на Монголия към приятелската мрежа на НАТО. И не случайно, през 2009 г. поканих Гергана на сватбено пътешествие до пустинята Гоби.

В ОССЕ България остави госта дири. Незабравима и до днес е иницираната от нас **Конференция по антисемитизма**, която домакинствахме тримата с Йошка Фишер и Колин Пауъл в Берлин. Емблема на Конференцията, обаче, остана дядовата ми жълта еврейска звезда от фашизма, която връчих на Йошка Фишер като жест на историческо помирение.

Към нашата кандидатура за председателството на ОССЕ подходих в началото с предпазливост, граничеща с колебливост. Колегите ми дипло-

мати в МВНР ми бяха казали, че такава председателство е много сложна работа – много по-сложна от работата ни в СС ООН – и България нямала капацитет за това. Аз нямах собствен опит или експертиза, която да им противопоставя. Отидох за съвет при председателя на нашата парламентарна група, Пламен Панайотов. Той също нямаше опит, но имаше принципи и визия, които сподели с мен, в шест думи: „Как така няма да се справим!“ Това ми беше достатъчно: поискахме и спечелихме председателството на ОССЕ за 2004 г. – председателство, което днес, през 2025 г., още се помни.

А днес, през 2025 г., историята показва и друго – правотата на визията ни да прехвърлим демаркационната ОССЕ линия „Изток–Запад“ от Виена в средата на Черно море.

Работата ми като министър и после като председател на Комисията по външна политика ме срещна, редом с другото, с множество диктатори, комунистически и други диктатури или техни марионетки: Путин, Лукашенко, Туркменбаши, Назърбаев, Ислам Каримов, Смирнов (Приднестровието), разбира се полк. Кадафи, Куба, Китай, Сирия, Северна Корея, Иран... От тях научих много за слабостта на демокрациите.

През 2001 г. смятах, че занапред автократиците ще намаляват и отслабват, а днес – четвърт век след това – точно обратното. Това, обаче, че важни икони на демокрацията подменят общите ни ценности с краткосрочните си интереси, означава, че Злото е заело в момента по-добри позиции, но не и че е победило...

Глава 14. И парламентът е лост, ако пожелаеш!

2007 – *Пробивът в Северна Корея: България на глобалната шахматна дъска.*

2008 – *Ще влезе ли Куба в НАТО, а в ЕС и ОССЕ?*

2008 – *Иран: Сорос срещу аятоласите и аз между тях*

2007 – Пробивът в Северна Корея: България на глобалната шахматна дъска.

Инерцията, култивирана от усилията ни по НАТО, ЕС, СС ООН и ОССЕ, даде и още един плод, който постави България в роля, която едва ли е била предвиждана и от най-смелите политически гагатели. Като председател на Комисията по външна политика (2005-2009), след като НАТО и ЕС бяха зад гърба ни, приех, че вече сме освободили България и трябва – според завета на Левски – да освобождаваме и други поробени народи. Предприех целенасочени визити в комунистически или авторитарни диктатури, с цел износ на българския опит: Куба, Иран, Виетнам, Тибет, Северна Корея.....

КНДР, Северна Корея. Бях планирал пътуването за 30 юли - 4 август, 2007 г. Това щеше да е вероятно най-високопоставената българска делегация от 1989 г., ако не и от 1985 г., когато Тодор Живков посещава Ким Ир Сен.

Обсъдих темата с американския посл. Джон Байерли, обадих се на посланика на САЩ в Сеул Санги Вършбоу, мой стар приятел, экс-посланик на САЩ в НАТО. Разменихме си имейли, които старателно пазя.

Попитах го дали мога да съм полезен. Оказа се, че да! САЩ, в рамките на 6-странния формат (САЩ, Русия, Китай, Корея, Япония, КНДР) искаха КНДР да редуцира ядрената си програма и да приеме среща на върха с Южна Корея. „Срещу което – каза ми Санги – ще им дадем всички *advantages*, които даваме на Муамар Кадафи в момента“.

Едва ли имаше по-подходящ момент, в който точно аз (след 4-годишната ми борба с Кадафи) да предам точно това послание: само 5 дни преди началото на посещението ми – на 24 юли – нашите медици бяха освободени от заложничеството си при либийския диктатор, а той беше започнал да става все по-добро момче за Запада. Или поне: *Sun of a bitch but our son of a bitch!*

Имаше и още няколко благоприятни стечения на обстоятелства. Първото, че (почти) навсякъде из институциите – парламент, външно министерство, комисия по отбрана – ни посрещаха корейци с чудесен български, завършили в София. А аз като човек, израснал до тяхното посолство в София на ул. „Шишман“ и ул. „Хан Крум“, все намирах по някоя история за затопляне на атмосферата. Не им казах, разбира се, че навсякъде около посолството им миришеше на някакво варено месо, а в нашия квартал бездомните кучета изчезваха като вдън земя. В Северна Корея беше още жив споменът за баба Василка – героиня, посрещана лично и награждавана от Ким Ир Сен и наричана там „майка-корейска“ заради хуманитарната ѝ дейност, започнала през 1950 г.

Второ, при протоколното полагане на цветя пред мумията на Ким Ир Сен, съобразих, че тя е положена в собствения му кабинет, превърнат в мавзолей, а не като Георги Димитров – в нарочно издигната сграда. Този мавзолей беше най-свещената сграда в страната, изповядваща философията *чу-чхе*, чиято епоха започва с раждането на Ким Ир Сен. В тази светая светих се допускаха освен поклонниците като нас, само балсамборите и чистачите на мавзолея. А за мой голям късмет, аз, съответно Комисията по външна политика, обитавахме в София аналогичния кабинет – този на Тодор Живков в Партийния дом. Небрежно подчертаваният от мен факт, че аз работя ежедневно в софийския еквивалент на пхенянската светая светих, ми придаваше ореол, с който в една „нормална“ държава нямаше как да се сдобия.

В добавка, бях взел със себе си и 13-годишния си син Исаак – хем да умиля домакините си, хем и той да види, че демокрацията не пада от небето и не озрява всекиго, така че да я пази. А и той, който беше идвал с мен в Либия, щеше да е добавка „от първо лице“ към либийската ми експертиза, която трябваше да защитавам пред домакините си. Друг съратник „тежка артилерия“ в тази мисия беше Георги Милков, когото бях обявил за мой съветник (което беше вярно, макар и не формално), защото журналисти в Северна Корея не пускаха току-така.

И накрая, в хотелската ни стая с Исаак, аз небрежно бях оставил нарочно подготвен за случая мой „дневник“, който държах любопитните ми домакини да прочетат. (Пазя го в архивата си). В него специално бях отбелязал срещата си с президента Буш в София от юни 2007 г.

В резултат от множество колективни усилия – но и нашата визита сред тях – няколко седмици по-късно КНДР зарадва б-странния формат, като прие и двете искания, с които ги посетих: съмит с Южна Корея, както и доброволно разрушаване на охладителната кула за тежка вода в ядрения център в Йонг Бьон. Бяхме чели, че подобна на тази и построена от КНДР била ядрена инфраструктура в Ирак, която беше бомбардирана от израелците през 1981 г. Можем само да съжаляваме, че България не е имала позициите през 1981 г., с които да неутрализира дипломатически това иракско съоръжение.

Пуките от тази визита ме доведоха до идеята ЕС да лансира версия на европейския Хекзинкски процес за КНДР: „храни и блага срещу прозорец за информация“, но не попаднах – нито у нас, нито в ЕС – на лидери с въображение и лидерство, които да я припознаят. Въображението на ЕС по КНДР стигаше до разни видове санкции, което остави ЕС в зрителските трибуни на глобалния корейско-корейски мач. А Збигнев Бжежински госта хареса идеята...

Април 2008 – Ше влезе ли Куба в НАТО, а в ЕС и ОССЕ?

Към Хавана не можех да имам същия подход както в Пхенян. Нямах конкретна задача, с която да се боря. Освен да реновирам двустранните отношения, което Гергана – още като заместник-министър – беше съвсем

Впечатляващо иницирала със своята визита: тя беше първата птичка на българо-кубинския ренесанс. Аз, за съжаление, май се оказах последната...

Куба е обсебя вълнута вътрешната политика на САЩ – мнозина си я представят като следващия американски щат.

Затова външна намеса в техните двустранни отношения би била безперспективна. Европа, обратно, има интерес – и това е вярно и до днес, и не само за Куба, а и за Азия, например – да приближи Куба максимално до себе си. Официален обяд ми даде впечатляващият Рикардо Аларкон, спикер на парламента им. Споделих и с него идеята си за бъдещо (след демократизация) членство на Куба в НАТО, подготвяно отсега с възможно членство в ОССЕ. Разбира се, и в ЕС.

Изключителна емоция между кубинци и българи, както и тиражираните ми интервюта във в-к „Гранма“, и по националната телевизия ме бяха направили разпознаваем, вкл. и за широката публика, а идеята ми за тяхно бъдещо членство в НАТО предизвика дискусии, като онези в България през 1990 г.

Аз – и ние в Атлантическия клуб – ясно осъзнавахме (и до днес е така!) необходимостта от трети американски стълб на трансатлантическата връзка, в добавка към САЩ и Канада. А събитията в света след влизането на Тръмп в Белия дом през 2025 г. доказаха колко сме били прави. Да, и Куба, както и Канада имат нова необходимост от политически излаз към Европа. Можем да съжаляваме, че не сме открили или създали български и европейски лидери, с визия и лидерство, които да отприщят и финализират съответните процеси.

Ако я сравняваме с други комунистически или авторитарни диктатури, Куба имаше през 2008 г. най-краткия път до това, което все още наричаме демокрация.

2008 – Иран: Сорос срещу аятоласите и аз между тях

През януари 2008 г. предприех официално посещение, в което иранците – очаквано – ме приеха радушно, на разни нива, та чак до Али Акбар Рафсанджани. Мой домакин беше хомологът ми Алаеддин Боруджерди – хардлайнер на революцията, с дълга политическа кариера.

Заради първото ми, министерско, посещение от 2002 г. бях титулуван от Георги Милков за „ледоразбивач“. През 2008 г. исках да напомня на домакините ни, че вече представлявам не само България, но и ЕС, а и НАТО! Нямах конкретни искания от тях, освен куртоазно да благодаря за съдействието им (те бяха обещали такова през 2002 г.) по освобождаването на медиците ни от Либия. Каквато и да е била (ако изобщо е била!) помощта им, принципно е добре да благодариш дискретно за принос към успех, поне по две причини: така ги ангажираш и занаят, плюс – напомняш им, че не си оставяш магарето в калта и си постигаш целите.

Оказа се, че тази принципна инвестиция в Иран ще се изплати още през моя парламентарен мандат. Недълго след визитата ми, Джордж Сорос

дойде в София и ме покани на среща. Попита ме дали мога да помогна за освобождаването на негови служители, задържани от иранските власти по обичайните безпочвени обвинения. Поех задачата. Звъннах на Боруджерди с молба за съдействие. „Много е сложно!“, каза той. „Ами точно затова търся теб!“, отвърнах. Не след дълго задържаните бяха освободени, а Сорос ме попита какво искам в замяна. Аз бях тогава член на настоятелството на Американския университет в Благоевград и съвсем обмислено му отговорих. Поисках му по 5 стипендии за студенти от КНДР и Туркменистан – двете най-тъжни диктатури, които бях посещавал. Сорос прие, а аз се надявам да срещна някой ген тези стипендианти като реформатори в собствените си страни.

Кабо Верде, август 2007 г. Заедно с Максим Минчев посетихме тази вулканична островна страна, уж като за ваканция, но аудиенцията, която получихме от президента Педро Пиреш ме предизвика към сериозни размисли. Осъзнах изключителната стратегическа важност на Кабо Верде, както и влиянието ѝ в Западна Африка, в лусофонския свят и, разбира се сред „необвързаните“. През 2020 е оценена като най-демократичната нация в Африка. На кръстопътя Европа–Южна Америка и Африка–Северна Америка, с население от под 1 милион души, и площ от 4000 км² тя е безпроблемна за интегриране, както в НАТО, така и в ЕС. Писмата и пledoариите в този смисъл, които предявявахме пред нашите лидери не възбудиха тяхната логика или въображение. Смятам, че сложността на привличането на КВ в ЕС, а още повече и в НАТО е сравнима с тази на Монголия в ОССЕ, липсата на лидерство прави простите неща сложни, а сложните – невъзможни.

Глава 15. Президентът и аз, и Царят между нас – демокрация без опозиция не върее (малко вътрешна политика).

Президентът Първанов беше сдържан и възпитан човек, с външнополитически възгледи, които често ми изглеждаха диаметрално противоположни на моите, но все пак рамкирани от предсказуемата по онова време БСП. През министерските си години смятах, че той е най-голямото политическо препятствие, с което трябва да се справям. Днес мисля, че липсата на подобно препятствие би било прекален политически комфорт.¹⁰

Днес, през 2025 г., отново – както през 30-те години на ХХ век – се сражаваме с ужасяващи хора и организации, които са в опозиция на „нормалното“, представяни в Германия от AfD, а у нас – от тълпи вандалстващи хулигани. Кое то потвърждава наблюдението на Царя, че разликата между системните „ляво“ и „дясно“ е като между „12 без 5“ и „12 и 5“. За сравнение, разликата между системните и несистемни играчи е като между 12:00 и 6:30.

На фона на тези новоизрели ултра-популисти, бих нарекъл президента Първанов „опозиция – разкош“, почти полезният на моменти опонент, представляващ комфорта на общественото статукво – някакво разбираемо различие от нашето „нормално“. И си мисля, колко приемлив би ми изглеждал моят опонент, президентът Първанов, въпреки нервите, които ми е скъсал! Е, може и да е било взаимно...

И не случайно, когато при мое посещение в Будапеща през септември 2001 г. по покана на колежата Ласло Ковач, фактор в СоцИнтерна, той ме попита: „Коя ваша партия да вземем в СоцИнтерна?“, аз без колебания му казах, че това е БСП. Тогава Първанов беше все още само лидерът на БСП – с позициите ѝ по Сагдам и по Милошевич, които са добре известни.

Основните ни различия с президента бяха по затварянето на Глава „Енергетика“ (абсолютен *must* за членството ни в ЕС) и по Ирак, където участието ни беше цивилизационен избор, с история, вкоренена още във Великото Народно събрание. (В Глава 5 – повече по лидерството ни по Ирак.)

Президентът имаше отличен диалог с Царя, който нерядко се случваше да застава като буфер помежду ни. След трагичния инцидент с обезглавените ни заложници в Ирак, предложих на Колин Пауъл и коалицията на желаещите общ Кодекс на поведение, който беше консенсусно приет. И до днес се чудя защо президентът Първанов ме натопи през Царя за това!

Не знам как се беше случило, но президентският офис (вярвам, че без знанието на президента) беше станал домакин на заседание на „тъмните сили“, организирали политическо покушение срещу мене. В резултат от това главният прокурор Филчев ме обвини в шпионаж в полза на Израел, заради наличието на произведен в Израел компонент от технологията ТранСат, с която МВНР започваше да заменя произвежданите в Русия ко-

¹⁰ В периода на Царя, от 2001 до 2009 г., управлявахме в една не винаги лесна коалиция с ДПС. От 2005-2009 г. в правителството на Сергей Станишев бяхме в коалиция и с БСП, която в управление се държеше много европейски, което не винаги беше така, докато бяха наша опозиция през 2001-2005 г. Неестествената ни опозиция беше СДС, който по ред причини изгуби важността, която имаше до 2001 г.

диращи дискове за шифрограмите на нашето външно министерство. Да, през 2005 г., да спреш шпионажа на Русия все още се броеше за шпионаж в полза на чужда държава.... Днес, през 2025 г., не изключвам вече и занаят да е така...!

И докато съм на вътрешна вълна... Участвах в създаването на две големи партии – СДС (1989) и НДСВ (2001), които днес нямат самостоятелна сила. Но това бяха партии с мисия, с цел, нещо подобно на АДСИЦ (SPAC) – Акционерно дружество със специална инвестиционна цел, което след постигането на целта се разпуска. Целта на СДС беше демокрация и декомунизация, а целите на НДСВ бяха НАТО и ЕС. След постигането на историческите си цели тези партии останаха в историята и в това, че нямат видим бъдещ хоризонт, няма нищо драматично.

Днес виждам изобилие от партии, готови да пожертват бъдещата ни история, но не и да се саможертват, за да останат и те в историята.

Глава 16. Делото – кауза за освобождаването на медиците ни в Либия.

Не мога да не го спомена тук. То многократно се преплиташе или противопоставяше с преговорите ни по НАТО и ЕС, позициите ни в ООН или СС ООН. Едновременно с това, моралната кауза зад това дело, която издигнахме в приоритет, усвояваше огромна част от ограничения физически, времеви и човешки ресурс, с които едно министерство – и още повече един министър – разполага. Фактът, че и то – заедно с ЕС и НАТО – се увенча с успех, е добрият малшанс, за който трябва да благодарим на съдбата.

Това дело продължи 101 месеца, от които 49 бяха в моя министерски мандат. Неговата изключителна геополитическа сложност, емоционална натовареност, както и национален, европейски и световен отзвук го превърнаха в моя лична – а вероятно и в национална – енциклопедия по дипломация. Осмислените ми спомени по това дело, благодарение на инициативата на Таня Михайлова, директор на Дипломатическия институт към МВНР, ще бъдат публикувани в отделно издание и следва да се четат като неделима част от настоящия мемоар.

Глава 17. За България на въображението: BG.NGO

Мишените на Щастието и пропагандата срещу тях.

(Brainstorming с нашите наследници!)

В Глава 8 маркирахме няколко проблема, които бъдещето ще ни стовари като приоритети, освен ако те не са доминирани и засенчени от други, които не мога да предвидя днес. Една от тези, непредвидими от мен днес, хипотези е възможен военен съюз Тръмп – Путин, гарниран с трети мандат на Тръмп: тази ситуация днес е по-далеч от невъзможното, отколкото когато и да било преди. Бих се върнал към нея и подобни, ако и когато му дойде времето.

Но в днешния контекст! Лидерът гържавник не трябва да се остава да бъде само пожарник. Освен неизбежните пожари, които да гаси, всеки лидер трябва да има собствен дневен ред и хоризонти на въображението, които да преследва.

Ако пишех тези речове преди 2025 г., щях да препоръчам три такива хоризонта на идващите след мен.

1. Малък, ясен, хоризонт – членство на България в G-20. В едно изречение, стратегията би била следната: България мобилизира група страни, също стремящи се към G-20, и с общи усилия лобираме за трансформацията на G-20 в G-30, в която да попаднем.

2. Щастието преди всичко. В Европа говорим за GDP, брутен вътрешен продукт, в Бутан говорят за GNHI – Gross National Happiness Index, Индекс на щастието (според както го разбират бутанците). Целта на всяко управление би трябвало да бъде максималният устойчив ръст на индекса на щастие (според както съответната нация го формулира). Като ключовата дума тук е не „максимален“ или „ръст“, а „устойчив“. Това е думата, която отделя гържавника от популиста. В Глава 8 описах стратегията *i-Democracy*, но тук ще споделя, че именно тя е един от обективните пътища, водещи към национално щастие. А то трябва да залегне в предизборните програми на всички „нормални“ партии.

Както с медицината подпомагаме естествения подбор, а с антимонополните политики асистираме на свободния пазар, аналогично и *i-Democracy* е следващото ниво на усъвършенствания демократичен процес.

3. Безкомпромисна и геноносна война с пропагандата на Злото, която България първо да припознае като средство за жизнено оцеляване, а после и да вмени – без оглед на цената – като жизнен първи приоритет в НАТО и ЕС. Това е проектът *DeBrainWashing*, описан редом с други в Глава 8. Защото, ако Кремъл превземе нашия парламент с пропагандата си, не му трябва на Кремъл ягрени оръжия.

Но тъй като привършвам тези речове през пролетта на 2025 г., ще се

огранича и ще приоритизирам, като изведа пред скоби третата от тези точки.

Ако трябва да отделя три първостепенни национални дефицита, това са лидерство, въображение и правоприлагане. За последното единственото реалистично решение, което виждам днес, е то да бъде аутсорсвано към външни (общоевропейски) субконтрактори.

За лидерството и въображението: имаме късмета, че обществото ни ражда частни позитивни мащаби и хоризонти, които частично компенсират държавния и институционален дефицит. Ако не бяха хора като Христо Пимпирев или Райчо Райчев, България нямаше да е така актуална днес на картата на Антарктида или Космоса. Дали пак такива хора няма да се появят отново и в държавната машина, както това е ставало преди...

Глава 18. Политика и човек: оръжието на скършения протокол.

В разказите по-горе неведнъж цитирам случки, в които е по-печелившо да се конфронтирам с установения протокол. Те са свързани или с хора: Манфред Вьорнер, Царя, папа Йоан Павел II, Мишел Барние, Колин Пауъл, Йошка Фишер, Хавиер Солана, Муамар Кадафи, Род Муур, Крис Дел... десетки са, или с артефакти: Трабантът на майка ми, жълтата еврейска значка на дядо ми, факсът от Стефан Софиянски...

Между 1990 г., когато анонсирах идеята си за НАТО, и 2009 г., когато излязох от държавната машина, аз се борех да осигуря доверие към България, грядящо престижа на страната ни. Нарушаването на протокола е оръжие, което може – поне понякога! – да е много по-силно в ръцете на по-малките страни.

Често пъти нарушението на протокола е чисто вербално.

През 2001 г., в лобирването за СС ООН, разбрах, че Китай работи в Ню Йорк срещу нас – разбира се, в полза на Беларус. В телефонен разговор с китайския ми колега (възможно е да е първият такъв разговор между двете страни) много учтиво му казах: „Колега, нашият анализ показва, че ние печелим състезанието, а не Беларус. Не предпочитате ли да подкрепите победителя?“ И това хвана дикиш!

Друг път се налага да пожертваш протокола в името на политическа или морална целесъобразност. За министерската среща на ОССЕ в София през 2004 г. протоколът предвижда само главата на делегацията да седи на първия ред. Външният министър на Черна гора (все още част от Сърбия и Черна Гора) поиска и него да сложа на първия ред – все пак, почти държава бяха вече. И аз какво да правя – ами взех „соломоновското“ решение: всяка делегация да получи по две места на първия ред, с което не разстроихме Сърбия, зарадвахме Черна Гора, но с цената на огромния допълнителен труд на посланик Светлана Стоев и екипа ми в МВНР.

През 2004 г. ние много разчитахме на Ирландия, за да приключим преговорите с ЕС. Но същевременно исках те да открият посолство у нас, въпреки бюджетните им ограничения – а две неща едновременно трудно се искат. Външният министър Брайън Кауен покани всички външни министри от ЕС (и кандидатки) в избирателния си район Таламор, родина на уискито Таламор Дю, и ни представи на работниците в дестилерията, както всеки друг министър на негово място би сторил. Направиха ни демонстрации и дегустации, по закон Божу. Накрая, взех първи думата за въпрос и попитах: „Брайън, кой е най-бързо растящият в света пазар на ирландско уиски?“ Оказа се, че той не знае, а аз по случайност – да! „България!“, подпомогнах го аз. „И за това те моля да откриеш посолство у нас, Брайън!“. Той обеща пред своя електорат и после го изпълни. Обещание, дадено в кабинета, може и да не изпълниш, но дадено пред електората, става закон (поне в Ирландия е така)!

Бъди готов, обаче, и други да израят срещу протокола. С един прекрасен колега, министър на огромна европейска държава, долових, че диалогът

ни е съвсем добър, но персонална химия не създаваме, въпреки това. При третата ни или четвърта среща разбрах по неговия *body language*: той не обичаше да се ръкува! Тогава аз заместих европейското ръкостискане с индийското „намасте“ и всичко си дойде на мястото. И пак за сметка на протокола.

Преговорите ми с полк. Кадафи в Либия, маркирани в Глава 16, бяха вероятно най-изненадващи, най-трудни, най-продължителни, най-непредсказуеми и емоционално най-натоварените, но в края на краищата измежду най-удовлетворителните в практиката ми. Те се водеха по протокол, който трябваше да изобретяваме на място и в движение. Описани са по-робно в моя мемоар „Exodus Libya“ и ще бъдат публикувани в споменатото по-горе издание по инициатива на Таня Михайлова, директорът на Дипломатическия институт.

В това дело – колкото и да не Ви се вярва! – помагах описаните в българската класика похвати на Васил Левски – да извадиш събеседника извън шаблона. С Кадафи започнахме точно така: помолех го да приеме за шпиони на Мосад не нашите медици, а мен – евреинът. И като капак, добавих, че с него сме братовчеди по мароканската ми линия. (Порядъчният ми шеф, Царят, трудно преглъщаше подобни импровизации, но в края на краищата се интересуваше от крайния резултат.)

Ако трябва само една поука да извлекат от там, тя е, че подходът на Васил Левски – описван и от Вазов, и от Смирненски – работи добре: да сепнеш опонента си, като го извадиш извън шаблона, на който терен – ако друго не помага – се играе понякога по-лесно.

Глава 19. За ятаците и груги спомоществуватели.

Цялата ми дейност се дели на два ключови мениджърски периода: когато съм имал държавен бюджет и когато се боря за частно финансиране. Безспорно първият е за предпочитане.

Имената на хората и компаниите, които са подкрепяли дейността ми в Атлантическия клуб, или – в далеч по-малка степен – в МВНР, са безброй. От всички тях ще открия само Public Diplomacy Department (PDD) на НАТО и първия неин сърцат служител Ник Шъруин, с когото през 90-те години на XX век създадохме устойчива традиция, както и на Никола де Сантис – от екипа на Манфред Вьорнер, с когото 35 години вече борим заедно пропагандата на Злото. В НАТО (а и в ЕС) никога не е имало достатъчно разбиране, че парите, правилно вложени в публична информация (дипломация) и борба с пропагандата, са многократно по-ефективни от всички груги военни вложения, което прави работата на PDD изключително трудна, а резултатите от усилията на нейните служители – безценни.

От годините ми в МВНР съм длъжен да благодаря на Хуго Вутен (1940–2017), с чиято щедра и решаваща подкрепа разкрихме Държавния културен институт към МВНР и сътворихме скулптурната експозиция в градината на МВНР.

Мащабът на дейността на Атлантическият клуб в настоящото и предното десетилетие нямаше да са същите без интелектуалното вдъхновение, зареждащата изобретателност и всеотдайната подкрепа на Светлозар Дичевски.

А на всички, подкрепяли атлантическите и непреходните европейски ценности, нацията ни дължи безмерна благодарност – Доброто още и пак ще се нуждае от тях.

Глава 20. Благодарности (1, Лични): Моят живот в политиката или политиката в моя живот.

Първата ми благодарност за композирането на този текст е към Гергана и семейството ми, които ми позволиха да се самоотлъча от пресуращите турбуленции на деня, за да се гмурна в далеч по-уютните води на миналото – от 80-те години на XX век насам.

Но преди да списвам политическите си мемоари, трябваше да ги създам. От първия известен на мен миг от историята и на бащиното, и на майчиното ми семейства – по различни времена, места и начини – те са мигранти, ангажирани, кога успешно, кога по-малко, с политици за поправка на света, по-големия или по-малкия свят. Някои от тях са платили висока цена за това.¹¹

За тяхната смела във времето си и благородна и до днес будителска дейност някои от тях са почитени от съвременниците си: на баща ми е именувана Аудитория #41 в СУ „Св. Климент Охридски“, а на прагядо му – ул. „Елиезер Калев“ в Пловдив. На тях двамата, на гядо ми Соломон, защитавал невинни жертви на Народния съд, и нашия братовчед Исак Паси, убит от нацистите в концлагер Собибор, има поставена паметна плоча в Пловдив.

Така че, най-вероятно кармата ми с поправките на света не е моя заслуга, а е унаследена. Към поправките на държавите трябва да добавя и поправките на нашето разбиране за света, с което се занимавах в математическия си период, увенчан с теорията на *i-Democracy*, TEDx, [Паси 2016]. За художническия ми период (1980-1985) съм благодарен за уроците, печатарската преса и вдъхновението на Ага Митрани – не успях да стана Пикасо или Хундертвасер, но пък с графиките влязохме в политиката с цялата ни компания от съвременници съмишленици.

Благодаря на дипломацията, която ме срещна и с майките на децата ми – през 1990 г. с Бинка (тогава Пеева) и през 2001 г. с Гергана (тогава Грънчарова).

И благодаря на всички преди мен и всички заедно с мен, които ме въведоха, задържаха и изстрелваха нагоре по пътя, който рядко е бил гладък.

До 2025 г. щях да си пожелаая щастието на децата ни да не минава през политиката, колкото и силно и да поискат да поправят света. Но днес виждам, че светът има нужда от много по-дълбинни поправки, отколкото когато и да било от 80-те години на XX век насам, а заниманието с политика и технологиите, които ще я управляват, ще бъдат дълг за оцеляване. И вероятно изборът на следващите поколения ще бъде между тях двете.

---

¹¹ Двете семейни многовековни саги са описани в хрониките [Зоткова 2019] и [Паси и Зоткова 2023]. Биографията на баща ми, проф. Исак Паси в [Динкова 2012], а автобиографията му – в [Паси 2013]. Мой (частичен!) автобиографичен очерк – в [Паси 2017]. Документи, статии и факти от живота ми след 1989 и от дейността на Атлантическия Клуб са публикувани в [Минчев 2004] и [Минчев 2016].

Глава 21. Благодарности (2, Професионални): Лаконични, но безгранични

Първата ми професионална благодарност за публикуването на този текст е към Таня Михайлова – неповторимият директор-динамо на Дипломатическия институт към МВНР, която ми възложи, ме вдъхнови, ме убеди и търпеливо ме изчака да подготвя този текст – за перипетиите по присъединяването ни към НАТО и към ЕС (то е едно, а не две!), за сюжетите, неразделно свързани с него, както и видимите му проекции върху днешния и утрешния ни ген.

Този мемоар сумира в една степен 17-те години на присъединяването – от 1990 до 2007 г., а в друга – последните 36 години от историята, която повече познавам, отколкото съм създавал между 1989 и 2025 г. Текстът може да бъде компас – но не и инструкция! – за следващите поколения от гържавници и дипломати. Последното важи и за другия мой мемоарен текст – за делото в Либия, който също е инспириран от Таня, приятелството ни с която датира от 80-те. Производството на тези два текста е нов апогей в 25-годишната ни обща работа.

За редактирането на настоящия некратък и разгърнат по време и сюжети текст благодаря на Ангел Апостолов, Антоанета Зоткова, посл. Бисерка Бенишева, проф. Владимир Градев, Георги Милков, Жени Сендова, Марин Делчев, посл. Станислав Даскалов. Изключително усилие по неговото техническо оформяне положи екипът на Атлантическия клуб – Габриел Пенчев и Елена Добрева, която редом с другото се справяше и с нашия обширен като Атлантика архив.

С благодарност (и съвсем НЕузчерпателно!!!) споменавам в настоящия текст редица колеги, вероятно най-често г-р Любомир Иванов, с когото сме заедно от 1974 г. Умишлено не събирам в този благодарствен пасаж всички споменати в текста имена – за да не си проличи колко много съм пропуснал: говоря за по-тесен кръг от стотици, а по-широк – от хиляди хора.

Но като компенсация към тях – а и защото управлението на гържавата е отборна игра – тук искам да спомена отборите, с които движихме историята – поне частта от нея, за която имахме въображението да опитаме: СУ „Св. Климент Охридски“ – Факултета по математика и информатика, Катедра математическа логика, и Философския факултет, Българската академия на науките, Екогласност, Зелената партия, СДС, НДСВ, Министерството на външните работи (на 8-те ми заместника, говорители, шефове на кабинет и целия ми професионален екип), правителствата, в които работех и, разбира се, в парламента, където изпълних три продуктивни мандата.

И така, стигам до екипите на Атлантическия клуб в България и дъщерките неговии вдъхновители, лидери, служители, стажанти и симпатизанти – а разбира се и партньори и спомоществуватели – през последните 35 години. Докато ние, неговите лидери, го управлявахме, той формираше нас, за да стигнем до момента, в който днес търсим ония, които ще ни наследят, заменят и надгравят.

Благодарен съм на Царя, който ме покани в екипа си и ми повери да постигна мечтите си по начина, който избрах и ръководех. Той не знаеше, че ще ме срещне с Гергана, на която ще трябва да благодаря с речника си, който винаги ще е по-беден, отколкото тя заслужава.

Атлантическа харта. Декларация от президента на САЩ Франклин Д. Рузвелт и премиера на Великобритания Уинстън Чърчил. 14 август 1941 г.

THE Atlantic Charter

THE President of THE UNITED STATES OF AMERICA and the Prime Minister, Mr. *Churchill*, representing HIS MAJESTY'S GOVERNMENT IN THE UNITED KINGDOM, being met together, deem it right to make known certain common principles in the national policies of their respective countries on which they base their hopes for a better future for the world.

1. *Their countries seek no aggrandizement, territorial or other.*

2. *They desire to see no territorial changes that do not accord with the freely expressed wishes of the peoples concerned.*

3. *They respect the right of all peoples to choose the form of government under which they will live; and they wish to see sovereign rights and self-government restored to those who have been forcibly deprived of them.*

4. *They will endeavor, with due respect for their existing obligations, to further the enjoyment by all States, great or small, victor or vanquished, of access, on equal terms, to the trade and to the raw materials of the world which are needed for their economic prosperity.*

5. *They desire to bring about the fullest collaboration between all nations in the economic field with the object of securing, for all, improved labor standards, economic advancement and social security.*

6. *After the final destruction of the Nazi tyranny, they hope to see established a peace which will afford to all nations the means of dwelling*

in safety within their own boundaries, and which will afford assurance that all the men in all the lands may live out their lives in freedom from fear and want.

7. *Such a peace should enable all men to traverse the high seas and oceans without hindrance.*

8. *They believe that all of the nations of the world, for realistic as well as spiritual reasons, must come to the abandonment of the use of force. Since no future peace can be maintained if land, sea or air armaments continue to be employed by nations which threaten, or may threaten, aggression outside of their frontiers, they believe, pending the establishment of a wider and permanent system of general security, that the disarmament of such nations is essential. They will likewise aid and encourage all other practicable measures which will lighten for peace-loving peoples the crushing burden of armaments.*

FRANKLIN D. ROOSEVELT

WINSTON S. CHURCHILL

August 14, 1941

ШЕСТНАДЕСЕТО ЗАСЕДАНИЕ

София, 8 август, 1990 г., сряда

(Открито в 15,05 часа)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Уважаеми народни представители! Мисля, че можем да започнем нашето редовно заседание.

Присъствуват 365 души. Отсъствуват 35 души.

Пред себе си имате дневния ред. Ще го прочета:

1. Законопроект за изменение на Закона за всеобщата военна служба в Народна република България

2. Законопроект за отменяне на укази, с които се урежда редовната военна служба на младежи

3. По екологичната обстановка около язовир "Тополница" - отговор на питаня на народните представители Петър Слабаков и Васил Михайлов от министъра на околната среда Александър Александров, министъра на земеделието и хранителната промишленост Тодор Пандов и министъра на народното здраве и социалните грижи Иван Черноземски

4. Персонални промени в комисиите

СТОЯН СПАСОВ: Господин председателю, уважаеми госпожи и господа народни представители! Искам да доведа до вашето внимание едно предложение за мораториум.

На много места в страната под различни форми продължава раздаването на земи от кметове, общински и други ръководители. Бързат, много бързат някои ръководни кадри да се разпоредят и да разпилеят земята, докато Законът за земята не е влязъл още в законна сила. Малко ли земя беше похабена през последните десетилетия, та още продължава тази порочна практика? Необходимо е незабавно този процес да бъде прекратен, документи и актове за разпореждане със земята по този начин да бъдат анулирани. Тази земя не е тяхна бащиния. Истинските ѝ собственици никога не са загубвали собствеността на земята си, за да се разпореждат други с нея така безотговорно. Да се спре разпиляването на земята, а от виновниците да се потърси отговорност. Да не продължаваме да разколебаваме и без това разколебаното доверие и вяра у хората.

Само Великото Народно събрание чрез готвения се да влезе в сила Закон за земята може да посочи кой е собственик на земята и кой и по какъв начин може да се разпорежда с нея. Ето защо от името на моите избиратели и по тяхно поръчение отправям искане към Великото Народно събрание за

Но все пак смятам, че би трябвало да се направи някаква поправка, някакво допълнение да се въведе задължително шест месеца след завършване на висше образование. Някъде трябва да се вмъкне този текст. Това го казвам на внимание на Законодателната комисия. (*Ръкопляскания отъясно*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Руси Данев.

РУСИ ДАНЕВ: Отказвам се, тъй като преди малко народният представител Петров даде на практика моите предложения, които имах да кажа.

Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Васил Василев.

ВАСИЛ ВАСИЛЕВ: Уважаеми господин председател, дами и господа! Представен ни е за обсъждане проект за нов закон за всеобщата военна служба. Позволявам си да взема отношение по него, защото цялостната дейност на Строителни войски се организира на основата на Закона за всеобщата военна служба и останалите нормативни документи, регламентиращи работата на всички военни организации в страната.

Следователно въпросът за срока на службата на младежите във Въоръжените сили в пълна мярка се отнася и за Строителните войски.

Какво е нашето становище по този въпрос?

Ние изцяло подкрепяме предложението на Министерството на народната отбрана срокът на военната служба да бъде 18 месеца. То отразява в себе си аргументирано интересите на отбраната, на страната, минималния ефективен срок за обучение на личния състав и поддържане на висока степен на бойна готовност на войските при строго отчитане разходите на обществото и полезността от тях и не на последно място - социално приемливия и справедливия характер.

Осемнадесетмесечният срок на военна служба устройва и дейността на Строителните войски както основната си дейност в строителството, така и в бойно организационната дейност, професионалната подготовка и във възпитателната работа.

Стопанската сметка и икономическата ефективност са основните принципи в нашата дейност, и не от вчера и днес, а още от 1954 г., когато Строителните войски преминават на самоиздръжка. Средствата, които се влагат за обучението и професионалната подготовка на войниците в срок от близо пет месеца основно обучение и три-четири месеца за усвояване на професията, възлизат ежегодно на повече от пет милиона лева собствени средства. Тяхната възвращаемост е възможно да се осигури в този срок на служба на войниците.

Следователно всяко намаление на войнишката служба по този срок за ефективността в дейността им ще има фатален характер.

В условията на пазарната икономика всяко професионално обучение под този срок губи своя смисъл. А без професионалното обучение всяка стопанска дейност е немислима и неефективна. На престоя от 18 месеца на войниците в Строителните войски следва да се гледа като на време, необходимо на младежите за тяхната професионална подготовка за цял живот. Защото мнозинството от тях след уволнението си отиват в строителството като зидари, мазачи, водопроводчици, арматуристи, монтьори, машинисти и т.н. Числото на ежегодно обучаваните специалисти надхвърля 10 хиляди младежи.

Срокът от 18 месеца служба на войниците в казармата е минималната граница на възможностите за младежите да усвоят материалната част в областта на строителството и бойната организационна подготовка и успешно да боравят с нея, както и за получаване на определени знания за войнишката служба, за нравственото и военно-патриотично възпитание на личния състав, за морал, за етика, и т.н. За усвояването на тези знания, тяхното асимилиране и превръщането им в трайни навици и норми на поведение във всекидневната им дейност.

Преминването на 18-месечната срочна войнишка служба ще гарантира едно по-спокойно социално преустройство както на офицерския, сержантския и волнонаемния състав на Министерството на народната отбрана и другите военно-строителни организации, така и от тези на Строителните войски. Всяко по-нататъшно намаление на този срок ще доведе до сериозно увеличаване на дебаланса между необходимите работни места и наличната работна ръка, което крие в себе си непредсказуемо социално напрежение и допълнителни разходи за квалификация и преквалификация на излишни кадри.

Приемам предложението за изменение на закона със забележките на Законодателната комисия.

Благодаря ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Соломон Паси.

МАНУШ РОМАНОВ: Половината от депутатите са излезли. Много Ви моля, дайте почивка, за да бъдем отново събрани всички, които трябва да участвуваме.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Ако дам почивка, ще се удължи повече. Всеки има възможност да излезе, да пие едно кафе и пак да се върне. В края на краищата това се практикува във всички международни организации и във всички парламенти на света.

Моля!

СОЛОМОН ПАСИ: Благодаря Ви, господин председателю! Дistinguished депутати! Обсъждайки този законопроект, имам чувството, че ние се готвим да боядисаме днес една сграда, която утре ще бутнем. Изхождам от становището, че непрофесионалната армия е един анахронизъм, който така или иначе ще изживее своето време. Но въпрос е дали трябва да боядисваме тази сграда с предлагания законопроект.

Изслушах с внимание изложението на министъра на отбраната и ще си позволя да върна вашето внимание върху онзи пункт от неговото експозе, в което той казва, че бихме могли да се преориентираме към една армия с един срок 12-месечен, за 12 месечна служба. И мотивира отказа от това предложение с това, че съседните нам държави имат такава или онакава структура на своята армия. На това място това изглежда наистина един въпрос, който трябва да бъде обсъден - дали количеството на нашите Въоръжени сили трябва да зависи от количеството на въоръжените сили в съседните държави.

СТАНКО ТОДОРОВ: Нали някой трябва да пази тази държава!

СОЛОМОН ПАСИ: Точно така, г-н Тодоров, някой трябва да я пази тази държава. И точно на това място позволете ми да отправя едно питане към българското правителство, именно подкрепяйки това, което Вие казвате, че някой трябва да пази тази държава: проучва ли българското правителство възможността, щото България да стане членка на НАТО? (*Единични ръкопляскания*) Смятам, че това е една възможност, която би предпазила държавата, г-н Тодоров. И надявам се Вие няма да ми възразите. (*Оживление*)

Надявам се, че на това място уважаваният от мен Драгомир Драганов няма да каже, че правя политическа спекула. Но него го няма в залата. Вероятно той пие кафе.

Конкретно: не подкрепям уважавания от мен депутат отляво да гласуваме законопроекта според чл.83, точка 2 от Конституцията, където се казва, че двете гласувания на законопроекта могат да станат по изключение на едно заседание и без допълнително обсъждане в комисиите.

Не смятам, че предложеният законопроект би могъл да бъде гласуван от такова изключение, тъй като духът на всички изказвания, които направиха преждеговорившите, говори за това, че този законопроект не е готов да бъде гласуван без допълнително обсъждане в комисиите.

Предлагам той да бъде върнат в комисията и поправките да бъдат отчетени. (*Единични ръкопляскания*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Димитър Йончев.

ДИМИТЪР ЙОНЧЕВ: Уважаеми председателю, уважаеми колеги! Извинявам се, че не мога да се занимавам с такива крупни въпроси, както

преждеговорившият, и няма да мога да обсъждам въпроса за военния съюз с Турция, но предполагам, че на някое друго заседание, когато се подготвя, ще мога да участвам.

Ще се концентрирам върху нещо много по-малко по своя мащаб. Става дума за това, което е дадено в законопроекта. Мисля, че той попада в раздела на един тип решения, в който ние се намираме, и вероятно още дълго време ще се намираме. Сега, в момента, е възможно да се вземат само два вида решения. Едните са много красиви, но не струват нищо, а другите не се забелязват, но са ефективни. Опитът ни да търсим нещо междинно се сблъсква с емоциите и засега ние все още трудно се справяме с така наречените красиви решения.

Мисля, че много красиво решение е висшистите въобще да не служат, а другите да служат два месеца, ако желаят, без да се ошетява бюджетът. (*Смях в залата*) И в съюз с латиноамериканските военни организации! Мисля, че това ще бъде прието много широко! (*Смях в залата*) Имам и други идеи, но няма да ги споделям всичките.

Ще говоря само по това, което има в законопроекта. Поставя се въпросът за професионална армия или не. Аз сега разбрах, че професионалната армия е кретенизъм, остатък от миналото, някакво отворително явление, нещо, към което само един краен глупак може да отиде към наборна армия. А професионалната армия това е бъдещето. Това е красотата, това, което очаква всяка цивилизована страна. Ако използваме този критерий, можем да получим съвсем друг списък за цивилизовани и нецивилизовани страни. Сред тях ще попаднат такива страни, които никой не е очаквал, че ще попаднат там.

Предполагам, че онзи, който е минал през армията и е служил в нея, е забелязал, че нищо ново няма, след като Хашек я е описал. Библията на армията е "Швейк" и ако човек иска да има някакви духовни устои и да оживее по време на службата, трябва да чете "Швейк". Знаем цели глави наизуст. (*Ръкопляскания и смях в залата*) Но искам да попитам - в коя страна и къде службата в армията не е преди всичко дълг към отечеството? Дори и в Америка. Бих искал също така да попитам по какъв начин ние ще осигурим някаква стабилност в страната, ако в армията не съществува такава стабилност. Армията се нуждае от закони и то закони, които са изготвени компетентно от специалисти. И най-накрая, армията се нуждае от политическо спокойствие.

Ще изразя едно лично мое мнение. Аз съм решително против това, че ние въведохме войсковия организъм в гласуването. Ние получихме около 60 или 100000 гласа в общия фон от 6 млн. и 300 хил., но какво постигнахме в армията?

Само един професионалист може да ви го каже. И без това войниците имат много поводи да се делят един срещу друг - стари, млади, и т.н., македонци, софийнци. А сега се разделиха на "седесарчета" и "бесепарчета". "Я ела тук, да те видя аз тебе, момченце!" Това е мое лично мнение.

Мисълта ми е, че когато ние политизираме проблема за армията, ние вършим лоша услуга на България. А ние го политизираме. В момента пак го политизираме, тъй като аргументите (тук моля да бъде извинен от колегите, които биха се засегнали), аргументите, които чух дотук, за продължаващо намаление на службата въобще не бяха изложени. Може би ги има някъде, но тук не бяха излагани аргументи. Бяха излагани само политически оценки и емоции.

По същество. Мисля, че срокът на службата, това го казвам, за да избегна аргументацията, поне да избегнем евентуални недоразумения, казвам ви го като специалист - срокът на службата зависи от няколко фактора. Аз ще изброя само малка част от тях, за да почувствувате колко е сериозен проблемът.

Преди всичко състоянието на вероятния противник. Тук никой не говореше за това.

Второ, зависи от характера на бъдещата война, която продължава да бъде война с масови армии. Откъде ще вземете масова армия? От професионализма? България с нейния относителен състав и бюджет може да поддържа професионална армия с много нисък процент в сравнение с това, което сега има.

Третият фактор е типът въоръжения. В момента преобладават колективните оръжия и това са оръжия, които са високотехнически. Това са челните технологии в света. В това отношение военните никога не са изоставали. Военните почти в целия свят. Гледам снимките на танкове, които ходят по света в разни конфликти и виждаме, че това винаги е най-доброто, което го има в света. За да се обучи един човек в такава система и да бъде сигурен в нея се иска един минимум от време, който никой в света не е могъл да съкрати. Затова се отива към професионализъм, а там където няма пари да се отиде към професионализъм, се отива към някакъв приемлив минимален срок, но не по-малък от този, който е възможен. А този възможен срок не може да се свали Бог знае колко малко. Аз ще ви кажа колко.

Следващият фактор е демографският. На всеки, който се интересува от тези процеси, му е ясно, че 1990-1991 г. е най-ниската точка на поколението, което влиза сега в армията. Най-малкото количество младежи идват в армията, а след две години най-малко ще влязат в стопанството. Може би това

е добре, защото и без това няма да има какво да правят! Но това, което засяга армията, е количеството и съставът на войската.

Сигурно не ви е известно, че военните лекари и военните комисии изпращат в армията хора, които в предишни години никога не биха били изпратени. Хора, на които им казват: "Те там ще ви върнат". Наистина ги връщат. Те си изпълняват контингента, но после ги връщат. Те не са в здравословно състояние да изпълняват тази служба.

Ако прочетете данните за състоянието на младежта, ще видите, че ние не разполагаме с такъв контингент, какъвто е даже и демографското количество, а с една четвърт по-малък. Това са сериозни проблеми, за които, който взима решения, трябва да ги отчете. Иначе решението му има само политически вид.

Необходимостта от бойна готовност, която също никой не споделя. Бойната готовност е постоянен процес на въртене на хора, които не могат да напускат местата си. В България има континентален климат с четири сезона. За да се обучи един босц да влезе в една система и да бъде пълноценен, той трябва да воюва в четирите сезона. Например първата година воюва пълнач на танк. Следващата година той се захваща в тези дежурства и е пълноценен. Дори да не е следващата цяла година, то поне шест месеца са необходими. За една година не можете да затворите целия цикъл, каквото и да правите.

Разбира се, за висшистите е нещо съвсем друго. Има и мобилизационни изисквания. За колко време може да се събере определено количество хора? Ако ние имаме професионална армия, пак трябва да харчим и то много пари, за да обучим другите по линията на гражданското обучение, за да може, когато дойде време за мобилизация, те да бъдат същите все едно че са служили.

Ние трябва по срамежлив начин пак да ги накараме да служат, както в Швейцария. Тоест, не можем да заобиколим нуждата от масова армия, която да сме обучили. Това трябва да се разбира. Комбинацията професионална и наборна е най-добрата и в момента тя се практикува.

Въобще аз искам да кажа така - имаме три закона, които се готвят в момента. Там тези въпроси много сериозно ще се обсъждат. Армията има много проблеми. Кадровият състав не е социално защитен. Да не ви излагам нашироко нещата, но аз съм го преживял и го нося на гърба си - това е пълен с болка живот.

Правата на отбиващите редовна служба не са така защитени, както са във Франция или на други места. В нашите устава, не половината, както е във френския, но и една десета няма да се занимава с човешките права на военнослужещия. Това трябва да се смени, трябва да се работи, трябва нова законова основа.

Процесът на деполитизация в армията трябва да продължи.

Предлагам да гласуваме този законопроект и да се хванем сериозно с работата.

Използвам правото за реплика, тъй като тук имаше няколко неща и не бих искал да си наруша съня. Аз много се вълнувам, когато не кажа това, което мисля.

Първо, искам да отговоря на г-н Гайтаджиев. Уволнението на волнонаемните в Долна Митрополия и другите военни училища е нещо, което може да се разбере в сегашното положение на криза, тъй като същите тези хора дойдоха през 1978-1980 г., някой и по-рано, но основната вълна дойде тогава, за да се облекчи кадровият състав. Подхвърлянията, че сега ще вземем компетентни кадрови хора - военни, да преподават на тези места, не е много почтено, защото там има много добри математици, инженери, въобще специалисти. Армията не е място, където няма специалисти. Просто не всички са такива.

Що се отнася до нещата, които каза г-н Йорданов, ние не защитаваме социализма, както той каза, а защитаваме отечеството. Тази разлика вече трябва да я правим. Каквото и да стане тук, идеологически наречено, то ще бъде в нашето отечество. За него е нужна армията. *(Ръкопляскания отляво)*

Мисля, че в това отношение сме единодушни.

Аргументацията на г-н Йорданов за заплащането на професионалната армия всъщност. Той каза да направим така, че да не натоварим бюджета. Това е изцяло в раздела на красивите предложения. Аз го споделям като красиво предложение.

Защитата на социално слабия и сега я има. Но човек би трябвало да седне и да почете малко. Има доста разпоредби в армията, като например - ако са двама братя, ако няма родител, ако са три деца и т.н. Аз лично съм помагал много пъти. Нека да го разширяваме, разбира се, това е човештина, но не сме открили сега човештината в армията. Извинете ме!

На четвърто място, сарказмът към политическите офицери е меко казано неточен. В армията има един фактор, който е важен за бойната готовност - морален фактор. Винаги има някой, който да се грижи за душата. *(Оживление в залата)*

СТЕФАН НЕШЕВ: Свещеникът.

ДИМИТЪР ЙОНЧЕВ: Добре, над нас сега е само Всевишният и мисля, че ние сме тези, които ще определим как да се казва този човек и какво да върши, но без да има някой, който да се грижи за моралната мотивация на един военен... Та вие го пращате да мине през ада и да излезе нормален човек! Затова

ДВАДЕСЕТ И ПЕТО ЗАСЕДАНИЕ

София, четвъртък, 23 август 1990 г.

(Открито в 15ч. и 05м.)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Уважаеми народни представители, откривам двадесет и петото заседание на Великото Народно събрание. Нямам още справка на броя на присъстващите, ще ги обявя след малко.

На вашето внимание е предложен следният проект за дневен ред:

1. Декларация във връзка с интервенцията в Чехословакия през 1968 г.

Текстът ви е раздаден.

2. Отговор на питанияя.

Както знаете, ние обикновено бяхме предвидили петък за отговор на питанияя, понеже бяха се натрупали извънредно много и решихме да ги разделим, за да има възможност всички питанияя да бъдат зададени и доколкото има възможност да се получат и отговори по тях.

Бойко Димитров, министър на външните работи, ще отговори на питанияя на народните представители: Георги Стойков, Петър Корнажев, Крум Хорозов, Соломон Паси, Илия Конев.

Пенчо Пенев, министър на правосъдието ще отговори на питанияя на народните представители: Димитрина Петрова и Манол Журналов.

Кръстьо Станилов, министър на индустрията и технологиите, ще отговори на питането на народния представител Стефан Радославов.

3. Избор на състави на някои комисии.

4. По решение на Великото Народно събрание от 15 август т.г. за подготовка на правила за изслушване на граждани от Великото Народно събрание и негови комисии.

5. Точката, прогласувана от вчерашния ден - за условията за работа на Великото Народно събрание.

Имате ли допълнителни предложения по дневния ред?

Съобщавам ви, че присъстват 378 души, отсъстват 22.

Има ли други предложения? - Няма. Подлагам на гласуване дневния ред. Моля, които са съгласни, да гласуват. *(Гласуват всички. Оживление и смях в залата.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Думата има народният представител г-н Соломон Паси, да развие своето питане отново до министър Бойко Димитров.

СОЛОМОН ПАСИ: Благодаря Ви, г-н председателю! Достопочтени депутати! Ще започна с процедурната бележка, която направи почитаемият външен министър, че когато се говори за външната политика, почитаемите депутати трябва да си мерят приказките. И тъй като аз не съм убеден, че почитаемите депутати са склонни винаги да си мерят приказките или че трябва те да си мерят приказките, затова аз бих подкрепил неговото предложение дебатите по външната политика да не се предават пряко по радиото и телевизията. В края на краищата един депутат трябва да може спокойно да квалифицира някой и друг "канибал", когото в миналото сме подкрепяли всестранно, братски и т.н. А това няма защо съответният "канибал" да го чуе. *(Оживление в залата)* Тук бих направил и една такава бележка, че в момента има наши граждани, които са в чужди държави. И в този смисъл може би е по-добре да спестим квалификациите на съответните държави и техните ръководители.

Сега ще премина към своя въпрос. Достойни сенатори, свидетели сме на политическата кончина и на идеологическото разложение на един от най-агресивните военно-политически заговори от Втората световна война насам. Свидетели сме на залеза на Варшавския договор. Без да коментирам целите, които този съюз претендираше, че си е поставил, онова, което той постигна, се простира в три посоки, а именно: системен експорт на комунизъм и революции, военен терор над собствените си членове, протекция и инспирация на световния тероризъм. Стратегическата мишена на този блок беше една - нашата планета. Неговата върховна цел беше тотална победа на световния комунизъм, изразена в глобален триумф на съветския империализъм. Това са оценки, които някои хора правеха още вчера, оценки, в които мнозина се увериха и днес и прелюдия към морала, който изглежда ще господствува утре.

Каква далновидност прояви българското правителство, какво направи то, за да ни разграничи от срамното ни членство в престъпния съюз? Сега, когато от 7-те държави - членки, двете напускат Варшавския договор, замислен за НАТО, въпреки едната от тях напусна дори и себе си, другите две скъсаха безвъзвратно с комунизма, идеологическата шлъпка на този съюз, а третите две съвсем не са очарователен пример за подражание. Сега накъде ще поеме нашата, седмата по големина във Варшавския договор държава? За държавата-кокос на този съюз дойдоха съдбовни моменти, сега тя се разпада под напора на центробежните сили, пораждани и подтискани от нейната десетилетна, ако не и столетна имперска амбиция и конквистадорска политика. Сега империята е изправена пред грижата как да запази провинциите си, при което сигурността на сателитите става безспорно по-дребен кахър. Нещо повече, какви гаранции ни остават, че една свободна държава, каквато ние постепенно ще станем, ще се радва на безкористното военно благоразположение на бившия си съюзник. Какви са нашите гаранции, че нашата страна няма да бъде зачеркната или заменена в списъка на военните протекторати на големия брат, както бяхме вече декласирани като търговски партньор и петролен клиент.

Разбира се, далновидната политическа линия на президента Горбачов и неговото политическо мъжество са фактори от световен мащаб, но все пак нашите непреходни гаранции, достойни сенатори, са в нашата независимост.

Очевидната посока на политическите процеси показва, че е време България да се загрижи за своята отбрана, като си подири както повече и по-надеждни съюзници, така и по-малко на брой и по-малки евентуални противници. Въпреки българските правителства много рядко са проявявали добър вкус при избора на съюзници и противници.

Като имаме предвид произтичащите от Хелзинкските споразумения ангажименти за създаване на общоевропейска система за отбрана и като имаме предвид, че тази система не би възникнала на празно място, а върху съществуващите военнополитически сили и реалности, и като имаме предвид посоката на политическата дифузия между двата военни блока, може с голяма степен на достоверност да допуснем, че европейската система за отбрана би възникнала именно на базата на Североатлантическия блок, като именно така се стимулира разрушаването на блоковата основа на отбраната в Европа.

Погледнато оттук, евентуалното присъединяване на България към 16-те членки на НАТО само ще ускори естествените процеси, ще даде една нова безпрецедентна сигурност на Балканите, ще стимулира икономическата интеграция с обединена Европа.

Какъв е отговорът на този въпрос? Дали България да застане на локомотива на политическото развитие или пък нашето правителство за пореден път ще ни накара да тичаме на куц крак след бързия влак на историята? Затова като имам предвид законите на здравия разум, позволете ми, г-н председателю, да се обърна към правителството със следното питане:

Уважаеми г-н министър-председателю, какви са перспективите щото България да се присъедини към военната или политическата организация на НАТО, като евентуално успоредно с това се дистанцира от Варшавския договор? Ако разбира се е останало нещо за дистанциране? Предприемало ли е вашето правителство стъпки в тази посока и бихте ли дали съответните препоръки на следващото правителство, което, както изглежда, ще бъде оглавено пак от Вас? Какъв е отговорът на този въпрос в светлината на развитието на Виенските преговори? *(Частични ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря.

Има думата Петър Корнажев.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Г-н председателю, госпожи и господа народни представители! Искам просто да ви уведомя, че становището на г-н Паси е негово, не е консултирано и не изразява становището на Съюза на демократичните сили към днешна дата. *(Ръкопляскания в цялата зала, повече в блока на БСП)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Този въпрос г-н Паси зададе наистина още на 9 август. И както е било уточнено в правителството, предлага се министърът на външните работи г-н Бойко Димитров да отговори. Заповядайте.

БОЙКО ДИМИТРОВ: Уважаеми г-н председателю, уважаеми госпожи и господа народни представители! Аз съм изненадан от начина, по който г-н Паси разви своето питане. Разбира се, това е негово право. Фактът, че уважаемият

г-н Корнажев се намеси, за да се разграничи от него ми спестява необходимостта да отговарям на съжденията, епитетите, а и същинските неточности, меко казано. Аз ще отговоря по същество на въпроса, както го получих в писмена форма и беше зададен. Защото мисля, че по принцип въпросът за националната сигурност на България при оценката на отношението към Варшавския договор и към НАТО, от гледището на гаранциите за националната сигурност на нашата страна, един такъв въпрос е закономерен, зададен, разбира се, в друга форма.

Отговорът обаче, който дава г-н Паси, независимо от привидната яснота и простота на алтернативата, която той предлага, излизане от единия и присъединяване към другия от двата военни съюза, е меко казано малко по-сложен. *(Оживление и ръкопляскания в залата)*

Една неточност, г-н Паси. Аз се опитах да Ви обясна при нашия много колегиален разговор в кулоарите. ГДР не напуска Варшавския договор. Случаят с ГДР е съвсем особен. Тя престава да съществува като държава. Оттам възниква въпросът за участието ѝ в НАТО. Ние нямаме официалната последна позиция на Унгария, но има заявление на унгарското правителство, че до края на 1991 г. тя има такова намерение, да излезе от Варшавския договор и да стане неутрална страна. И затова, когато разсъждаваме по този въпрос, трябва да се попитаме защо Полша, Чехословакия, пък защо и досега България не е поставила за себе си така този въпрос, г-н Паси, ние разсъждаваме по всички въпроси при новата обстановка, няма въпроси табу за специалистите, които работят в системата на Министерството на външните работи, а и за нашето правителство. Разсъждавали сме, но не сме си поставили сериозно този въпрос. Защо? Питали сме се и защо другите страни не си го поставят така. Защо никоя от неутралните и необвързаните европейски държави не е обявила своето желание да реши проблемите на сигурността си чрез присъединяване към НАТО. Да се попитаме и защо самата тази организация също никого не кани да се присъедини към нея в момента нито от Изток, нито от Запад?

За мен лично и за моите колеги отговорът е ясен и очевиден. За мен той съвпада с този отговор, който е даден и на партийна плоскост, не само правителствена. Ще ми разрешите това. Но понеже става въпрос за външната политика и това са въпроси, по които една страна, ако желае добре да защитава своите национални интереси, е добре да има национален консенсус. И за щастие, по мое убеждение, има национален консенсус в платформите на всичките политически сили, представяни в тази сграда. Даже не на основните, а на всичките. Отговорът, който всички си даваме е, че двуполусният, блоковият модел за сигурност в Европа, който все пак осигуряваше определена стабилност, и в

скоба все пак ще ви напомня, уважаеми г-н Паси, че през тези години, когато съществуваше тази система, когато България беше съюзена със Съветския съюз и през тези години, когато бяхме член на Варшавския договор, на Балканите, за разлика от предишните периоди, войни не е имало. Не искам да кажа, че си заслужаваше и си заслужава да се плащаше цената за блоковото разделение. Но то е факт така или иначе. И като го отричаме сега, все пак ще бъдем обективни и да отчитаме, че това разделение осигуряваше и определена военнополитическа стабилност.

Трайно перспективно решение за национална сигурност на България може и трябва да търсим само в общоевропейски контекст. Не е уместно да се възприеме един подход, какъвто вие предлагате, който би имал между другото и като своя последица произтичащото от съюзническата дисциплина ограничаване на самостоятелността, а понякога и накръпяване на национални интереси на една малка държава, каквато е България. Нали сега ние стъпваме върху почвата на самостоятелно определяне на външната политика в съответствие със своите национални интереси, за да избързае да ги подчиним на един алианс, в който ще трябва да ги ограничаваме.

Не говоря за това, че действително би могло една страна или група страни временно някакви конюнктурни предимства да спечелят при една подобна стъпка. Но всяка промяна във военнополитическата конфигурация на континента, която е едностранна, сепаратна, би предизвикала опасения, дестабилизация, особено в момента на бурни промени, които преживяваме.

Естествено ние си даваме сметка, че нещата радикално се променят. Някои от опасенията за външна заплаха изчезнаха, но се появяват нови. Това особено важи за България, защото сме разположени в район с бурно минало, обременено с наследство от териториални и национални конфликти. Намираме се на кръстопътя между Европа и Азия. Намираме се на прага между различни култури.

Какви изводи си правим всички ние? От предизборните платформи на политическите сили е видно, че има консенсус по този въпрос.

Първото е участието на България в съзиждането на общеевропейската система на сигурност - не блокова система, всеобхватна, в която на равни начала ще участвуват всички държави - големи и малки, естествено всяка от тях със своята тежест, и естествено една европейска система, която да включва САЩ и Канада.

Много важна гаранция за сигурността в тази система е очертаващото се все по-голямо сближаване. Надявам се, че се отива и към хомогенност на хуманитарните ценности, върху които са основани страните, които ще участву-

ват в тази система, на демократичните, политическите, правните и други обществени институции. Но самата система ще се основава все повече не на военна сила, а на разоръжаването, мерките за доверие, политическите гаранции, взаимната зависимост на политическите интереси.

Това е пътят, по който тръгват всички източноевропейски страни. Това е пътят, на който дава предимство и нашето правителство. В този дух участваме в подготовката за общоевропейската среща в Париж, която ще се проведе през тази есен на най-високо равнище с участие на 35-те държави-участнички. Това е среща, на която ще се разискват основите на този общоевропейски механизъм за сигурност. Може би ще се сложи начало на неговата реализация.

Смятаме, че в преходния етап, който преживяваме, нито НАТО, нито Варшавският договор са изживяли своята роля. За България съответно не е изживял ролята си Варшавският договор. Това е мнение, което се споделя от всички страни - членки, включително и от ГДР дотогава, докато участва в структурите на Варшавския договор. Споделя се и от Унгария. Правителството участва в тази дейност, която се извършва в рамките на Варшавския договор за преустройство на неговия механизъм в съответствие с новите реалности.

Убеден съм и всички споделят това, че докато съществува Варшавският договор в условията на неговата трансформация и преодоляване, ние сме заинтересовани да запазим гаранциите, които той предлага.

Не на последно място ние сме жизнено заинтересовани от тези гаранции, които ни осигурява двустранният договор за сътрудничество и взаимопомощ със Съветския съюз.

Що се отнася до НАТО - ще ви припомня, че българското правителство откликна положително, със задоволство на приетата от Съвета на НАТО на 6 юли 1990 г. декларация, с която бе предложено да бъдат изградени нови отношения на партньорство със страните на Източна Европа. Приехме тази протегнатата ръка. Ние считаме, че за България при тези условия е от интерес и с отделните страни, които членуват в НАТО, особено с основните държави, като се започне от САЩ, която е най-голяма, и стигнем до съседните страни от НАТО, трябва да изграждаме нови отношения на партньорство, в т.ч. и на въпросите на сигурността. Приехме както и другите източноевропейски страни, предложението да установим дипломатически отношения. Посланикът на България в Брюксел тези дни се завръща след отпуска. Той носи писмо, с което ще бъде, както са направили досега Унгария и Съветският съюз, акредитиран и като представител на България към НАТО.

Това са трите насоки, в които действа правителството. Т.е. основната, перспективната, общоевропейската система за сигурност. В преходния период

преустройство на отношенията във Варшавския договор и установяване на конструктивни, делови, полезни отношения със страните от НАТО, в т.ч. и с организацията като цяло.

Две думи за Виена. Ще си позволя да развия този въпрос, тъй като искам да направя едно предложение.

Значението на преговорите във Виена, които продължават доста време и вече са към своя край, е, че те ще заложат първия реален, конкретен, общоевропейски, военнополитически компонент на бъдещата система за сигурност в Европа.

Искам да отбележа, че това са примерът и случаят, когато правителството на Народна република България и по-специално Министерството на народната отбрана и Министерството на външните работи изработиха една собствена национална позиция и упорито, гъвкаво партньорство, но последователно и достатъчно твърдо я защитават, изхождайки от интересите на страната, които, до голяма степен, са обусловени и от особеностите на обстановката на района, в който сме разположени.

Няма да навлизам в подробности относно целите, които преследваме на Виенските преговори. Бих искал да отбележа само един принцип, който за мен е основополагащ. Това е принципът за равноправното третиране на всички райони в Европа, в т.ч. и на нашия район. Това означава, че решенията, които ще бъдат приети като цяло за Европа и за отделните райони, да не бъдат дискриминационни за района, в който се намираме.

На тази основа във Виена преговаряме за такова решение, което ще гарантира нашите интереси по отношение на другите съседни страни.

В рамките на Варшавския договор ние преговаряме по отношение на количествата въоръжения, които трябва да има в България, като запаси, за да се гарантират интересите.

Имам едно конкретно предложение.

Преговорите във Виена навлизат в решаващ стадий. Редица държави - участнички имат практиката да изпращат на преговорите свои депутати, членове на парламентарните комисии, които работят по тези въпроси. Това се прави с двойна цел.

Първо. Изпращащият парламент проявява своя интерес към това, което става, и своята подкрепа за това, което става. Не по-малко важно е и другото - вникване в същината на проблемите, които се обсъждат от гледище на интересите на страната, която представляват. Мисля, че ще бъде много полезно, поради което правя такова предложение, през септември, след подновяване на преговорите Великото Народно събрание да изпрати делегация във Виена, в

която да се включат членове на Комисията по външната политика и на Комисията по въпросите на националната сигурност и отбраната, за около една седмица, с цел запознаване с хода на преговорите. Това посещение би било полезно с оглед на началото на подготовката и провеждането на дебати първо в съответните комисии, а след това и във Великото Народно събрание в момента, когато договърът бъде подписан и бъде представен за ратификация.

Благодаря за вниманието. (*Ръкопляскания!*)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Паси, доволен ли сте от отговора и разсъжденията на министър Бойко Димитров?

СОЛОМОН ПАСИ: Благодаря Ви, господин председателю. Достопочтени депутати! Разбира се, аз не съм доволен от квалификацията, с които високо уважаваният министър оцени моето изказване по същия начин, по който той не беше доволен от квалификацията, които се съдържаха в него. От това не съм доволен, но това не е тема за разговор.

Конкретно по въпроса, който бях задал: "Какво е становището на българското правителство?", аз получих един изключително изчерпателен отговор, от който напълно съм доволен.

По въпроса дали споделям това становище, това е вече въпрос, който подлежи на много дълбок анализ, който, както се сещате, не съм способен в момента да предложа пред вас.

Окончателният отговор на въпроса дали съм доволен е: "Да. Аз съм доволен."

Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: При това положение дискусия не се открива.

VII ВЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

5.9.90

ПРОЕКТ!

РЕШЕНИЕ

на

ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Великото народно събрание потвърждава принципната позиция на Народна република България по отношение на бруталната иракска агресия срещу Кувейт, изложена в Декларацията на Великото народно събрание, в Декларацията на Председателя (Президента) на Републиката и в декларациите на Министерството на външните работи, и изразява своето дълбоко възмущение и решително осъждане на действията на режима на Саддам Хюсеин, които са в крещящо противоречие с нормите на международното право и на цивилизованото общуване между народите.

Предвид на продължаващата окупация на Държавата Кувейт от иракски части, на липсата на напредък в усилията за политическо решаване на кризата, както и на задълбочаващите конфликта стъпки на Ирак, Великото народно събрание заявява, че:

1. Народна република България е съгласна с употребата на сила като средство за спазване на наложеното ембарго, което е в съответствие с Чл. 42 от Устава на ООН.
2. Народна република България би подкрепила решение за създаване на многонационални сили за съвместни принудителни действия под ръководството на Военнощабния комитет на Съвета за сигурност на ООН и същевременно поддържа действията на страните, изпратили едностранно свои въоръжени сили като отговарящи на духа и буквата на Устава на ООН.
3. Народна република България смята, че независимо от големината си, всяка държава трябва да даде своя принос, включително и с военни средства за опазване на международния мир и сигурност, което ще даде гаранции, че международната общност никога няма да се примиря с каквато и да е форма на агресия, без значение срещу кого е предприета тя.

Във връзка с това, Великото народно събрание

РЕШИ:

Разширява обхвата на прилаганите срещу Ирак санкции и задължава Министерския съвет да направи в най-кратки срокове необходимите международни консултации и да започне подготовка за изпращане на ограничен военен контингент в района на Персийския залив, както и за временно разполагане на ограничени военни части в Саудитска Арабия, ако тази страна поиска такава помощ.

Вземайки подобно решение, Великото народно събрание на Народна република България се надява, че Република Ирак ще прояви реализъм, здрав разум и разбирание към волята на световната общност и ще изпълни резолюциите на Съвета за сигурност, без да се стига до военни действия.

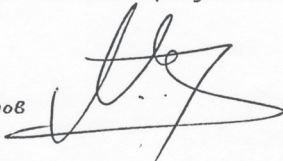
*
*   *
*

МОТИВИ:

- (1) Приемането на Решението е гаранция за привързаността на България към моралните и философски ценности на западните демокрации и е признак за сериозна преориентация на външната политика.
- (2) Подобна стъпка говори за дълбокото разбиране сред българските управляващи кръгове за взаимозависимостта и взаимообвързаността на съвременния свят, в това число за сериозните последици, които биха имали задълбочаването и голямата продължителност на кризата.
- (3) С приемането на Решението показваме на дело нашата привързаност към идеята за създаване на действена система за международна сигурност, при която съществуват реални гаранции за териториалната цялост на малките страни.
- (4) България показва, че преустановява практиката да следва външнополитическата линия на СССР и, обявявайки първа от страните-членки на Варшавския договор готовността си за изпращане на военни части, може да разчита на по-голяма и своевременна финансова подкрепа.
- (5) Преди обявяването на Решението могат да се предприемат активни действия както за компенсационни доставки на петрол, така и за получаване на финансова помощ от Кувейт, Израел и евентуално други страни от региона, включително за покриване на разходите по изпращането и поддържането на ограничения военен контингент в Персийския залив.
- (6) Еднопосочните ни действия с тези на САЩ и Турция ще ни позволят да направим първото си по-сериозно съгласуване в областта на външната политика с тези страни.
- (7) Доказваме интересите си в разположения в съседство с нас Близък Изток и способността си да защитаваме съвместно с други държави енергийната си сигурност.
- (8) Като правим предварителни консултации с по-демократично настроените арабски страни, ще извършим адекватна на новата ни външна политика преориентация в арабския свят, без да изгубим позициите си там и същевременно ще изкупим угризенията от предишната си линия с активни действия.
- (9) Тази крачка може да доведе до сериозно българо-израелско сближаване.

Вносител на Проекта:

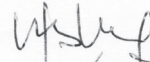

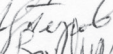
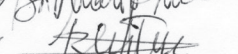
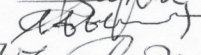

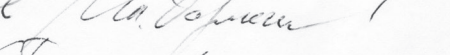

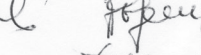
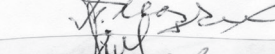
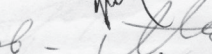
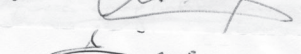

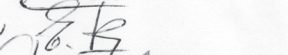

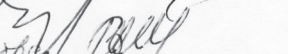

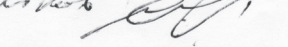
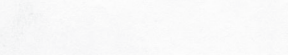
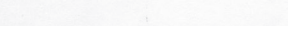

ст.н.с. Любомир Лалов Иванов
Народен представител

ПОДКРЕПЯМ ВЪНЕСЕНИЯ В КОМИСИЯТА ПО ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА ПРОЕКТ
 ЗА РЕШЕНИЕ НА ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ ЗА ИЗПРАЩАНЕ НА ОГРАНИЧЕН
 ВОЕНЕН КОНТИНГЕНТ В РАЙОНА НА ПЕРСИЙСКИЯ ЗАЛИВ

© К. С. П.

Подписали народни представители:

1. Иван Върбанов Иванов -
2. Стефан Зим. Славов
3. Христо Дочев Петров
4. Владимир Стефанов Иванов
5. Венцеслав Тодоров Медарски
6. Владимир Асенов Асиферов
7. Александър Иванов Александров
8. Иван Ивков Сиракчиев
9. Соколов Иван Точев
10. Петър Крстев Анарков
11. Михаил Димитров Мидев
12. Стефан Петров Стефанов
13. Иван Костов Казаров
14. Витошко Цветков
15. Любомир Лалов Иванов -
16. Ангел Ангелов
17. Владимир Софиев
18. Елена Константинова
19. Елена Бонев
20. Ангелина Иванова Станева
21. Георги Митовски
22. Иван Бачков
23. Милу Крстев
24. Велка Иванова Георгиева
25. Миле Борисов Цветков

ПОДКРЕПЯМ ВЪНЕСЕНИЯ В КОМИСИЯТА ПО ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА ПРОЕКТ
 ЗА РЕШЕНИЕ НА ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ ЗА ИЗПРАЩАНЕ НА ОГРАНИЧЕН
 ВОЕНЕН КОНТИНГЕНТ В РАЙОНА НА ПЕРСИЙСКИЯ ЗАЛИВ

© 1953

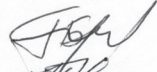

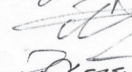
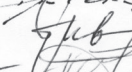
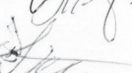
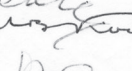
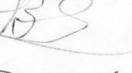
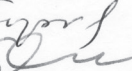
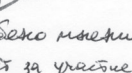
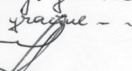

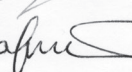
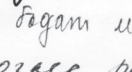
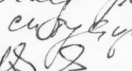
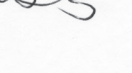

Подписали народни представители:

26. Георги Евдокимев Черков
  27. Иван Музикаров
  28. Едвин Сузрев
  29. Ясен Сивачев
  30. Стефан Нещев
  31. Ангел Ахрязов
  32. ам. г. ч на мюлехово Красимир Янчев
  33. Николаи Дунев
  34. Свекл Генев (Фотрвова)
  35. Васил Мелевски
  36. Александар Сий. Янчев
  37. Еремко Килимиев
  38. Методи Алексиев
  39. Петър Витезов
  40. Росен Караманов
  41. Спас Димитров
  42. Николаи Чавнос
  43. Методи Мидур
  44. Мач Мелванов
  45. Александар Димитров
  46. Георги Бобров
  47. Иван Минтел
  48. Юлия Митров
  49. Дани Кулаков
  50. Христо Марков
- и се разходи в америка
 в ридан - в незгити
 с особено значение
 да се дискутира и
 да се довърши.

ПОДКРЕПЯМ ВЪНЕСЕНИЯ В КОМИСИЯТА ПО ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА ПРОЕКТ
 ЗА РЕШЕНИЕ НА ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ ЗА ИЗПРАЩАНЕ НА ОГРАНИЧЕН
 ВОЕНЕН КОНТИНГЕНТ В РАЙОНА НА ПЕРСИЙСКИЯ ЗАЛИВ

© 1977

Подписали народни представители:

51. Георги Любенов Бунев -
52. Кирил Николов Рунев -
53. Шериф Очмаров Бонев -
54. Мирован Дарман -
55. Александер Карикачанов - (O.M.)
56. Валентин Царовски -
57. Димитър Вацаров -
58. Стефан Д. Стоянов -
59. Иосиф Иванов Петров -
60. Иван Ивков Кочев -
61. Александър Вачков -
62. Иван Василев -
63. Румен Георгиев -
64. Бодан Б. Атанасов -
65. Уго Мис Екенази -
66. Михаил Пейков - изрази готовност за участие в международностасу-
вано на велико дружбе
67. Борис Димитров -
68. Румен Бръсаре -
69. Александър Курев -
70. Ангел Велков -
71. Георги Аврамов -
72. Кирил Маричков -
73. Стефана Ботушарова - [да бъдат морски кораби]
74. Димитър Курев - [е огле развитието
на структурата в рибарств]
75. Иван Вачков -

ПОДКРЕПЯМ ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА ПРОЕКТ
 ЗА РЕШЕНИЕ НА ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ ЗА ИЗПРАЩАНЕ НА ОГРАНИЧЕН
 ВОЕНЕН КОНТИНГЕНТ В РАЙОНА НА ПЕРСИЙСКИЯ ЗАЛИВ

© 1977

Подписали народни представители:

76. Димитър Кочев, Петров
77. с.о.и. Методи Митов
78. Младен Мозурзов
79. Александър Яков-Вукча
80. Елена Кирева - ЕК
81. Александър Трапаларчев
82. Златко Дасев
83. Славко Саварев
84. Боян Трапаларчев
85. Асен Златков
86. Владимир Янков - ВЯ
87. Емил Стефанов - ЕСТ (с 1/2 гласове)
88. Георги Михайлов Балабанов
89. Методи Митов
90. Димитър Митов
91. Константин Иванов
92. Емануил Иванов Пашев ('дождовници')
93. Ценко Трифонов Цветков
94. Руденко Разев Георгиев (с условие, че са дадени 35
 гласа на лицето - неур. Воевна
 България)
95. Петър Славко Стайков
96. Стефан Вл. Радевски
97. Вили Златков
98. Светослав Мигев - (подкрепят военно-политическия курс)
99. Азар Миликаргов
100. Димитър Спасов

ПОДКРЕПЯМ ВНЕСЕНИЯ В КОМИСИЯТА ПО ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА ПРОЕКТ
 ЗА РЕШЕНИЕ НА ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ ЗА ИЗПРАЩАНЕ НА ОГРАНИЧЕН
 ВОЕНЕН КОНТИНГЕНТ В РАЙОНА НА ПЕРСИЙСКИЯ ЗАЛИВ

© К. К. П.

Подписали народни представители:

- 101. *Клема Марикова* - *[Signature]*
- 102. *Иван Неврозов* - *[Signature]*
- 103. *Димитър Силев* - *[Signature]*
- 104. *Йоргов - Бачилов* - *[Signature]*
- 105. *Венцеслав Билев* - *[Signature]*
- 106. *Димитър Тончев* - *[Signature]*
- 107. *Д-р Петър Шаторов* - *[Signature]*
- 108. *Крум Къзиев* - *[Signature]*
- 109. *Георги М. Чинев* - *[Signature]*
- 110. *Никола Кавчев* - *[Signature]*
- 111. *Иван З. Черников* - *[Signature]*
- 112. *Димитър В. Димитров* - *[Signature]*
- 113. *Александър Ст. Стоилов* - *[Signature]*
- 114. *Румен П. Давид* - *[Signature]*
- 115. *Евгени Миродлавов* - *[Signature]*
- 116. *Снежана Поподорова* - *[Signature]*
- 117. *Д. Курабчи* - *[Signature]*
- 118. *Стефан Стефанов* - *[Signature]*
- 119.
- 120.
- 121.
- 122.
- 123.
- 124.
- 125.

ТРИДЕСЕТ И СЕДМО ЗАСЕДАНИЕ

София, сряда, 26 септември 1990 г.

(Открито в 15 ч. и 10 мин.)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: 327 души са записали присъствието си. Отсъствуват по данните на книгата 72. Има кворум. Заседанието се открива.

Госпожи и господа, пред вас е дневният ред като предложение. Той беше угочнен от начина, по който работехме на предшествуващото пленарно заседание. Желаете ли някой да се изкаже по дневния ред?

Има думата Соломон Паси.

СОЛОМОН ПАСИ: Благодаря, господин председател. Почитаеми депутати, на 5 септември беше внесено предложение за проекторешение на Народното събрание от народния представител Любомир Иванов относно евентуално българско участие в събитията около Персийския залив. След дълги разисквания проекторешението придоби горе-долу вид за евентуално изпращане на минимални, евентуално символични военни части, съставени изцяло от доброволци, в Саудитска Арабия, ако тази страна пожелае такава помощ.

В началото, когато моят почитаем приятел Любомир Иванов ме информира за своето предложение, след съответните консултации с нашите военно-политически експерти реших, че това е признак на една политическа далновидност. Но днес, след развитието на международните събития, след растящата ескалация на напрежението в района, след растящата реакция на международната общественост аз виждам, че това не е било никаква политическа далновидност, а е било най-обикновен политически реализъм. Обсъжданията в Комисията по външната политика, които бяха проведени на 12 септември, протекоха доста емоционално и се ограничиха до емоционални характеристики на предложението, като оставиха хладнокръвния анализ за една по-късна дата. Председателят на комисията взе правилното решение да отложи дебатите, докато нещата улегнат.

След известни консултации и разговори, които имахме в Президентството, се разбра, че този въпрос се разисква изключително задълбочено и там е направен много точен, не само политически, но и анализ на технико-тактическите аспекти на една подобна операция. Нещо повече, това предложение набра солидна скорост и вътре в парламента. Почти сто души депутати от всички парламентарни групи положиха подписите си под това предложение, а още няколко десетки депутати изразиха условното си съгласие с едно такова предло-

жение при условие, че са изпълнени известни предварителни условия или гаранции. Разбира се, имаше и депутати, повтарям от всички парламентарни групи, които възразиха срещу такова предложение.

Въпросът започва да се превръща в много спешен.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Много се извинявам, господин Паси, но кажете все пак предложението Ви по дневния ред.

СОЛОМОН ПАСИ: Тъй като въпросът се превръща в изключително спешен, знаете за решението на чехословашкия президент да окаже подобна помощ в Близкия Изток, предлагам в днешния дневен ред да бъде внесена следната точка: "Разискване на въпроса за изпращане на минимален военен контингент от доброволци в района на Персийския залив." Бих предложил на това заседание да бъде поканен заместник-председателят на Републиката ген. Атанас Семерджиев, а също така бих подкрепил предложението, което направи доскорошният министър на външните работи, уважаваният от мен депутат Димитров, подобни заседания да бъдат закрити.

Много моля да ме разберете правилно - и тези, които подкрепят това предложение, и тези, които не подкрепят това предложение - аз анелирам да включим тази точка, за да вземем някакво решение.

Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има думата г-н Илич Цветков.

ИЛИЧ ЦВЕТКОВ: Многоуважаемо председателство, многоуважаеми дами и господа народни представители! Вече три месеца работим, без да имаме свой правилник за организация на дейността ни. Не знаем какъв е нашият статут, не знаем при какви условия можем да работим и как трябва да работим.

Ето защо предлагам точка 4 от предложението ни дневен ред да стане точка 2, а точка 2 да стане точка 4. Отделно предлагам от днес нататък всеки ден на пленарни заседания да се отделят по два часа като точка 1 по този въпрос до момента, в който ние завършим този правилник.

Благодаря за вниманието. *(Ръкопляскания)*

НИКОЛАЙ СЛАТИНСКИ: Уважаемо председателство, уважаеми господа! На 17 август Великото Народно събрание прие решение във връзка с разпореждането с държавно, общинско и друго имущество. Искам да ви напомня точка 5а, която задължава Министерския съвет в едномесечен срок да внесе във Великото Народно събрание доклад по изпълнението на настоящото решение и да предложи мерки за законодателно решаване на тези въпроси. Точка 6 от това решение гласи: "Обществениите и политическите организации в едномесечен срок да предоставят на Великото Народно събрание отчет за извър-

шеното придобиване и разпореждане с имуществата през последната година." Искам да направя предложение да се включи в дневния ред на сегашното или може би е по-удачно на утрешното заседание точка, която да се занимае с изпълнението на това решение. Никак не ми се иска да задържам работата на Великото Народно събрание, но съм убеден, че ако не изпълняваме приетите решения, няма смисъл от приемане на нови.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има думата Йовчо Русев.

ЙОВЧО РУСЕВ: Господин председател, нашата общественост с особено нетърпение очаква дискусиите и приемането на закон за борба срещу спекулата и черната борса. През последните дни спекулативната търговия отклонява особено големи количества продоволствени стоки, главно в големите градове на страната, което засилва още повече напрежението в магазинната мрежа, независимо че производството не спада с темповете, с които нараства дефицитът, още веднъж, повтарям, особено в големите градове. Бих желал обсъждането на проекта за закон да се включи в дневния ред на днешното заседание, но си давам сметка за преговарения дневен ред и бих помолил, господин председател, така, както се установи традицията за формиране на дневния ред за следващото заседание, да се включи на всяка цена дискусиата по законопроект за борба срещу спекулата и черната борса.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има думата Пламен Даракчиев.

ПЛАМЕН ДАРАКЧИЕВ: Уважаеми председател, искам да напомня, че в Народното събрание има внесен законопроект доста отдавна от група народни представители, а именно законопроектът за изменение на чл.139, 141 и 143, ал.2 от Конституцията. Става дума за герба, знамето, държавния печат, както и за едномесечния срок за залагане на законопроект за промяна в Конституцията. Аз смятам, че този законопроект трябва да постъпи, и предлагам на мястото на точка 4 от днешния дневен ред да влезе обсъждането на този законопроект. Според мен нямаме морално право повече да бавим този законопроект. Всички ние сме положили клетва, отдаваме значение на моралните символи тук и затова смятам, че вече е неприлично и е признак на неуважение към целия народ да работим под този еднопартиен герб и този герб да продължава да стои в страната, държавният глава да подпечатва международни документи с герб, в който присъствува символиката на БКП.

Искам да заявя на Бюрото, че от днес като своеобразен протест, когато се обсъжда дневният ред, ако не бъде включен този законопроект, всеки ден ще излизам по този начин и ще го предлагам.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има думата Филип Боков.

ФИЛИП БОКОВ: Уважаеми дами и господа народни представители, уважаеми членове на Бюрото на Народното събрание! Вземам думата във връзка със становището, което тук изрази г-н Паси. Искам да кажа, че аз подкрепям смисъла на неговото изказване и съм един от тези около 100 депутати, които са подписали това предложение. Когато го подписах, аз казах на г-н Любомир Иванов, че имам малко по-различно виждане обаче за начина, по който това предложение може да се осъществи, и то се свежда до това, че ми се струва, че нашата страна не е в състояние, не зная дали е и политически оправдано, да предприема едностранни мерки в тази насока. Смятам, че решаването на проблема с участие на български войски в омиротворителни действия в регионални конфликти, би трябвало да се решава в рамките на Организацията на обединените нации и да действваме солидарно с всички останали държави, членки на Организацията на обединените нации.

Междудругото искам да спомена, че такъв въпрос се обсъждаше преди две години - тогава, когато ставаше дума за решаване на проблемите, свързани с предоставяне на независимост на Намибия и доколкото ми е известно, още оттогава Българската народна армия има готовност с определен контингент за участие в такива операции за поддържане на мира. Моето конкретно предложение е този проблем да се отнесе към Комисията по външната политика, която да го разгледа всеотранно, тъй като той има много политически, юридически и чисто практически, организационни подробности, които ми се струва, че ние тук не бихме могли да изясним.

Искам да взема отношение и по другите предложения, които се правят за промяна на дневния ред днес. Аз споделям това, което каза г-н Даракчиев във връзка с предложението законопроект за промяна на Конституцията, но ми се струва, че има неща, които са по-спешни, за да изключваме тях и да разглеждаме този законопроект. На нас, разбира се, ще ни бъде приятно да го слушаме всеки ден тук, когато той предлага законопроектът да бъде включван в дневния ред, но смятам, че това, което каза г-н Русев - за спекулата - е един въпрос, който не търпи никакво отлагане. Аз дори бих предложил за днешния дневен ред да разгледаме с предимство такива законопроекти, като законопроекта за Народната милиция. Мисля, че в това Народно събрание имаше съзнание за важността на този законопроект и за неговата спешност, така че предлагам Бюрото на Народното събрание да има това предвид и утре или вдруги ден да ни предложи разглеждането на този законопроект. За спекулата и за Народната милиция са двата законопроекта, които според мен не търпят никакво отлагане. Освен това и правилникът за Народното събрание, защото ние все още работим без правилник.

VII ВЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

© 2025

9.10.90

Проект на Парламентарната група
на Зелената партия

РЕШЕНИЕ

на

ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Великото народно събрание изразява своята решимост да осъществява последователно преориентацията във външната политика на Народна република България на основата на философските и морални ценности на демократичния свят и заявява, че в бъдещата си дейност:

1. ще провежда и ще следи за провеждането на стабилна, предсказуема и основана на международното право външна политика;
2. ще отстоява принадлежността на България към европейската цивилизация и ще дава своя принос за нейното развитие;
3. ще се стреми България да заеме своето достойно и заслужено място в семейството на европейските народи;
4. ще спомага за пълноценното включване на страната в световния и европейския политически, икономически и духовен живот;
5. ще работи за тясното интегриране на българската икономика в световните и европейските стопански структури.

Като се ръководи от тези съображения и с цел да ускори икономическото, екологичното, политическото и социалното развитие на България чрез приобщаването ѝ към развитите страни, Великото народно събрание

РЕШИ:

Задължава Министерския съвет в най-кратки срокове да подаде молба в Съвета на Европейските общности за пълноправно членство на Народна република България в Общностите съгласно Чл.237 от Договора за Европейската икономическа общност, Чл.98 от Договора за Европейската общност за въглища и стомана и Чл.205 от Договора за Европейската общност за атомна енергия, и да започне консултации по условията и сроковете за сключването на договор за членство.

Като взема това решение, Великото народно събрание на Народна република България изразява надежда, че Съветът и Комисията на Европейските общности ще откликнат на молбата на нашата страна и ще започнат своевременни преговори за приенането на България като пълноправен член на Европейските общности.

* * *

МОТИВИ

При мотивацията за приемане на Решението трябва ясно да се открият два момента:

I. Необходимост от членство на България в Европейските общности

(1) Европейските общности се очертават като най-вероятна структура на бъдеща Обединена Европа. Оставането на нашата страна извън тях означава тя да бъде встрани от нормалното общуване между европейските народи.

(2) Ако България не потърси своевременно път за включване в ускорените процеси на икономическа интеграция, то в бъдеще ще понесе огромни щети в икономическите си отношения с интегрираната европейска общност. При съвременните условия участието на България в икономическите интеграционни процеси е предпоставка за оптимално функциониране на националната икономика и изграждането на природосъобразна пазарна икономика.

(3) Оставането извън европейските интеграционни процеси ще постави страната ни в изолация и ще бъде в сериозен ущърб на нейния външнополитически престиж.

(4) Принадлежността към Европейските общности е здрава външна гаранция за стабилността на демокрацията и неотклонението от принципите на пазарната икономика в нашата страна.

(5) Само по себе си членството в Европейските общности е сериозна гаранция за националната ни сигурност (сразбира се, при декларирана и фактическа привързаност към философските и морални ценности на демократичния свят, хуманна и либерална външна политика, наличие на здрава демокрация и нормално функционираща пазарна икономика на основата на частната собственост). Членството в Общностите предполага по-нататък и включването ни в процесите на военна интеграция (евентуално в рамките на Западноевропейския съюз и НАТО), което би било съществено допълнение към гаранциите за сигурността ни, освен участието в изграждащата се общоевропейска система за сигурност.

II. Необходимост молбата за пълноправно членство да се депозира в най-близко бъдеще

A. ВЪВ ВЪНШЕН АСПЕКТ

(1) Депозирайки молбата си на предстоящите преговори за асоциирано членство съгласно Чл.238 от Договора за Европейската икономическа общност, България ще може да претендира за статут на асоцииран член като подготовка за встъпване в Европейските общности, а не като асоцииран член като заместител на пълно членство. Тази стъпка, като се има предвид, че асоциираното членство предполага съобразяване с вече взетите от ЕО решения, ще легитимира претенциите на България да участва най-малко с консултативен глас в процеса на вземане на решения в Европейските общности, особено по засягащи я въпроси.

(2) Подаването на молбата и започването на преговори за встъпване в ЕО могат да ускорят предоставянето на помощи от страна на Европейските общности, свързани с изпълнението на определени условия (възможността за възприемане на всички постигнати досега договори и юридически актове на институции на Общностите) и с достигането на необходимото равнище на интеграция. Това важи с особена сила в областта на платежния баланс, селското стопанство, транспорта и съобщенията.

(3) Заявеното желание за бъдещо членство може да спомогне за финансиране от страна на Европейската инвестиционна банка, Европейската банка за реконструкция и развитие и Европейската екологична банка на съвместни проекти с други страни от Общностите.

(4) След като подаде молба за членство, България ще може да претендира за равнопоставеност по отношение на Европейските общности с другите подала молба за членство държави.

(5) Повишеният интерес на страните-членки на Общностите, вследствие подаването на молба, е свързан с определена консултативна помощ. Участието или наблюдението от страна на експерти на Европейските общности на реформите у нас са допълнителна гаранция за тяхната демократичност и ефективност.

Б. ВЪВ ВЪТРЕШЕН АСПЕКТ

(1) Необходимо е подаването на молбата да стане преди началото на икономическата реформа и създаването на новото вътрешно законодателство. Самата реформа трябва да отчети перспективите на бъдещото членство. Новите закони трябва да бъдат съобразени с действащите нормативни актове и изисквания в Европейските общности с оглед на по-лесното и бързо приспособяване. Тези два момента са надеждна гаранция за европеизацията на страната.

(2) Вземането на решение за подаване на молбата само по себе си създава определена ангажираност на България спрямо Общностите и дава съответна насока на бъдещите ни външноикономически отношения. Така се противодейства на тенденцията за по-тязно икономическо обвързване на страната с развиващия се и главно арабския свят, което, при сегашното състояние на българската икономика, е естествено следствие от отслабените връзки със СССР и другите страни от Източна Европа. Актът на подаване на молбата легитимира евентуално решение у нас да бъдат създадени по-благоприятни условия за търговия и инвестиции за страните от Европейските общности и Европейските общности като цяло, което ще допринесе за привличане на капитали и технологии главно от тези високоразвити страни.

(3) Самото подаване на молбата не означава окончателно решение за влизане в Европейските общности. При евентуално бъдещо сключване на договор за членство, решаващ глас ще има българският народ, който ще изрази волята си чрез всенароден референдум.

*
* * *

ПРЕДЛОЖЕНИЕ:

Да се създаде Временна парламентарна комисия по интеграцията с Европейските общности, която да има следните задачи:

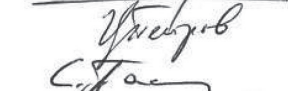

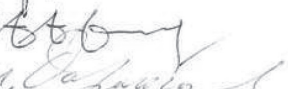

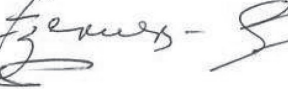

- (1) Във възможно най-кратък срок да изготви и внесе доклад за запознаване на Великото народно събрание с конкретните икономически, екологични, политически, юридически и социални последици от приемането на България за член на Европейските общности. Да следи развитието и вземаните по-важни решения в Общностите и периодично да информира народните представители за евентуалните техни последици за нашата страна.
- (2) Да следи и периодично да информира Великото народно събрание за хода на преговорите между България и Европейските общности.
- (3) Да следи и докладва във Великото народно събрание дали правителствените програми и мерките по икономическата реформа, както и внасяните във Великото народно събрание законопроекти са съвместими с поставената цел за членство на България в Европейските общности.
- (4) За изпълнението на тези задачи Комисията да поддържа отношения на ниво експерти с представители на Европейските общности.

Вносител на Проекта от името на
Парламентарната група на Зелената партия:

ст.н.с. Любомир Лалов Иванов
Народен представител

Подписали народни представители:

1. Любомир Ланов Иванов -
2. Крсимир Георгов Петров -
3. Спирidon Васил Косев -
4. Арт. Любимир Сид. Иванов -
5. Цветко Трифонов Цветков -
6. Илюдомир З. Момбел -
7. Еленин Великич -
8. Васил Кир. Паламаркич -
9. Елка Георгиева Коменджитанова -
10. Трифон Маринов Георгиев Назнов -
11. Николай -
12. Стейко Кирков Георгиев -
13. Захария Тодоров Караджинков -
14. Спас Симеонов Симеонов -
15. Димитър Георгиев Топишиски -
16. Владислав Викторов -
17. Михаил Сариев -
18. Марван Василев -
19. Александър Андонов Бонев -
20. Ира Антонова -
21. Олимпия Борисова Фериева -
22. Кирил Маринов Клементин -
23. Иван Косев -
24. Александър Трапезарски -
25. Борислав Мавров -

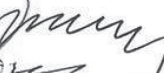

Подписали народни представители:

26. Валентин Иванов / Чирпан
27. Славян Стефанов Сърбуров
28. Владимир Мачанов - Бургас
29. Снежана Мичева
30. Кристина Василева Саботкова
31. Петър Ортеменов
32. Христо Христо
33. Христо Райчев Ямбол
34. Георги Иванов Чирпан
35. Владимир Василев Пазар
36. Петър Георгиев Пазар
37. Христо Тодоров Тетев
38. Юлиан Давидов
39. Елена Валеева - Пазар
40. Огнян Василев
41. Басир Юмеров
42. Хусейн Ахмед - Пазар
43. Роман Садов
44. Евгени Евелинов
45. Нуредин Мехмедов - Пазар
46. Рангел Димитров Пазар
47. Владимир Антон Тетев
48. Хасан Алиев Хасанов - Пазар
49. Адели Хусейн Пазар
50. Свобослав Славов

Подписали народни представители:

51. Иван Върбалинов Иванов - Иван
52. Николай Иванов Ермаков - Николай
53. Александър Стефанов Ангелов - Ангел
54. Богдан Б. Ангелов - Богдан
55. Георги Д. Бабев - Георги
56. Георги Липтовански - Георги
57. Денко Ст. Денков - Денко
58. Димитър Иванов Димитров - Димитър
59. Мария Медведова - Мария
60. Зор Колетов - Зор
61. Димитър Божков - Димитър
62. Стефан Соколов - Стефан
63. Александър Караманджиев - Александър
64. Иван Иванов Иванков - Иван
65. Христо Марков Марков - Христо
66. Христо Димитров Димитров - Христо
67. Александър Иванов Иванов - Александър
68. Иван Иванов Иванов - Иван
69. Петър Георгиев - Петър
70. Филип Филипов Филипов - Филип
71. Д-р Константин Иванов Иванов - Константин
72. Петър Михайлов Михайлов - Петър
73. Росен Петров Петров - Росен
74. Христо Димитров - Христо
75. Борис Борисов - Борис

Подписали народни представители:

- 76. Теодоси Д. Тодоров -
- 77. Христо Вацаров -
- 78. Георги Кимчев -
- 79. Николай Златев
- 80. Матюшки Стр. Алфредов -
- 81. Кира Маринова -
- 82. Роберт Корнелиев - Р. Корнелиев
- 83. Станко Стойков - С. Стойков
- 84. Павел Маздов -
- 85. Руся Хачев
- 86. Развигор Тандарев -
- 87. Асен Златев -
- 88. Вилим Канков -
- 89. Ура Антонова -
- 90. Владимир Сотиров -
- 91. Атанасий Атанасов
- 92. Марин Тандарев -
- 93. Владимир Кочев -
- 94. Елена Сафари Станков -
- 95. Димитър Георгиев Томичев -
- 96. Димитар Чв. Арнаудов -
- 97. Георги Минчев -
- 98. Стефан Великов Раймундов -
- 99. Велика Ванкова -
- 100. Крумчо М. Кривораз -

Подписали народни представители:

101. Георги Хризов - *[Signature]*
102. Свимиослав Манафов - *[Signature]*
103. Мануш Романов - *[Signature]*
104. Асен Райнов - *[Signature]*
105. Алеко Петров Станимислав - *[Signature]*
106. Елена Пет. Тодорова - *[Signature]*
107. Анастас Манафов - *[Signature]*
108. Михаил Петров - *[Signature]*
109. Мира Цветкова - *[Signature]*
110. * Върбац Димитров Иванов *[Signature]*
111. Георги Николов *[Signature]*
112. Виктор А. Димов *[Signature]*
113. Десислава Радонова *[Signature]*
114. Георги Петров *[Signature]*

115.
116.
117.
118.
119.
120.
121.
122.
123.
124.
125.

VII БЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

© 1991

14.11.90

Проект на група народни представители

РЕШЕНИЕ

на

ВЕЛИКОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Великото народно събрание,

Като отчита настъпилите съществени промени в международните отношения в Европа и в света, и необходимостта от утвърждаването на нов, стабилен и хуманен световен ред;

Като съзнава нуждата да се създават условия за устойчивост, благосъстояние и мирни отношения на основата на зачитането на човешките права и свободи;

Като подчертава стремежа си за създаване на система за колективна сигурност в Европа, осигуряваща еднакви гаранции за суверенитета и териториалната цялост както на големите, така и на малките страни;

Като отчита заедно с това факта, че практическата дезинтеграция на Варшавския договор създава опасност от конфликти на национална и етническа основа и е съществен фактор за отслабването на националната сигурност на България;

Като съзнава, че засилващите се центробежни тенденции в съседни нам страни създават нова, непозната и нестабилна обстановка на Балканите;

Като изразява убеждение, че при тези условия нашата страна трябва да предприеме необходимите мерки за гарантиране на своята сигурност без да нарушава интересите на трети страни,

РЕШИ:

Възлага на Министерския съвет да започне необходимите консултации по условията за присъединяване на Народна република България към Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) съгласно Чл.10 от този договор.

Като взема това решение, Великото народно събрание изразява надежда, че страните – членки на Северноатлантическия договор ще разгледат въпроса в благоприятен момент, ще се отнесат с разбиране и ще подкрепят молбата на Народна република България за членство в Организацията.

*
* *
*

Народни представители, вносители на Проекта:

12. Александър Стамболийски

14. Доц. Драгомир Драганов

15. чл. Иван Костов

18. ст.н.с. Иван Пушкарров

20. ст.н.с. Любомир Л. Иванов

22. Михаил Неделчев

24. н.с. Соломон Паси

26. Юнал Лютфи

МОТИВИ

- (1) Ерозията на Организацията на Варшавския договор и кризата в Съветския съюз поставят под въпрос националната сигурност на България. Съществува очевидна необходимост да се потърсят нови гаранции. В дългосрочна перспектива ще се разчита на политическите фактори и на Хелзинкския процес, даващ за момента само психологически гаранции. До стабилизирането на положението вътре в страната обаче (което е свързано и с образа ѝ в чуждите очи) и докато се очертаят контурите на някакво решение на изострилите се проблеми на Балканския полуостров, гаранциите на сигурността трябва да се потърсят в съществуващите днес структури. В рамките на Европа България няма друга алтернатива освен НАТО.
- (2) За разлика от Централна Европа, където има относително стабилно и предвидимо положение, Балканите са район със сериозни, наследени от миналото проблеми, специфичен политически и психологически климат, силно влияние на отделните религии, слабо развити форми на регионално сътрудничество и относително ниска степен на икономическо развитие. Тази специфика на региона предполага по-силен страхеж на България в сравнение с останалите бивши социалистически страни да се включи в съществуващите стабилни структури за сигурност. В по-конкретен аспект членството на България в НАТО ще бъде благоприятен фактор за поддържане на добросъседски отношения с Турция.
- (3) Развитието на НАТО, свързано с напредъка на Общоевропейския процес и промените в Източна Европа и Съветския съюз, дава основание да се смята, че евентуалното членство в тази организация няма да навреди на отношенията на България с бившите социалистически страни.
- (4) В международните среди все повече се налага мнението, че разликата в темпа на промените обективно води до появата на две отделни политико-икономически реалности — Централна и Източна Европа, което мнение е в сериозен ущърб на България. Евентуалното членство в НАТО е елемент, който по доста категоричен начин ще отличи страната ни от Румъния и Югославия и ще противодейства на стремежите на Чехословакия, Полша и Унгария да я поставят на по-заден план.
- (5) Стремежът на България да влезе в НАТО ще допълни стремежите ѝ за членство в Европейските общности и ще разсее всякакво съмнение относно искреността на външнополитическата промяна у нас, както и резервите на САЩ към една чисто "европейска" ориентация на България като една от бившите социалистически страни. От друга страна, това ще бъде отговор на опасенията от "германизиране" на страната ни и ще ускори постигането на по-голяма независимост от Съветския съюз.
- (6) Разширяването на НАТО ще повиши ролята на тази организация като основа за изграждането на общоевропейска система за сигурност в рамките на Хелзинкския процес.
- (7) НАТО все повече ще се превръща в организация, противостояща на аспирациите и агресивността на отделни страни от Третия свят, в частност на опасността от засилващия се ислямски фундаментализъм. Членството на България ще бъде показател за принадлежността ѝ към цивилизованите страни.

(8) Нашата страна ще се възползва и от формалното задължение за развитие на политическото и икономическото сътрудничество между държавите -- членки, произтичащо от Чл.2 на Северноатлантическия договор.

(9) От гледна точка на самия договор няма пречки за българско членство, тъй като:

* Провъзгласените в договора цели са в съгласие с целите на нашата демократизация и с принципите на ООН;

* България и сега се включва в зоната на отговорност на НАТО;

* Достигнатата степен на промените у нас позволява да се твърди, че България може "да допринесе за развитието на принципите на договора" (изискване по Чл.10).

(10) Членството в тази организация е сериозна външна гаранция за стабилността на демократичното развитие у нас.

* * *
* * *

ВЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
Комисия по националната сигурност

Проект!

РЕШЕНИЕ

Великото Народно събрание,

Като отчита настъпилите съществени промени в международните отношения в Европа и в света и необходимостта от утвърждаване на принципите на демокрацията и хуманизма;

Като съзнава нуждата да се създават условия за стабилност, благосъстояние и мирни отношения на основата на зачитането на човешките права и свободи;

Като подчертава стремежа си за създаване на система за колективна сигурност в Европа, осигуряваща еднакви гаранции за суверенитета и териториалната цялост както на големите, така и на малките страни;

Като отчита, че разпускането на военната организация на Варшавския договор създава опасност от евентуални регионални конфликти, застрашаващи сигурността на страната;

Като изразява убеждението, че при тези условия нашата страна ще предприеме необходимите мерки за гарантиране на своята сигурност, без да нарушава интересите на трети страни на Балканите, в Европа или в света,

РЕШИ:

Възлага на Министерския съвет:

Да започне необходимите консултации за сключване на двустранни договори, като етап от изграждане на система за сигурност на Балканите, отговаряща на националните интереси и на съвременните тенденции в развитието на Европа и света;

Да предприеме необходимите стъпки за присъединяване на Република България към Западноевропейския съюз;

Да започне необходимите консултации за присъединяване на Република България към Организацията на Североатлантическия договор (НАТО).

София, 8 март 1991 г.

ЗАБЕЛЕЖКА: Проектът е изготвен от Димитър Йончев, Елена Поптодорова, Иван Иванов, Любомир Иванов, Мирослав Дърмов и Соломон Гаси въз основа на проекторешението, внесено от 135 депутати на 14 ноември 1990 г., и е приет от Комисията по националната сигурност на 14 март 1991 г.

Народни представители в VII Велико народно събрание,
подкрепил с подпис предложението от 16 ноември 1990
за членство на България в НАТО:

Александър Стамболийски
Драгомир Драганов
Иван Костов
Иван Пушкаргов
Любомир Иванов
Михаил Неделчев
Соломон Паси
Юнал Лиотфи
Виктор Вълков
Светослав Шиваров
Красен Станчев
Веселин Павлов
Златка Русева
Атанас Узунов
Богдан Атанасов
Петко Търпанов
Яшар Шабан
Владимир Манолов
Теодоси Томов
Спас Димитров
Петър Слабаков
Иван Войнов
Захари Карамфилов
Георги Димитров Баев
Стелиян Стойчев
Иван Палчев
Огнян Мишев / Орхан Тахир
Димитър Арнаудов
Петър Марков
Борис Спиоров
Елена Погтодорова
Любен Гоцев
Светослав Славов
Иван В. Иванов
Илко Ескенази
Петър Таслаков
Васил Гьорев
Снежана Ботушарова
Стефан Златев
Братислав Талев
Ридван Кадъов
Едвин Сугарев
Любомир Попов

Стойчо Донев
Александър Праматарски
Владимир Джаферов
Васил Палакаркин
Александър Величков
Николай Близнаков
Димитър Езекиев
Денис Куманов / Кадир Кадир
Николай Слатински
Еленко Божков
Георги Бунов
Ира Антонова
Пламен Даракчиев
Тодор Колев
Кирил Маричков
Адем Кенан
Нуредин Мехмед
Рангел Огнянов
Шакир Поюков
Хюсеин Карамолла
Мехмед Бейгулла
Хасан Алиев
Емил Чавдаров / Сабри Хюсеин
Борис Димовски
Марко Тодоров
Трифон Георгиев
Манол Журналов
Тодор Ташев
Петър Обретенев
Христо Марков
Дончо Каракачанов
Андрей Н. Андреев
Сиво Чапаров
Калинка Бонева
Георги Игнатов
Александър Каракачанов
Александър Джеров
Александър Янчулев
Петко Симеонов
Александър Попов
Григор Шишков
Бахри Юмер
Иван Първанов

Илич Цветков
Георги Аврамов
Александър Йорданов
Славян Сапарев
Мануш Романов
Венцеслав Медарски
Борислав Манолов
Никодим Попов
Иван Гинчев
Андрей А. Андреев
Ценко Цветков
Владислав Даскалов
Петко Стефанов
Марко Гапчев
Коста Стоев
Румен Данов
Иван Семков
Георги Хинчев
Христо Христов
Димитър Баталов
Асен Райнов
Петко Огойски
Димитър Куманов

Цанко Цанков
Вили Цанков
Валентин Церовски
Павел Мазълов
Росен Карадимов
Стойчо Шапатов
Клара Маринова
Жеко Жеков
Александър Чирков
Стоян Ганев
Ангел Ахрянов
Виктория Димова
Георги Спасов
Вълкана Годорова
Константин Цанев
Стойчо Стойчев
Николай Павлов
Георги Мишев
Петко Георгиев
Манол Манолов
Иван Глушков
Владимир Сотиров

*

*

*

И Н Ф О Р М А Ц И Я

Относно: ПОСЕЩЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИ ПАРЛАМЕНТАРИСТИ В НАТО

На 19 и 20 ноември 1990 година група в състав от петима парламентаристи: Драгомир Драганов, Любомир Иванов, Румен Данов, Соломон Паси и Яшар Шабан посети Белгия, по покана на мисията на САЩ към НАТО.

Българската делегация бе приета от Генералния секретар на НАТО Манфред Вьорнер, (на срещата присъствува и българският посланик в Белгия и представител в НАТО - Атанас Гинев), Представителя на САЩ в НАТО - посланик Тафт и съветника на Главнокомандващия Обединените сили на НАТО по външнополитическите въпроси - министър Кент Браун.

След срещите в Щаб-квартирата на НАТО в Брюксел, делегацията посети и Обединеното командване на силите на НАТО в Европа. За отбелязване е, че до този момент нито един представител на източноевропейска страна не го е посещавал (АКО НЕ БРОИМ РАЗУЗНАВАЧИТЕ).

По време на срещите и разговорите се откриха следните основни моменти, изразени в мненията на представители на висшата администрация на НАТО:

1. НАТО, Европейската общност и СССЕ са трите основни организации за демократичните процеси в Европа. Специално НАТО е гарант за мира в зоната на своята отговорност, който гарант не би могъл да бъде заместен, включително и от другите два форума. Затова НАТО не смята да разисква въпросът за своето разпускане.

2. Директната заплаха за сигурността на 16-те държави-участнички вече едва ли е реална. Това е пряк резултат от настъпващите промени в Европа и се дължи главно на отпадането на заплахата, която в миналото е представлявал Варшавския договор. Поради тази причина НАТО, като съюз, е в процес на трансформиране с постепенна смяна на военните акценти с политически.

3. Външната политика и сегашното ръководство на СССР не давали повод на НАТО за непосредствено безспокойство от евентуална заплаха или употреба на сила, но въпреки това, Съветският съюз си оставал една "суперсила" както в областта на ядрените, така и на конвенционалните оръжия, независимо от драстичните съкращения, които са резултат от вече постигнатите споразумения в областта на разоръжаването.

СССР е огромна страна и никой нямал право да иска прекрачването на отбранителния минимум от съветска страна, но наличието на този крупен потенциал и нестабилната вътрешна ситуация в страната са все още рисков фактор, който би следвало да се има предвид от НАТО.

4. По отношение на кризата в Персийския залив НАТО, като Организация, е осъдила агресията на Ирак срещу Кувейт, но засега не предвиждала други действия (например, военно присъствие в регион). Това се обуславяло преди всичко от факта, че според Устава на Организацията Персийският залив е извън зоната на отговорността на НАТО. Военното присъствие в залива на страни от НАТО често се екстраполирало като военно присъствие на НАТО. Подобно мнение било погрешно, тъй като в НАТО не е взимано подобно решение. Редица държави от НАТО са изпратили свои военни формирования в залива, част от които били предназначени да действуват в случай на криза в рамките на обединени сили на НАТО в Европа, но тяхното изпращане било резултат от на-

ЦИОНАЛНО РЕШЕНИЕ, А НЕ НА РЕШЕНИЕ, ПРИЕТО В РАМКИТЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА.

5. Фактът, че Близкият Изток е извън зоната на отговорност на НАТО не означава, че в случай на нападение срещу Турция на последната няма да ѝ бъде оказана незабавна военна помощ.

Нещо повече, в условията на дестабилизация на близкоизточния регион на агресирания религиозен фундаментализъм, и липса на политическо решение за разширяване на обхвата на НАТО, важноста на Турция, от гледна точка интересите на Западна Европа, САЩ и Канада, все повече щяла да се засилва.

6. В новите условия и особено след подписването на Договора по обикновените въоръжени сили в Европа сериозни промени щя да претърпи и военното планиране на НАТО.

На този етап ориентировката била да се намалят боеготовостта съединения, като за сметка на това се повишавала тяхната мобилност. НАТО и за в бъдеще щяла да продължи да се придържа към доктрината на гъвкаво реагиране, въз основа на която е изграден и сега действащият механизъм за кризисно регулиране - дозирането на силите и средствата за отбрана при всеки един определен етап даден конфликт.

7. В отговор на поставен от българската страна въпрос перспективите за развитие на отношенията между България и НАТО е изложено следното:

- Разширяването на състава на НАТО, по пътя на приемане на източноевропейски страни за редовни членове в съюза засега не

стояло на дневен ред. Това било предопределено преди всичко от факта, че след подписването на Договора по обикновените въоръжени сили и в условията на вече формиращата се нова структура на сигурност в Европа е постигнат определен стратегически баланс. Несъгласуваното със СССР приемане на нови редовни членове на НАТО би означавало нарушаването на този баланс и съответно нарушаване на стабилността в Европа;

- Въпросът с приемането на нови страни за членове на НАТО е особено деликатен, особено когато тези страни са били доскоро съюзници със СССР, и - ако няма предварителна подготовка - би могъл да има негативно влияние върху отношенията на НАТО със СССР както и върху процесите вътре в СССР;

- Освен това, би трябвало да има някакви специални причини, за да бъде приета една страна, а на другите да бъде отказ

- Изразено беше мнение, че Западът и СССР имат общ интерес да поддържат "санитарния пояс" помежду си, който се съставя от скорошните сателити на СССР, като буфер в евентуалните ^{рисков} ~~финансов~~ ситуации. Въпросът за бъдещата - след евентуалното разпадане на СССР - трансформация на този пояс (и изключването на България от него), не беше повдигнат и беше оставен за следващи разговори.

8. Горното в никакъв случай не отричало развитието на отношенията на отделните заинтересувани страни със Североатлантическия съюз, в това число и България.

Конкретните форми на това сътрудничество засега били рамките на обмена на посещения и контактите между различни представители. В бъдеще се предвиждали нови срещи, семинари и други. Т

начало щяло да бъде "пробен камък" и би могло да постави основата за едно по-задълбочено сътрудничество на един по-късен етап.

С подчертан интерес бяха посрещнати изложените от българските депутати идеи за постепенното институционализиране на отношенията на България с НАТО, с оглед възможностите за представяне в бъдеще на нашата страна на статут на наблюдател или асоцииран член, в случай, че са налице съответните политически решения в България и НАТО.

9. Изказана бе твърдата позиция, че в случай на криза, която би могла да доведе до агресия срещу България, НАТО, като един от гарантите за сигурността в Европа, политическата реакция на НАТО би била най-остра. Намесата на военни фактори в този случай за сега се смятало за несъвместимо с целите и принципите на Организацията, доколкото България не е член на НАТО. Разбира се това положение не ограничава суверенното право на всяка една държава, член на НАТО, да окаже в национално качество съответната подкрепа на България, или пък НАТО да вземе решение ад хок.

Именно поради това, разширяването на гаранциите за националната сигурност на нашата страна, по мнението на експертите в Н следвало да започне преди всичко по пътя на двустранното сътрудничество с натовските страни.

10. Бяха отправени и редица въпроси към българските представители относно ситуацията в страната, основните приоритети и насоки за развитие на външната политика и гарантирането на националната сигурност на България, състоянието на малцинствения въпрос и други.

От страна на българските депутати бе даден обстоен отговор на поставените въпроси.

11. Допълнително домакините бяха информирани за намерението на депутатите да укрепват оформилото се до този момент парламентарно лоби, включващо представители на всички парламентарнията основна цел е радикалната промяна на доскорошната българска външна политика и ориентирането ѝ към Европа, САЩ и Канада, и към общодемократичните ценности.

12. Обявено бе намерението на български депутати и специалисти в областта на външната политика да сформират обществена организация (Атлантически комитет), чиято цел ще бъде да способствуват за развитието на отношенията на нашата страна с НАТО. Домакините изразиха готовност да окажат подкрепа на тази организация в бъдеще.

13. Българските парламентаристи информираха и за намерението си да внесат за обсъждане в Парламента документи, които касаят отношенията на България с НАТО.

Всички срещи и разговори преминаха оживено, със задълбочен обмен на мнения по засегнатите въпроси и в добронамерена и откровена обстановка, което според оценката на участниците е довело до по-добро взаимно опознаване и отчасти сближаване и за по-ясното разбиране на тези въпроси.

София, 22 ноември 1990 г.

Др. Драганов:

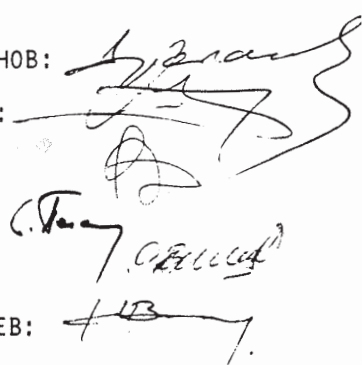
Л. Иванов:

Р. Данов:

С. Паси:

Я. Шабан:

Ст. Василев:

ВЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
Комисия по националната сигурност

Проект!

РЕШЕНИЕ

Великото Народно събрание,

Като отчита настъпилите съществени промени в международните отношения в Европа и в света и необходимостта от утвърждаване на принципите на демокрацията и хуманизма;

Като съзнава нуждата да се създават условия за стабилност, благосъстояние и мирни отношения на основата на зачитането на човешките права и свободи;

Като подчертава стремежа си за създаване на система за колективна сигурност в Европа, осигуряваща еднакви гаранции за суверенитета и териториалната цялост както на големите, така и на малките страни;

Като отчита, че разпускането на военната организация на Варшавския договор създава опасност от евентуални регионални конфликти, застрашаващи сигурността на страната;

Като изразява убеждението, че при тези условия нашата страна ще предприеме необходимите мерки за гарантиране на своята сигурност, без да нарушава интересите на трети страни на Балканите, в Европа или в света,

РЕШИ:

Възлага на Министерския съвет:

Да започне необходимите консултации за сключване на двустранни договори, като етап от изграждане на система за сигурност на Балканите, отговаряща на националните интереси и на съвременните тенденции в развитието на Европа и света;

Да предприеме необходимите стъпки за присъединяване на Република България към Западноевропейския съюз;

Да започне необходимите консултации за присъединяване на Република България към Организацията на Североатлантическия договор (НАТО).

София, 8 март 1991 г.

ЗАБЕЛЕЖКА: Проектът е изготвен от Димитър Йончев, Елена Поптодорова, Иван Иванов, Любомир Иванов, Мирослав Дърмов и Соломон Паси въз основа на проекторешението, внесено от 135 депутати на 14 ноември 1990 г., и е приет от Комисията по националната сигурност на 14 март 1991 г.

Народни представители в VII Велико народно събрание,
подкрепил с подпис предложението от 16 ноември 1990
за членство на България в НАТО:

Александър Стамболийски
Драгомир Драганов
Иван Костов
Иван Пушкаров
Любомир Иванов
Михаил Неделчев
Соломон Паси
Юнал Лютфи
Виктор Вълков
Светослав Шиваров
Красен Станчев
Веселин Павлов
Златка Русева
Атанас Узунов
Богдан Атанасов
Петко Търпанов
Яшар Шабан
Владимир Манолов
Теодоси Томов
Спас Димитров
Петър Слабаков
Иван Войнов
Захари Карамфилов
Георги Димитров Баев
Стелиян Стойчев
Иван Палчев
Огнян Мишев / Орхан Тахир
Димитър Арнаудов
Петър Марков
Борис Спиrow
Елена Поптодорова
Любен Гоцев
Светослав Славов
Иван В. Иванов
Илко Ескенази
Петър Таслаков
Васил Гьорев
Снежана Ботушарова
Стефан Златев
Братислав Талев
Ридван Кадъов
Едвин Сугарев
Любомир Попов

Стойчо Донев
Александър Праматарски
Владимир Джаферов
Васил Палакаркин
Александър Величков
Николай Близнаков
Димитър Езекиев
Денис Куманов / Кадир Кадир
Николай Слатински
Еленко Божков
Георги Бунов
Ира Антонова
Пламен Даракчиев
Тодор Колев
Кирил Маричков
Адем Кенан
Нуредин Мехмед
Рангел Огнянов
Шакир Поюков
Хюсеин Карамолла
Мехмед Бейтулла
Хасан Алиев
Емил Чавдаров / Сабри Хюсеин
Борис Димовски
Марко Тодоров
Трифон Георгиев
Манол Журналов
Тодор Ташев
Петър Обретенов
Христо Марков
Дончо Каракачанов
Андрей Н. Андреев
Сиво Чапаров
Калинка Бонева
Георги Игнатов
Александър Каракачанов
Александър Джеров
Александър Янчулев
Петко Симеонов
Александър Попов
Григор Шишков
Бахри Юмер
Иван Първанов

Илич Цветков
Георги Аврамов
Александър Йорданов
Славян Сапарев
Мануш Романов
Венцеслав Медарски
Борислав Манолов
Никодим Попов
Иван Гинчев
Андрей А. Андреев
Ценко Цветков
Владислав Даскалов
Петко Стефанов
Марко Ганчев
Коста Стоев
Румен Данов
Иван Семков
Георги Хинчев
Христо Христов
Димитър Баталов
Асен Райнов
Петко Огойски
Димитър Куманов

Цанко Цанков
Вили Цанков
Валентин Церовски
Павел Мазълов
Росен Карадимов
Стойчо Шапатов
Клара Маринова
Жеко Жеков
Александър Чирков
Стоян Ганев
Ангел Ахрянов
Виктория Димова
Георги Спасов
Вълкана Тодорова
Константин Цанев
Стойчо Стойчев
Николай Павлов
Георги Мишев
Петко Георгиев
Манол Манолов
Иван Глушков
Владимир Сотиров

*

*

*

Congressional Record

United States
of America

PROCEEDINGS AND DEBATES OF THE 108th CONGRESS, FIRST SESSION

Vol. 149

WASHINGTON, THURSDAY, MAY 8, 2003

No. 68

Senate

YEAS—96

Akaka	Dodd	Lincoln
Alexander	Dole	Lott
Allard	Domenici	Lugar
Allen	Dorgan	McCain
Baucus	Durbin	McConnell
Bayh	Edwards	Mikulski
Bennett	Ensign	Miller
Biden	Enzi	Murray
Bingaman	Feingold	Nelson (FL)
Bond	Feinstein	Nelson (NE)
Boxer	Fitzgerald	Nickles
Breaux	Frist	Pryor
Brownback	Graham (FL)	Reed
Bunning	Graham (SC)	Reid
Burns	Grassley	Roberts
Byrd	Gregg	Rockefeller
Campbell	Hagel	Santorum
Cantwell	Harkin	Sarbanes
Chafee	Hatch	Schumer
Chambliss	Hollings	Sessions
Clinton	Hutchison	Shelby
Cochran	Inhofe	Smith
Coleman	Inouye	Snowe
Collins	Jeffords	Specter
Conrad	Johnson	Stabenow
Cornyn	Kerry	Stevens
Corzine	Kohl	Sununu
Craig	Kyl	Talent
Crapo	Landrieu	Thomas
Daschle	Lautenberg	Voinovich
Dayton	Leahy	Warner
DeWine	Levin	Wyden

NOT VOTING—4

Carper	Lieberman
Kennedy	Murkowski

The PRESIDENT pro tempore. Two-thirds of the Senators present having voted in the affirmative, the resolution of ratification is agreed to.

The resolution of ratification agreed to is as follows:

Protocols to North Atlantic Treaty of 1949 on Accession of Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Romania, Slovakia, and Slovenia (Treaty Doc. 108-4)

SECTION 1. SENATE ADVICE AND CONSENT SUBJECT TO DECLARATIONS AND CONDITIONS

The Senate advises and consents to the ratification of the Protocols to the North Atlantic Treaty of 1949 on the Accession of Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Romania, Slovakia, and Slovenia (as defined in section 4(6)), which were opened for signature at Brussels on March 26, 2003, and signed on behalf of the United States of America and other parties to the North Atlantic Treaty.

Библиография:

1. Азов, Асен. „Ако не бяхме в НАТО, Созопол можеше да е новата Буча. Днес светът отново е разделен на авторитарни и свободни страни“. В том 2 на *Живи архиви: Национален архив от спомени за процеса на присъединяване на България към НАТО*, издание на Дипломатическия институт към МВНР, 2025, под печат.
2. Динкова, Мария. *Повест за Исак Паси*. София: Захарий Стоянов, 2012.
3. Дукадинова, Ралица и Томова, Юлияна. *България – предвидимият партньор. Българската външна политика (2001 - 2005)*. София: Министерство на външните работи, 2005.
4. Зоткова, Антоанета. *Хроника на Узуновия род от Смолян*. Велико Търново: Фабер, 2019.
5. Иванов, Мартин и Вайсова, Леа. *Първият Президент на Републиката*. София: Изток-Запад, 2025.
6. Костов, Иван. *Свидетелства за прехода. 2000–2009*. София: Сиела, 2024.
7. Ключуков, Любомир и Паси, Соломон. „Вишеград на Балканите, или защо ни трябва група Б5“. *24 часа*, 4 април 2014.
8. Минчев, Максим. *Атлантически пасианси*. София: Кантилена, 2004.
9. Минчев, Максим. *По пътищата на Африка*. София: Фабер, 2024.
10. Минчев, Максим. *Соломон Паси. Статии, мнения, коментари. Интервюта. Извън протокола*. София: Хермес, 2016.
11. Михайлова, Тая и Милков, Георги (2025 г.). *Либийският случай: цялото дипломатическо изкуство. Сборник живи разкази и архивни документи за дипломатическите усилия на България за решаване на казуса с медиците (1999-2007)*. Издание, реализирано от Дипломатически институт към МВНР (под печат).
12. *Живи архиви: Национален архив от спомени за процеса на присъединяване на България към НАТО*, издание на Дипломатическия институт към МВНР, 2025, под печат.
13. Паси, Исак. *Автобиография*. София: Захарий Стоянов, 2013.
14. Паси, Соломон. *Епитафия за Варшавския договор. Парламентарна реч, произнесена във Великото народно събрание, София, 23 август 1990 г.* Архив на Атлантическият клуб в България.
15. Паси, Соломон. „Балканите са бременни с още 4 гържави“. *24 Часа*, 4 септември 1998 г. Препубликувано в: Минчев, Максим (съставител). *Соломон Паси. Статии, мнения, коментари. Интервюта. Извън протокола*. София: Хермес, 2017.
16. Паси, Соломон. [www.e-ДЕМОКР@ЦИЯ](http://www.e-demokr@cia) (по Платон-Лайбниц-Интернет) или ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО ЗА ПРОСВЕТЕНИЯ ИЗБОР“. *24 Часа*, 24 ноември 2007.
17. Паси, Соломон и Паси, Гертана. „ЕС, GSM И САШ или как да си пазим слушалките, без да ни падат батериите“. *24 часа*, 29 май 2008. Препубликувано в: Минчев, Максим (съставител). *Соломон Паси. Статии, мнения, коментари. Интервюта. Извън протокола*. София: Хермес, 2017.
18. Паси, Соломон. *Великото народно събрание в пътя ни към Европа: Моите несресани спомени*. Личен блог на Соломон Паси. 6 юли 2010. https://www.solomonpassy.com/static.php?content_id=23&article_id=2
19. Паси, Соломон. „9/11 с 007: Незаспиващи спомени“. *Труг*, 10.09.2011.
20. Паси, Соломон. *NATO Out-of-the-Box vs. the BRICS-SCO System: The Rising World Order*. Публикувано декември 2014. Международен институт за изследвания на международните отношения, Варшава.

21. Паси, Соломон. *Иван Гарелов: Журналистът-институция. Преговор на Тук и сега*, от Иван Гарелов. София: Жанет-45, 2015.
22. Паси, Соломон. „Възрожденецът на Нова Европа от Веселиново. Апология за размаха на Желю. Към Епопея на незабравимите в прехода към демокрация (1989–1997)“. *24 Часа*, 5 март 2016. <https://www.24chasa.bg/ozhivlenie/article/5341910>. Публикувано в: Иванов, Мартин и Вайсова, Леа. *Първият Президент на Републиката*. София: Изток-Запад, 2025.
23. Паси, Соломон. „*i-Democracy: Autopilot of e-happiness | Solomon Passy | TEDxSciencesPoCampusDijon*“. TEDx, 2016. Bugeo, 16:49. <https://www.youtube.com/watch?v=y7Y5P62pT2Y&t=1s&pp=ygUSc29sb21vbiBwYXNzeSB0ZWR4>
24. Паси, Соломон. *Сказка за Сказки по логика: 30 + 30 години по-късно*. Преговор към Второто издание на *Сказки по логика*. София: Изток-Запад, 2017.
25. Паси, Соломон. *Health Shield Europe Initiative*. 7 април 2020. Сайт на Атлантическият клуб в България. <https://adn.bg/en/health-shield-europe/>.
26. Паси, Соломон. *България към НАТО: ерата Стоянов*. Слово за 70-годишнината на президента Петър Стоянов. Блог на Петър Стоянов, 2022. <https://www.petarstoyanov.com/rech-na-solomon-pasi/>
27. Паси, Соломон и Зоткова, Антоанета *Книга на Паси. Паси от Фес*. Велико Търново: Фабер, 2023.
28. Паси, Соломон. „30 години x 30 екватора: Пътешествия с гуру Максим“. БТА, *Лик*, специално издание, 2021. Публикувано също като преговор в *По пътищата на Африка*, от Максим Минчев. Велико Търново: Фабер, 2024.
29. Паси, Соломон. „Африка Веднага: Шитът за Европа“. *24 часа*, 18 септември 2024. <https://www.24chasa.bg/mneniya/article/18912053>
30. Паси, Соломон. *Екзодус Либия: Квартет „Ядрено кадифе*. София: 2025. Включено в *Либийският случай: цялото дипломатическо изкуство. Сборник живи разкази и архивни документи за дипломатическите усилия на България за решаване на казуса с медиците (1999–2007)* (предстоящо издание).
31. *Плът*, реж. Дими Стоянович (България: Николай Мутафчиев, 2025), филм.
32. Фрийланд, Стивън, Попова, Рага и Паси, Соломон. *Актуални проблеми в националното и международно космическо право*. София: АМГ Пъблишинг, 2011.

Абревиатури:

АТА - Асоциация на Атлантическия договор

ВНС - Велико Народно Събрание

ЗЕС - Западноевропейски съюз

НРБ - Народна Република България

ОВД - Организация на Варшавския договор

ОЗУ - Общо зарядно устройство (за GSM)

ОМУ - Оръжия за масово унищожение

ОС ООН - Общо събрание на Организацията на обединените нации

СИБ - Съюз за икономическа взаимопомощ

СС ООН - Съвет за сигурност на Организацията на обединените нации

ШОС - Шанхайска организация за сигурност

NAM - Non-Aligned Movement

BRICS - Brasil, Russia, India, China, South Africa

ЖИВИ АРХИВИ

Национален архив от спомени за процеса
на присъединяване на България към НАТО

Том 1

Дипломатически институт
Министерство на външните работи на Р България

Предпечатна подготовка и печат: ИК „Св. Георги Победоносец“ ЕООД

Настоящото издание е отпечатано на шрифта ЛИК, разработен за Българската телеграфна агенция от екип на Националната художествена академия в състав доц. Светлин Балездров, проф. Кристина Борисова, д-р Жаклина Жекова и Николай Петрусенко.

Изданието се реализира в рамките на Националната програма с инициативи за отбелязването през 2024 г. на 20-ата годишнина от членството на Република България в НАТО.